

1022

Հայ հոգևոր
որոշակաբուն Գրքագիր
Յուսիֆ և իր զարմա-
նակաբուն փորձեր

133

Հ - 24

Կ Դ ռ Լ Խ

1931

FB 2001

11286

Հ Ա Յ

ՀՈՉԱԿԱԽՈՐ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՍՍ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՄԷՓ

Ե Ի Ի Ր

ԶԱՐՄԱՆԱՀՐԱՇ ՓՈՐՁԵՐԸ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Մ. ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ

1931

133

Հ-24

133

2-24

Հ Ա Յ

ՀՈՉԱԿԱԽՈՐ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՍՍ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

Ե Ի Ի Ր

ԶԱՐՄԱՆԱՅՐԱՃ ՓՈՐՁԵՐԸ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Մ. ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ

1931

1286

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Տ. ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՄԷՆ ԻՐԱԴՈՒՆՔ ՀՈԱՏԱՐԱԿԻՉԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է

69824 - Վ. Դ.

ՆԱԽԱԲԱՆԻ ՏԵՂ

Գուրպան Յուսէփ, Հայ նշանաւոր դէմք մըն էր իբր որովայնախօս, որ Սուլթան Ազիզի եւ Սուլթան Համիտի օրով պալատներու, դահլիճներու եւ մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ իր բնածին կատակախօսութեամբ, նմանախօսութեամբ, եւ զաւէշտներով մեծ համբաւ շահած է եւ օրուան ծաղիկը, աստղը նկատուած է իր արտասովոր յատկութեանց համար:

Գուրպան Յուսէփ իր լեզուի շարժումներով ոչ թէ մէկ քանի, այլ տիեզերքի վրայ խօսուող բոլոր լեզուներուն նմանախօսութիւնները կ'ընէր եւ լսողները այնպէս կը կարծէին թէ իրենց դէմ անգլիախօս, ֆրանսախօս, արաբախօս, պարսկախօս եւլն. քաջ լեզուագէտ մը կը գըտնուէր, մինչ այս բազմալեզու մարդը Գուրպան Յուսէփն էր, որ անմիջապէս ծերունիի կերպարանքի տակ, դիմագծերու յանկարծական այլափոխումով մը անհանաչելի կը դառնար նոյնիսկ իր ամենամօտիկ բարեկամներուն շոգեհաւի մէջ, եւ կ'ըլլէր ժողովուրդին առջեւ լեպլեպի կը

ծախէր առանց նոյնիսկ տոպրակ ունենալու: Ճամբորդներ կը կանչէին զայն, որովայնախօսը կը մօտենար, կշիռքէ եւ տրամի ծայներ կը լսուէին իր քովէն, սակայն ան ո՛չ կշիռ ունէր եւ ոչ ալ տրամ, այլ հրաշագործ որովայն մը (կէօպէք) ուրկէ կ'ելէին այդ ծայները: Յաճախորդը կը շուարէր, Գուրպան Յուսէփ յանկարծ կը ստանար իր բնական վիճակը եւ այս անգամ բաւական հեռուէն կը լսուէր լեպլեպիծիին ծայնը:

Եւ ահա այսպէս անմահն Գուրպան Յուսէփ միշտ, ամէն տեղէ կատարէր իր որովայնախօսական փորձերը՝ քահքահներու մատնելով իր շուրջինները եւ մեծ հոջակ հանելով բովանդակ Թուրքիոյ մէջ:

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ՄԱՍԻ

Գուրպան Յուսէփի պատանեկութիւնը. — Որովայնախօսին առաջին փորձը Պեքիկթաշի ազգ. վարժարանին մէջ. — Նրկուրդ փորձը՝ Ղալաթիոյ կարկանդակավանառի խանութին մէջ կաղի եւ կոյրի կերպարանքով. — 1875ի Գուրպան պայրամի առաջին գիշերը. — Գուրպան Յուսէփ Սուլթան Ազիզի մօտ. — Մեծ Եպարֆա Սամի փառայի եւ դեսպաններու ներկայութիւնը. — Գուրպան Յուսէփի պալատան մէջ կատարած առաջին փորձը ապշուրեան կը մասնէ ամենքը. — Կանանցի կողմը վախի եւ սարսափի ճիչեր. — Երեսակայական հակառակմանքը եւ դեսպաններու փախուսքը. — Սուլթան Ազիզ եւ Գուրպան Յուսէփ առանձին կը մնան. Սուլթանը քահքահներով կը լեցնէ սրահը. — Հայ նշանաւոր որովայնախօսը մեծ

պարգեւներ կ'ստանայ Սուլթանէն. — Պայրամիներկ-
րարդ գիշերը. — Կանանոցի խրախնամները. —
Կիւրքէն Սուլթանին Ղուպան Յուսէփը կը
հրաւիրէ հաշի. — Սննախընթաց ողել
հարեմին մէջ. — Կաղը եւ կոյրը. — Շուններու յար-
ձակումը. — Ասրնանակի ձայներ, խրախնամքը լաց
ու կոծի կը փոխուի. — Գուրպան Յուսէփի բիշ կը
մնայ որ սպաննուի սեւամարք ներքինի մը կող-
մէ, ու ակայն Կիւրքէն սուլթանունիին յանկարձա-
կան միջամտութիւնը կ'ազատէ որովայնախօսը
սոյզ մահէ մը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ Բ. ՄԱՍԻ

Գուրպան Յուսէփի նաւամատոյցին զուանալի դէպ-
քը. — Գուրպան Յուսէփի ինչպէս սարսափեցուց
Ղալաքիոյ «իշկէմպէն»-ը, կարօտային մէջէն փո-
խանակ «իշկէմպէն»ի՝ դուռն է՝ ելլեն մարդու ձեռ-
ներ, մասներ, ականջներ եւլն, խանութին... տեր
ի տեսնուեց կը փախչի, հաշտողները սարսա-
փահար ուսիկանութեան կը դիմեն. — Կասակի մը
հետեւանքը. — Գուրպան Յուսէփ Ղալաքիոյ ուսի-
կանատունը կ'առաջնորդուի. — Ուսիկանատան մէջ
ի իստ զուարճալի դէպք մը, տեղի կ'ունենայ. — Ու-
սիկանապետը եւ ուսիկանները զարմանքի ու ապ-

շուրթեան կը մասնուին. — Ուսիկանապետը կը գնա-
հասէ հայ որովայնախօսին զարողութիւնը եւ կը
հրաւիրէ զայն իր բնակարանը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ Գ. ՄԱՍԻ

Աբրահամ փաշա եւ հայ որովայնախօսը. —
Գիշերային ցամաքորդութիւն մը դէպի Արմաշ. —
Չերեքներու յորձակումը. — Գուրպան Յուսէփի, իր
երեք ընկերները եւ կառապանը կը պաշարուին
աւազակապէս չերեք Հասանի մարդոց կողմէ. —
Չերեք Հասան եւ Գուրպան Յուսէփ դէմ առ
դէմ. — Հայ որովայնախօսին մէկ փորձը հիացում
կը պատճառէ աւազակապէսին որ կալանաւոր-
ներէն ներողութիւն խնդրելով իբր հիւր գիշեր մը
վար կը դնէ զանոնք. — Գիշերային խրախնամներ
վրաններու տակ. — Չերեքներու նուէրը հայ որ-
ովայնախօսին. — Նիւստի գալստը մի պանդոկը
եւ Պարսիզակցի վարդապետին սարսափը:

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓԻ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆՐ

ՀԱՅ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՕՍԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁԸ

ՊԷՇԵՒԹԱՇԻ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԷՋ

Գուրպան Յուսէփ ծնած է 1847 Մայիս 14ին Պէշիկթաշի մէջ: Իր ուսումը առած է նոյն թաղի ազգ. վարժարանին մէջ, ան իր 14 տարեկանին իսկ ունէր մասնաւոր յատկութիւն ուրովայնաստական ձայներով խնդ. ցնելու դասարանին մէջ իր ընկերները, եւ նոյն իսկ օր մը Պէշիկթաշի ազգային վարժարանին մէջ խիստ հետաքրքրաշարժ գէպք մը տեղի ունեցաւ տարեկան ընդհանուր քննութեանց միջոցին՝ երբ պատանին Յովսէփ քննիչներու եւ հոգաբարձութեան անդամներու ներկայութեան թուրքերէնի քննութիւն կուտար:

Ժամը առաւօտեան ճիշդ 10ն էր (նոր ժամացոյցով) գործը ոգեւորութեան մէջ էր, կըրթական նախարարութեան մասնաւոր քննիչը եւ հոգաբարձուները ներկայ էին Միջին Բ. դասարանի տարեկան քննութեանց թուրքերէնի դասին:

Զուգադիպութիւնը այնպէս մը բերաւ որ քննիչը Յովսէփը մատնանշէր որպէս զի ան իր հարցումներուն պատասխանէ:

Ամէնուն ուշադրութիւնը լարուած էր պատանին վրայ, ան իր խրոխտ կեցուածքով կը սպասէր քննիչին հարցումին՝ որ վայրկեան մը վերջը ըրաւ:

Յովսէփ չէր գիտեր հարցման պատասխանը, պատանին թէեւ շփոթեցաւ՝ սակայն յայտնի չըրաւ, ան գիտէր թէ զրասեղանի դարակին մէջ գիրքը պատրաստ կ'սպասէր, սակայն ինչպէս նայէր, ամէնուն աչքերը յառած էին իր վրայ, ուստի գիմեց իր որոշանախօսական ուժերուն օժանդակութեան եւ ըսաւ.

— Այո՛... հաղիւ թէ այդ «այո»ն արտասանած էր, գասարաններու նրբանցքներուն մէջ ահռելի իրարանցում մը, ապակիի ջարդուիչուր կոտորելու ձայներ լսուեցան, ամէն ոք նըրբանցքներուն կողմը վազեց, աշակերտներն ալ իրենց նստարաններէն դուրս ցատկեցին, իսկ Յովսէփ հանդարտ սրտով գիրքը բացաւ, փնտռեց հարցումին պատասխանը, դուռ եւ միտքը պահեց:

Ուսուցիչները եւ քննիչը վերադարձան, թիւրիմացութեան մը արդիւնք էր, բան մը չէր պատահած:

Կարգ կանոնը վերահաստատուած էր դասարանին մէջ, եւ պատանին շարունակելով իր

«այո»ն, քննիչին հարցման կանոնաւոր կերպով պատասխանած ու «պաւլօ» մը ստանալով տեղը նստած էր,

Անկէ վերջ Յովսէփ տարի մը եւս շարունակած էր դպրոց յաճախել և օր մը իր մէկ չարքնկերով խօսքին անսալով փախած էր, ու հակառակ իր ծնողքին պնդումներուն եւ սպառնալիքներուն, անկարելի եղած էր այլեւս շարունակել տալ ուսումը:

Յովսէփ 16 տարեկան էր, հայրը զայն կօշկակարի քով դրած էր, իր արհեստակիցները զինքը շատ կը սիրէին որովհետեւ խիստ կատակասէր տղայ մըն էր: Ան կը կոչուէր Գուրպանեան, և իր քնկերները անոր տուած էին Գուրպան Յովսէփ անունը, փոխանակ Յովսէփ Գուրպանեանի:

Գուրպան Յովսէփ երեկոյները, գործէն վերադարձին, ուղղակի թաղին սրճարանը կ'երթար թուղթ, նարտ եւն. խաղալու: Խաղերու ընթացքին աճապարութիւններ ընելով միշտ կը շահէր և հազիւ թէ հարիւրին մէկ կամ ամառաւերն երկու անգամ կը կորսնցնէր: Երբ նեղը մնար, որովայնախօսական եւ աճապարական փորձով մի հակառակորդին ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ կը դարձնէր եւ ինք ատկէ օգտուելով իր ուղածը կ'ընէր:

Այսպէս Գուրպան Յովսէփ քիչ ատենուան մէջ մեծ համբաւ շահած էր բովանդակ Պէշիկ-

թաշի մէջ, իբր որովայնախօս եւ աճապար: Ամէն ոք կը սիրէր զինքը, հանդէսներու, հաւաքօլթներու կը հրաւիրէին, տուննրէ մասնաւոր հրաւիրագրեր կ'ուզար և առհասարակ ամէն փափաքի գոհացում կուտար:

Օր մը հայ որովայնախօսը քանի մը քնկերներով պտոյտի կ'ելլէն եւ կուգան Գարաքէօյ պողաչանիին խանութը, կը նստին կարկանդակ կ'ապսպրեն, Գուրպան Յովսէփ լաւ մը ճաշակելէ վերջ, լուացուի կեղծելով ոտքի կ'ելլէ և կը բաժնուի սեղանէն, ան ակնթարթի մը մէջ կերպարանափոխուելով՝ կոյր աղքատի թիփ կը ստանայ եւ գլխարկը ձեռքը, խանութին մէջ սեղաններուն քով կ'սկսի շրջագայիլ ողորմութիւն ուղեւոր:

Քնկերները որ վերջացուցած էին իրենց ճաշը և Յովսէփի գալուն կը սպասէին որպէս զի մեկնին, չէին իսկ կռահած մուրացիկին ո՛վ ըլլալը, եւ երբ կոյրը ձեռքը կ'երկնցնէ իրենց, կը պօռան խանութպանին եւ կ'ըսեն.

— «Եհնո՛ւ, շու հէրիֆի տըշարը չըգարսանա...»:

Խանութպանը անմիջապէս քաշքշելով դուրս կը հանէ մուրացիկը, որ նոյն ինքն Գուրպան Յովսէփն էր: Ան կ'երթայ խանութին դրան քով կը կենայ կերպարանափոխուած իր բնական վիճակին, եւ կ'սպասէ անակնկալին:

Իր ընկերներէն մին կ'ելլէ եւ զինքը կը փնտռէ, եւ երբ կը տեսնէ որ չիկայ, անոնք իրենց բաժինը կը վճարեն եւ կը պատրաստուին մեկնիլ, խորհելով որ Յուսէփ մի գուցէ կծիկը դրած ըլլայ:

Խանութպանը անոր ալ դրամը կը պահանջէ, կռիւը ծայր կուտայ եւ քիչ կը մնայ որ ոստիկանական միջամտութիւն տեղի ունենայ: Գուրպան Յուսէփ տեսնելով գործին բարդութիւնը, խնդալով ներս կը մտնէ եւ իր միջամտութեամբ ամէն բան կը պարզուի ու խանութպանը կը հասկնայ թէ քիչ առաջ վռնտած մուրացիկ կոյրը իր յաճախորդն էր, և քահանաներ արձակելով ներողութիւն կը խնդրէ ապշահար:

1875Ի ՊԱՅՐԱՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐԸ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՍԵՒԱՄՈՐԹ ՆԵՐՔԻՆԻՆԵՐՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ

1875ի Գուրպան պայրամի առաջին գիշերը պալատական աւագանին մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէր սուլթանին հրամանը կէտ առ կէտ գործադրելով Տօլմա Պաղէի ծովեզերեայ հոյակերտ պալատան ընդունելութեան մեծ սրահին մէջ, ուր նոյն գիշերը պիտի տրուէր հացկերոյթ մը ի պատիւ օտար բարձրաստիճան հիւրերո՛ւ, որոնց կարգին վեց մեծ դեսպաններէն գերման մեծ դեսպանը, ինչպէս նաեւ աւստրիական եւ ֆրանսական դեսպանները իրենց ընտանեկան պարագաներով:

Հացկերոյթէն վերջ խրախճանքներ տեղի պիտի ունենային մինչեւ լոյս, որուն միակ գըլուն պիտի կազմէր հայ հռչակաւոր որովայնախօս եւ աճպարար Գուրպան Յուսէփ, որ այն ատեն մեծ համաւ եւ հռչակ հանած էր բովանդակ Թուրքիոյ մէջ իր կատարած որովայնախօսական փորձերով:

Սուլթան Ազիզ, իբր զուարճասէր կայսր, միշտ կը սարքէր այսպիսի հաճոյքի երեկոյթներ՝ որոնց անձամբ ինք կը նախագահէր։

Նոյն օրը պատրաստութիւններ կը տեսնուէին նաև կանանոցին (հարէմ) մէջ։

Կանանոցը սուլթանին հրամանով նոյնպէս մեծ պատրաստութիւններ տեսած էր։ Հարէմի կայսերական ընդունելութեան սրահը շքեղօրէն զարդարուած էր և հոն խրախճանութիւններ տեղի պիտի ունենային պայրամի երկրորդ գիշերը։

Այդ խրախճանքի գիշերային հանգէսներուն պատուակալ նախագահուհին էր Կիւլթէն սուլթանուհին։

*
* *

Երեկոյ էր, Տօլմա պաղէի ժամը 9 կը զարնէր, նոյն պահուն երկէի կառք մը մօտեցաւ պալատան պարտէզի կողմի մեծ դրան, ուր պահակ կ'սպասէին եր, ու սուլթանուոր զինուորներ։

Կառապանը ընդոստ տեղէն ցատկելով իջաւ վար ու կառքին դռնակը բացաւ, ուրկէ դուրս ելան երկու անձանօթներ՝ որոնցմէ մին երկայնահասակ, զեղին պիսով և ծաւի աչքերով 28 տարեկան երիտասարդ մըն էր, իսկ միւսը միջահասակ, թուխ, քիչ բլթով և կը-

ւարթ զիմագիծով անձ մըն էր։

Առաջինը կայսերական թիկնապահներէն հազարապետ Չէրքէզ Ահմէտ պէյն էր, իսկ երկրորդը հայազգի հռչակաւոր որովայնախօս Գուրպան Յուսէփը։

Ահմէտ պէյ արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի պահակները՝ որոնց քով կ'սպասէր նաեւ կայսերական տնճնապահ զօրաց վաշտէն Էնթապայ մը։ Այցաքարտը երկարեց անոր, որը աչք մը պտըտցնելով անոր վրայ, անմիջապէս ողջունեց թիկնապահը եւ հրամայեց պահակներուն ազատ անցք տալ, որոնք իրենց կարգին ողջունեցին երկու անձանօթները։

Ահմէտ պէյ Գուրպան Յուսէփը առաջնորդեց պարտէզին վրայ գտնուող փոքր դուռ մը ու անցնելով երկայն ու նեղ նրանցքէ մը հասան ջահերով լուսաւորեալ մեծ և ընդարձակ սրահ մը, ուր քիչ մը հանգչելէ վերջ պատուիւրեց որովայնախօսին որ սպասէ մինչեւ իր վերադարձը։

Գուրպան Յուսէփ ընկողմանեցաւ մարտքենիէ բազկաթոռին մէջ, առանց կարեւորութիւն տարու աչն մեծ ու պզտիկ սեւամօթներուն որոնք արագ քայլերով իր առջեւէն կ'անցնէին ու զինքը կը դիտէին զարմացկոտ ակնարկներ նետելով իր վրայ։

Գուրպան Յուսէփ ուզեց խաղ մը խաղալ անոնց և ճիշդ աչն պահուն երբ երկու ներքինի

սեւամորթներ կ'անցնէին իր առջեւէն՝ սոսկալի կերպով լացուելով ձայներ լսուեցան իր նըստած բազկաթոռին տակէն:

Սեւամորթները աչքերնին խոշոր խոշոր բացած եւ հառադողի մատնուած, շուարեր մընացեր էին եւ զարբեցուցած ի ենց գնացքը:

Լացը փոխուած էր պողոտուքի եւ կռիւի, անտեսանելի երկու անձեր կը կռուէին իրարու հետ, կանացի ձայներ ալ կը խառնուէին անոնց:

Սեւամորթները՝ վախի ազդեցութեան տակ, սարսափահար փախչել փորձեցին, սակայն նոյն պահուն, Ահմէտ պէյ դրան սեմին վրայ երեւցաւ եւ տեսնելով անոնց այլայլած վիճակը հարցուց թէ ի՞նչ կար, ի՞նչ էր պատահած, միեւնոյն ատեն աչքէ չի վրիպեցնելով Գուրպան Յուսէփը որ իր բազկաթոռին մէջ ընկողմանած կը խնդար:

Չմոռնանք ըսելու որ Ահմէտ պէյի ներս մտած միջոցին որովայնախօսը վերջացուցած էր կատակերգութիւնը:

Սեւամորթներուն լեզուն բռնուած էր, անոնք դիւահար՝ բազկաթոռը ցոյց կուտային, Ահմէտ պէյ կը նայէր հոն՝ ուր ոչինչ կար որովայնախօսէն զատ:

Թիկնապահը կռահած էր Գուրպան Յուսէփի խաղ մը խաղացած ըլլալը սեւամորթներուն եւ ուժգին քահքահներ արձակելով հեռացած

էր սրահէն, միեւնոյն ատեն ապահովցնելով սեւամորթները թէ վախու պատճառ չկար և կրնային հանդարտ սրտով իրենց գործերով պարապիլ:

Ներքինները սարսափահար՝ ուժգնօրէն գոցեցին սրահին դուռը ու հեռացան, առանց բառ մը իսկ կարենալ արտասանելու:

Հայ որովայնախօսը ուրախ էր և հազարու մէկ մտածումներ կ'անցնէին իր մտքէն: Պիտի ներկայանար Թուրքիոյ կայսրութեան վեհապետին, պիտի խօսէր սուլթանին հետ ու հաճոյք պիտի պատճառէր անոր:

Պահ մը երբ այս մտածումներուն մէջ թաղուած էր, յանկարծ զանգակի մը ձայնը հնչեց սրահին մէջ:

Ու անոր յաջորդեց խոր լուսթիւն մը, յարակից սրահներու շշուկները ու ոտնաձայները խսկոյն դադրեցան և սեւամորթները անհետացան ակնթարթի մը մէջ:

Գուրպան Յուսէփ կը խորհէր թէ ի՞նչ նշանակութիւն կրնար ունենալ այդ զանգակին ձայնը, արդեօք ճաշի՞ ատեն էր: Ժամացոյցը նայեցաւ եւ համոզում գոյացուց թէ սխալած էր իր այդ ենգաթրութեան մէջ: Ուրեմն ի՞նչ կրնար ըլլալ:

Հազիւ թէ այս խորհրդածութիւնները ըրած էր, երկրորդ զանգակ հնչեց և անա՛թիկնապահ Ահմէտ պէյը խոստովանեց իր սխալը:

Գուրպան Յուսէփ

երեւցաւ սրահին ծայրը եւ նշան ըրաւ Գուր-
պան Յուսէփի որ ոտքի ելլէ:

Գուրպան Յուսէփ գուշակեց թէ Սուլ-
թանն է որ կուգար, անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ
ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած գլխիկոր
սկպասեց կայսեր գալստեան:

Չմոռնանք յիշելու որ թիկնապահը նախա-
պէս ամէն ինչ հասկցուցած էր հայ որովայնա-
խօսին, եւ աւելցուցած էր թէ վախնալու պատ-
ճառ մը չունէր, քանի որ Սուլթան Ազիզ կա-
տակասէր եւ միեւնոյն ատեն զուարճասէր վե-
հապետ մը ըլլալով՝ շատ մեղմ պիտի վերա-
բերուէր իրեն հանդէպ:

Սուլթանը գիտեր թէ Հայ մը, հուշակաւոր
Գուրպան Յուսէփը իր հրամաններուն կ'սպա-
սէր սպասման սրահին մէջ, ծանր քայլերով
յաջառացաւ դէպի գուռը՝ որ անմիջապէս
ինքնիւր վրայ բացուեցաւ կարծես մոգական
ուժէ մը ազդուած:

Շքեղօրէն կահաւորուած եւ ջահերով զար-
դարուած ինչպէս նաեւ խիստ թանկարժէք գոր-
գերով ծածկուած սպասման մեծ սրահին պա-
րապուծեան մէջ հիմա առաջին, դէմ առ դէմ
կը գտնուէին երկու անձեր, մին՝ թրքական
կայսրութեան մեծազօր վեհապետը Սուլթան Ա-
զիզ, իսկ միւսը՝ Պէշիկթաշցի հայ համեստ ըն-
տանիքի մը զաւակը՝ Յովսէփ:

Սուլթանը, միշտ ժպտադէմ, մօտեցաւ

Գուրպան Յուսէփի որ իսկոյն մինչեւ գետին
խոնարհելով համբուրեց կայսեր քղանցքը, ու
չհամարձակելով բնաւ աչքերը գետնէն վեր
բարձրացնելու, անշարժ մնաց իր նոյն դիրքին
մէջ:

— Գուրպան, խղեց յանկարծ ձայն մը՝
լռութիւնը, որ Սուլթանինն էր, նստէ՛ սա ա-
թոռին վրայ եւ ըսէ ինծի թէ այս գիշեր ո՛ր-
քան գոհ պիտի թողուս հիւրերս:

Կայսեր հրամանը իսկոյն գործադրուեցաւ,
Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս մօտեցաւ ցոյց
տրուած մարդքենիէ եւ համակ ոսկեզօծ բազ-
կաթոռին, եւ Սուլթանին ձեռքի մէկ շարժու-
մին վրայ ակնածանօք տեղաւորուեցաւ հոն:

Սուլթանը ոտքի վրայ էր միշտ, իր խորա-
թափանց աչքերը կը գննէին որովայնախօսը:
Նորին Վեհափառութիւնը իմացած էր Գուրպան
Յուսէփի կարողութիւնը եւ կ'ուզէր ակնա-
նատես ըլլալ անոր կատարած որովայնախօսա-
կան անհաւատալի փորձերուն:

Սուլթան Ազիզ սրահին մէջ կ'երթեւեկէր,
իւր ձեռքին մէջ շարժելով այն ագամանդազարդ
համրիչը՝ որ պատրաստուած էր Պուխարայի
մէջ, եւ նուիրուած կայսեր Պուխարայի էմիրին
կողմէ:

Սուլթանը մերթ ընդ մերթ կանգ կ'առնէր
սատափազարդ սեղանի մը վրայ դրուած վան-
դակի մը առջեւ ուշի ուշով կը քննէր զայն: Այդ

վանդակը արուեստականհրաշալիքմը, իսկ տ գեղակերտ ձեռագործ մըն էր, նուկրուած Սուլթանին՝ աւստրիացի նշանաւոր արուեստագէտ և վանդակագործ Շվարցի կողմէ իր Եւրոպա ուղեւորութեան միջոցին: Կայսրը իբր շնորհակալութիւն պատուած էր զայն Մէճիտիյէի Ա. Կարգի պատուանշանով:

Որովայնախօսը որ մինչեւ այն պահուն չէր համարձակէր աչքերը վեր բարձրացնել, օգտուելով Սուլթանին վանդակի մը հետ զբաղումէն՝ անմիջապէս նոյն վայրկեանին իսկ ուղեց ցոյց տալ Սուլթանին թէ պիտի կրնար նոյն գիշերը իս հիւրերը զուարճացնել: Եւ երբ հազիւ թէ թուրքիոյ վեհապետը գլուխը դարձուցած էր Գուբայան Յուսէփի և հարցում մը պիտի ուղղէր անոր, դուռ մը թեթեւ կերպով զարնուեցաւ և լսուեցաւ կնոջական փափուկ ձայն մը որ կ'ըսէր:

— Եթէ նորին վեհափառութիւնը թոյլատրէ...

Կնոջական այս փափուկ և քնքոյշ խօսքերը իրենց վերջաւորութեան չի՝ յանգած՝ քովընտի ուրիշ սենսակի մը մէջ լսուեցան ձայներ որոնք աւելի չիճաբանութեան մը պատրանքը կուտային Սուլթանին: Միեւնոյն ատեն բանալիի մը ինքնիւ վրայ դարձուելուն ձայնը կը լսուէր յարակից սենեակէ մը:

Սուլթանը շուարած չէր գիտեր թէ ո՞ր կող-

մը նայէր, կնոջական այդ ձայնին պատասխանէր թէ աջ ու ձախ քովընտի սենեակներուն աղմուկներով հետաքրքրուէր, որովհետեւ Կայսրը լաւ գիտէր որ իր գտնուած դահլիճին յարակից սենեակները պարապ էին և առանց նախապէս իր հաւանութեան ոչ մէկը կարող էր այդ յարկէն ներս մտնել:

Սուլթանը յանկարծ մատը դրաւ քովը գտնուած սեղանի մը ընկալուչին վրայ, դուռ մը բացուեցաւ իսկոյն և այն ներքինիսեամորթը որ կէս ժամ առաջ հեռացած էր ներս մտաւ և համբուրեց Կայսեր քղանցքը:

Սուլթան Աղիզ հրամայեց ներքինիին անմիջապէս բանալ աջ կողմի սենեակը՝ ուրկէ կը լսուէին վիճաբանութիւնները:

Հազիւ թէ Ն. Վեհափառութիւնը աւարտած էր իր հրամանը՝ դարձեալ լսուեցաւ կնոջ ձայն մը այն դռնէն որ քիչ մը առաջ լսուած էր, սակայն այդ քնքոյշ ձայնը այս անգամ լացի փոխուած էր ու պաղատագին օգնութիւն կ'աղերսէր:

Սուլթան Աղիզ յալլալմէ՝ եղած նշան ըրաւ սեամորթին որ գամուած մնաց իր տեղը:

Ձայները կը բարձրանային հետզհետէ:

Նորին վեհափառութիւնը որ համբոյժը նետելով քովընտի բազկաթոռի մը վրայ ձեռքը տարաւ տալիստին աջ կողմի գրպաններէն մին՝ ո-

րուն մէջ կը հանգչէր, փղոսկրեայ կոթով պղտիկ պրառունինկ մը:

Ներքինին գուշակած էր Կայսեր մտադրութիւնը: Ան գիտէր թէ Սուլթանը յուզուած էր, և կ'զգար նաև թէ վտանգ մը կ'սպառնար իրենց: Ուստի պէտք էր անմիջապէս դուրսնետուիլ և թոյլ չտալ որ իր վեհապետին կեանքը վտանգի ենթարկուի: Սեամորթը իր կեցած տեղը կ'եռեւեկէր, իր ճերմակ աչքերը խոշոր խոշոր բացած չորս կողմը կը դարձնէր անընդհատ կարծես հասկցնել ուզելով որ պատրաստ էր նոյն իսկ կրակին մէջ նետուելու առաջին հրամանին իսկ:

Սուլթան Ազիզ ձեռքը գրպանը՝ յառաջացաւ օգնութիւն աղաղակող դրան կողմը, բացաւ զայն, քայլ մը յառաջացաւ, քայլ մը ևս, չորս կողմը գիտեց, սակայն ո'չ կին և ոչ ալ օգնութիւն աղերսող կնոջ այդ քնքոյշ ձայնը կար: Անմիջապէս ետ գարծաւ, առանց բառ մը արտասանելու և առանց չորս կողմը նայելու արագ քայլերով յառաջացաւ դէպի ձախ կողմի դուռը ուրկէ կը լսուէին աղմուկները, իսկոյն բացաւ զայն, քանի մը քայլ և հոն ալ հանդարտութիւնը կատարեալ էր: Ո՛չ իսկ ձայն մը, պատուհանին մօտեցաւ ու ապակափեղկին ետեւէն գիտեց պարտէզը՝ ո՛չ իսկ շշուկ մը:

Սուլթան Ազիզ վայրկեան մը կեցաւ պատու-

հանին առջև, ձեռքը հանեց գրպանէն, և պաղարիւնը վերստանալով վերադարձաւ դահլիճը ուր բան մը չէր փոխուած, սեամորթը իր տեղը քարէ արձան կտրած իսկ որովայնախօսը բազկաթոռին մէջ մէջ գամուած մը մնար:

Հայ նշանաւոր որովայնախօսը որ իր որովայնախօսական խիստ ճարտար փորձերով այս անգամ Սուլթանը յուզումի մատնած էր, իսկոյն ոտքի ելաւ և քղանցքը համբուրելով նորին Վեհափառութենէն ներողութիւն խնդրեց ըսելով:

— Վեհափառ տէրր կը յուսամ որ ներողամիտ դանուի ապացուցած ըլլալուս համար թէ այս գիշերուան խրախճանքներու միջոցին որովայնախօսական փորձերովս պիտի կրնամ կատարելապէս գոհացնել հրաւիրեալ հիւրերը:

Գուրպան Յուսէֆի շատ դիւրութեամբ կատարած էր այդ փորձը եւ բնաւ չէր նեղուած միեւնոյն ատեն երեք չորս տեսակ որովայնախօսական ձայներ հանելով:

Ան իր արհեստը կատարելապէս սովորած էր:

Սուլթանը բոլորովին հանգարտած էր, ու ժպտադէմ որովայնախօսին ուսին զարնելով ըսաւ.

— Գուրպան, թէեւ զիս քիչ մը վախցուցիր, սակայն հոգ չէ, կը ներեմ քեզի: Հիմա այլեւս կատարելապէս համոզուեցայ թէ այս գիշերուան համար փնտռած միակ մարդս

դուն ես որ հիւրերուս ձանձրութիւն պիտի փա-
րատես:

Որովայնախօսը մինչեւ գետին խոնարհելով
հնազանդութիւն յայտնեց կայսեր հրամաննե-
րուն որ մեկնեցաւ քահ մը բրցնելով և
առանձին ձգելով Գուրպան խուսէփը սեամորթ
ներքինին հետ:

Երկուքն ալ իրենց տեղերը գամուած կը մը-
նային, անոնք չէին գիտեր թէ Սուլթանը
վերջնական կերպով մեկնած էր թէ քիչ վերջ
գարծեալ պիտի վերադառնար:

Արարը՝ ահանատես եղած էր այդ գէպքե-
րուն և Սուլթանին ու Գուրպան Յուսէփի միջև
փոխանակուած խօսակցութիւններուն: Սեամոր-
դը ի տես այդ օտարականին կը սարսափէր և
աչքերը հեռզհեռէ գետնէն վեր բարձրացնելով
վախի ազդեցութեան տակ գաղտագողի ահ-
նսրկներ կ'ուզէր սպիտակամորթ որովայնախօ-
սին վրայ: Ան չէր գիտեր թէ ո՞վ էր իր գէմ
գտնուող տնձը՝ որուն իր վեհափառը կը ժպ-
տէր ու ուսին մտերմօրէն կը զարնէր, իր վառ
երևակայութեան մէջ այդ կէտը մութ կը մնար
և չէր կրնար հետեւութիւն մը հանել:

Գուրպան Յուսէփ քանի մը վայրկեան ևս
այդ գիրքին մէջ մնալէ վերջ տեսաւ որ եկող
գացող չկայ և ոտքի կենալու այդ պատիկ պա-
տիժէն ալ յօգնած կամաց մը հակեցաւ բազ-
կաթոռը սր իր քովը կը գտնուէր:

Սեամորթը տկնարկ մը նետեց սպիտակա-
մորթին վրայ, կարծես բան մը ըսել կ'ուզէր:
սակայն լեզուն կը բռնուէր իր բերնին մէջ: Կը
վախնար որ բառ մը արտասանելով, շարժում
մը ընելով ծանր յանցանք մը գործած կ'ըլլար,
և երբ այդ յանցանքը իր վեհապետը իմանա՛ր...
մահը անխուսափելի էր իրեն: Եւ ահա այդ է
պատճառը որ անշարժ ու քարացած կը մնար իր
կեցած տեղը:

* * *

Նոյն միջոցին օտնաձայն մը լսուեցաւ գուր-
սէն, սեամորթը սթափեցաւ իրթմրութենէն և
օգտուելով առաքին շշուէէն յետո շարժում
մը ըրաւ և վեր առնելով աամասկեայ թանձր
վարդոյրին մէկ ծայրը գուրս սպրդեցաւ: Ան
այնքան արագ կատարած էր այդ փախուստը որ
կարծես թէ ոգիները հալածէին զինքը:

Հայ որովայնախօսը խնդուքը չի կրցաւ զս-
պել և բարձր քահքահով մը հետեւալ բառերը
մուտաց քթին տակէն:

— Շիտակը այս սեամորթներուն հետ զուար-
ճանալէ շատ կ'ախորժիմ, այս գիշեր կարծես
բաւական պիտի յոգնեցնեմ զանոնք:

Հագիւ թէ ինքնիրեն այս խօսքերը արտա-
սանած էր, գուռը բացուեցաւ եւ թիկնապահ
Ահմէտ պէյ ներս մտաւ:

Թիկնապահը խօսքը ուղղելով որովայնա-
խօսին ըսաւ.

— Գուրպա՛ն, մրցանակը շահեցար, Սուլ-
թանը թէեւ քիչ մը վախցուցեր ես, սակայն
ան ներողամիտ կը գտնուի քեզի հանդէպ և կը
գնահատէ քու որովայնախօսական բարձր կա-
րողութիւնդ: Նայէ՛ որ այս գիշեր արուելիք
հացկերոյթին՝ որուն դուն ալ հրաւիրուած ես՝
լաւ խաղ մը խաղաս հիւրերուն:

Եւ Թիկնապահը Գուրպան Յուսէփը առաջ-
նորդեց այն սենեակը ուր ամէն ինչ պատրաս-
տուած էր հայ որովայնախօսին համար:

Այդ սենեակը կայսերական պալատան հան-
դերձատունն էր:

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ՊԱԼԱՏ

Մ Ե Ծ Հ Ա Յ Կ Ե Ր Ո Յ Թ Ը

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ ԻՐ ԸՆԴԻՍԻ ՃԵՆԹԸԼՄԷՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՅԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԻՆ

ՀԱՅ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՕՍԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԸ
ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻԻ ԿԸ ԲԵՐԷ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ

Տօլմա պաղէէի պալատան պարտէզի աշ-
տարակաւոր ժամացոյցը ժամը 11 (հին ժամ)
կը զարնէր:

Պալատան մէջ պատրաստութիւնները գրե-
թէ լրացած էին եւ թէչրիֆաթճը Թէվֆիք պէյ
կ'ընդունէր օտար բարձրաստիճան հիւրերը՝ ո-
րոնք հետզհետէ կ'իջնէին իրենց կառքերէն պա-
լատան պարտէզի մեծ դրան առջեւ և զանոնք
կ'առաջնորդէր ընդունելութեան մեծ սրահը ուր
պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատար-
ուելով կ'ուղղուէին զէպի հիւրասրահ գրաւելով
իրենց յատկացուած մասնաւոր տեղերը:

Հետզհետէ ժամանողներու կարգին գերման մեծ գեսպան Պառօն Մարչալ Վօն Պիպերշ-թայն, անմիջապէս իջնելով կառքէն, առանց սպասելու որ հիւրամեծարը զինքը առաջնորդէ, անցաւ պարտէզէն ու հազիւ թէ հիւրասրահին սեմին վրայ ոտք դրած էր, ճէնթըմէնի մը հետ դէմ առ դէմ գտաւ ինքզինքը՝ որ սմօքինկ հա-գած էր եւ սիլինտը կը կրէր:

Ճէնթըմէնը որ անգլիացիի մը դիմագիծը ունէր, «կուտ մօրնինկ» ըսելով բարեւեց գեր-ման գեսպանը ու արագ քայլերով անցաւ ա-նոր առջեւէն:

Պառօն Մառչալ մօնօքըը աչքին վրայ տե-ղաւորելով՝ դարձաւ դէպի անձանթը եւ ուշի ուշով դիտելով զայն ըսաւ իւրովի.

— Ո՞վ կրնայ ըլլալ այս մարդը՝ որ զիտ-նալով իմ գերմանացի մը ըլլալս, կը յանդգնի անգլիերէն լեզուով բարեւել զիս:

Դեռ պանը երբ այս խորհրդածութիւնները կ'ընէր, ճէնթըմէնը արդէն իսկ աներեւութա-ցած էր:

Թէչըրիֆաթճին տեսնելով գերման գեսպա-նին գալուստը անմիջապէս փութաց անոր մօտ, առաջնորդեց զայն միւս հիւրերուն քով, որոնք արդէն ընկողմանած էին թիկնաթոռին մէջ եւ ոմանք ալ տաք խօսակցութեան բռնուած ի-րարու հետ:

Անձանթ ճէնթըմէնը որ քիչ առաջ տե-

սանք Գուրպան Յուսէփն էր, հագած էր սմօ-քինկ եւ գլուխը կը կրէր սիլինտը: Զինքը չի ճանչցողներ պիտի կարծէին թէ իրենց դէմ կը գտնուէր անգլիական գեսպանը կամ անգ-լիացի լօրտ մը: Քալուածքը, շարժուձեւերը, խօսակցութիւնը եւն. բնաւ կասկածի տակ չէին թողուր իր անգլիացի մը ըլլալը:

Գուրպան Յուսէփ բնաւ անգլիերէն չէր գի-տեր, սակայն իրարու ետեւէ ափսիսի բառեր կը շարէր առանց տատախելու որ իր քով զըտ-նուողները կ'ըսէին թէ անգլիացի մըն էր իրենց հետ խօսողը:

Ինչպէս ըսինք, հայ որովայնախօսը բաժ-նուելով Սուլթանէն, թիկնապահ Ահմէտ պէյի հետ, դացած էր ուղղակի պալատան հանդեր-ձատունը՝ ուր իրեն յարմար զմօքինկ մը տըր-ուելով հագած էր զայն, եւ որպէս զի այդ գի-շեր ներկայանալի ըլլայ Սուլթան Ազիզի հիւրե-րուն, ջանք չէր խնայած կատարելապէս անգ-լիացիի մը թիփը տալու ինքզինքին:

* * *

Ընդունելութեան սրահը լեցուած էր օտար բարձրաստիճան հիւրերով, գեսպանական մար-մինին յատկացուած էր մասնաւոր սեղան մը, որ ընդհանուրի սեղանէն բոլորովին անջատուած էր, եւ այդ սեղանին էր որ պիտի մասնակցէին

Սուլթան Ազիզ եւ հայ հռչակաւոր որովայնա-
խօսը հացկերոյթի միջոցին:

Մինչ այս պալատան միւզիքը կը նուագէր
գեղարուեստական կտորներ, ամէն ոք տաք
խօսակցութեան մը բռնուած էր իր քովինին
հետ, այնպէս որ երբ Գուրպան Յուսէփ իր ըզ-
մօքինկով ներս մտաւ սրահէն ու գնաց տեղա-
ւորուեցաւ զրան քով գետեղուած Փօթէօյլի մը
վրայ—Հայ որովայնախօսը նախապէս պատրաս-
տուած ծրագրի մը համաձայն գիտէր թէ ի՞նչ
պէտք էր ընէր—ո՛չ ոքի ուշադրութիւնը գրա-
ւեց, բացի գերման դեսպանէն՝ որ բաժնեկով
իւր աչքերը իր խօսակից աւստրիական դես-
պանէն՝ որուն հետ քաղաքական խնդրի մը վը-
րայ կը վիճաբանէր եւ իր տեսակէտը կը պաշտ-
պանէր, ուղղեց քիչ առաջ պարտէզին դրան
առջեւ իրեն հանդիպող եւ անգլիերէն լեզուով
բարեւ տուող անծանօթին վրայ:

Պառոն Մառչալ իր զօրաւոր յիշողութեան
կոչում կ'ընէր գիտնալու համար թէ այդ ան-
ծանօթ ճէնթըլմէնը ո՛ր եւ է տեղ մը, ըլլա՛յ
Թուրքիոյ մէջ եւ կամ Եւրոպա, տեսա՞ծ էր,
ծանօթութիւն ունէ՞ր իրեն հետ:

Սակայն չէր կրնար երեւակայել տեղ մը
ուր հանդիպած ու տեսակցած ըլլար այդ ան-
ծանօթին հետ: Ու միեւնոյն ատեն պատասխա-
նելով իր խօսակցին հարցապնդումներուն, մօ-
նօքլին տակէն շեղակի նայուածքներ կ'ուղղէր

ճէնթըլմէնին որ իր նիստուկացով հետզհետէ
տարօրինակ ու խորհրդաւոր անձ մը ըլլալ կը
թուէր իրեն:

Դահլիճին մէջ ոգեւորութիւնը ծայր աստի-
ճանին հասած էր: Նոյն պահուն յանկարծ դահ-
լիճին դրան սեմին վրայ երեւցաւ արարողա-
պետը եւ բարձաստիճան հիւրերուն ներողամը-
տութիւնը խնդրելով զիրենք ընդմիջած ըլլալուն
համար, ծանոյց թէ Նորին Վեհափառութիւնը
Սուլթան Ազիզ կուգայ իր հիւրերը պատուելու:

Անմիջապէս խւր լուսութիւն տիրեց բովան-
դակ դահլիճին մէջ, ամեն ոք ոտքի վրայ էր,
եւ միւզիքը կը հնչեցնէր կոյսերական քայլեր-
քը:

Սուլթանը, որուն քով կը գտնուէին թիկնա-
պահը Ահմէտ պէյ եւ աւադանին, հանդիսաւոր
մուտ գործեց դահլիճէն ներս ու իր հիւրերուն
բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ գնաց տեղաւոր-
ուեցաւ այն գահին վրայ՝ որ Յաթիհ Սուլթան
Մահմուտ Պոլսոյ առման ժամանակ գրաւած էր
Կոստանդինոս թագաւորէն:

Միւզիքը անընդհատ կը նուագէր թնդացնե-
լով դահլիճը, ամենուն աչքերը յառած էին
Սուլթանին, որը նոյն միջոցին հրահանքներ
կուտար թիկնապետին:

Թիկնապահ Ահմէտ պէյ իսկոյն բաժնուեցաւ
Վեհապետին քովէն եւ ուղղուեցաւ դէպի հոն
ուր իր բազկաթոռին վրայ դամուած կը մնար

ամենուն անձանթ ճէնթլմէնը:

Այս անգամ այ Գերման զեսպանին աչքէն չէր վրիպած այն ժպիտը որ հայ որովայնախօսին զէմքին վրայ գծուած էր Ահմէտ պէյի անոր անոր մօտեցած և մէկ քանի բառերով խօսակցութիւն մը փոխանակած պտուէն, միւսնայն աւտեն Պառոն Մարչալ տեսած էր ճէնթլմէնին գլխու շարժումով մը ծառաւութիւն յայտնելը թիկնապահին: Ի՞նչ կրնար ըլլալ այդ ամենը, ո՞վ էր այդ խորհրդաւոր մարդը, ի զուր կ'աշխատէր գտնել և կը չարչրկէր միտքը, սակայն չէր կրնար յագուրդ տալ իր հետաքրքիր ու վառ երեւակայութեան:

Սուլթանը պահ մը իր ամպնովանիւսը դահուն վրայ հանգչելէ ու ներկաներուն վրայ աչք մը պոտցնելէ յետոյ իր ահնարկը սեւեռեց Գուրպան Յուսէփի վրայ սր իր սմօքինկով խիստ հաճոյալի կը թուէր իրեն և չի կրցաւ խնդուքը զսպել մտաբերելով այն խաղերը զոր պիտի խաղար այդ մահկանացուն իր բարձրաստիճան հիւրերուն գլխուն, սարսափեցնելով ու փախուստի մատնելով զտոնք: Եւ ահա այդ իսկ պատճառաւ հրամայած էր իր թիկնապահին որ երթայ որովայնախօսը իր մօտ հրաւիրէ և հասկըցնէ անոր սր Սուլթանին հետ պէտք է խօսի աներկիւզ և առանց քաշուելու որպէսզի ո՛րէն կերպով կասկածի տեղի չտայ:

Գուրպան Յուսէփի և Ահմէտ պէյի բաժանու-

մէն անմիջապէս վերջ՝ հայ որովայնախօսը ոտքի ելաւ և զանդաղ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի գահը ուր կը բազմէր Սուլթան Ազիզ:

Սուլթան առերեւոյթս ոտքի ելլելով երկու քայլ յառաջացաւ դէպի որովայնախօսը՝ որը իր կարգին խոնարհութիւն մը ընելով համբուրեց կայսեր քղանցքը: Հանդիսականները ապշած կը զիտէին այդ տեսարանը, և զես խորհելու առեն չունեցած արարողապետը երեցաւ դահլիճին մէջ ու ըսաւ թէ Սուլթանը կը փափաքէր որ հիւրերը ճաշէին:

Փափաքը իսկոյն կատարուած իրողութիւն մը դարձաւ, տմէն ոք կը բարձրացնէր իր գաւաթը Սուլթանին արեւատութեան:

Հացկերոյթի սեղանին կը նախագահէր Սուլթանը: Առաջին առթիւ գաւաթը բարձրացուց զերման զեսպանը ու բաժակը պարպեց Սուլթանին կենաց եւ Թուրքեզերման բարեկամութեան ամրապնդման համար:

Հայ որովայնախօսը, որ զերման զեսպանին ճիշդ զէմը բազմած էր, կը խնդար քիչին տակէն ու կ'ըսէր իւրովի:

— Շուտով վէրջացուր բաժակաճառդ, որովհետեւ խմած շամբանիւսդ քիչ մը վերջ քիթէդ բերնէդ պիտի գայ:

Ու այսպէս յաջորդաբար պարպուեցան գաւաթները որոնց միանգամ ընդ միշտ իբր պա-

տասխան սուլթանը շնորհակալութիւն յայտ-
նեց:

Ամէնուն կարգին մեր ճէնթըլմէն որովայ-
նախօսն ալ իր գաւաթը կուլ տուած էր, և ա-
ռիթէն օգուտ քաղելով պարպած էր երկրորդ
մը եւ երրորդ մը եւս, որովհետեւ իր պզտիկ
տարիքէն իսկ ոգելից ըմպելիէն շատ կ'ախո-
ժէր, և այս անգամ ինչո՞ւ առիթը փախցընէր,
քանի որ ըմպելիներու թագուհիին հետ էր որ
դէմ առ դէմ կուգար:

Խրախճանքը իր գագաթնակէտին հասած
էր, ամէն ոք կը խանդավառուէր խորհելով որ
մինչեւ լոյս ի՞նչ անակնկալներ վերապահուած
էր իրենց: Պատառաքաղներու բանակ մը զօրու-
շարժի մէջ կը գտնուէր բերանները փոխադրե-
լով հաւու, հնդկահաւու և հազարումէկ տե-
սակ խորոտիկներու պատառիկներ՝ եւ արեւել-
եան ու արեւմտեան ճաշակով եփուած խիստ
համեղ կեղակուրներ:

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓԻ ՈՐՈՎԱՅՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

ՀԱԶԱՐԱՌՈՐ ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հայ հռչակաւոր որովայնախօսը պահը յար-
մար դատեց իր որովայնախօսական փորձերուն
վերսկսելու համար: Սուլթանին գաղտագողի
մէկ նայուածքն ալ արդէն այդ բանը յիշեցնել
կուտար իրեն:

Հազիւ թէ երկվայրկեան մը անցած էր՝
վեհապետին նշանացի ազդարարութենէն՝ դահ-
լիճէն ներս խուժեց անտեսանելի մեղուներու
խումբ կը հլւրերու ձկանջներուն ետին եւ
գլուխներուն վրայ սոսկալի բզզիւն մը կը լըս-
ուէր, և հետզհետէ ազմուկը կ'աւելնար: Ներ-
կաները՝ որոնք յանկարծակիի եկած էին այդ
յարձակումէն, ձգելով պատառաքաղներն ու
շամբանխալի գաւաթները, վեր ցատկեցին ի-
րենց տեղերէն, և մին ձեռքովը, միւսը անձե-
ռոցովը, ուրիշներ սփռոցներով գլուխին ու
դէմքերնին կը ծածկէին որպէս զի չի խայթուին
երեւակայական ու անտեսանելի մեղուներէն:

Գուրպան Յուսէփի որովայնը կը գործէր,
ձայները կը բարձրանային, ամէն ոք դէմքը

ծածկած փախչիլ կը փորձէր դահլիճէն, իսկ Սուլթան Ազիզ տեղեակ անցուղարձէն, զիտե-
լով հայ որովայնախօսը՝ չէր կրնար իր խնդուքը
զսպել և թաշկինակով դէմքը կը ծածկէր ներ-
կաներէն չի նշմարուելու համար:

Մինչ այս քահանաներու սոսկալի տարափ-
մը ծայր տուաւ սրահին մէջ, այս անգամ Սուլ-
թանն ալ շուարած կը զիտէր իր չորս կողմը
թէ որո՞նց կողմէ կ'արձակուէին այդ քահանա-
ները: Նորին Վեհափառութիւնը մոռցած էր եւ
չէր կրցած մտաբերել թէ հայ հռչակաւոր որո-
վայնախօսը մէկ անգամէն կրնար իր որովայնէն
քանի մը տեսակ ձայներ զանազան ձեւերու
տակ դուրս տալ ըլլան անոնք պոռչտուքներ
կամ մեղմ խօսակցութիւններ, հեռուէն կամ
մօտէն լսուելի:

Սակայն պահ մը գտնելով իր պաղարիւնը
մտաբերեց երեկոյեան դէպքը որ տեղի ունե-
ցած էր սպասման սրահին մէջ:

Նորին Վեհափառութիւնը ոտքի կեցած
այլեւս նեղուելով խնդալէ՝ նշան ըրաւ Գուր-
պան Յուսէփի որ դադրեցնէ կատակերգու-
թիւնը:

Որովայնախօսը որ նոյնպէս կը մարէր խըն-
դալէ դրտելոո քանի մը անձեր որ որոնք ինք-
զինքնին պաշտպանելու համար մեղուներու
խայթոցներէն, սեղանին վրայ գտնուած ու
զանազան պտուղներու յատկացուած կողովիկ-

ներ գլուխնին անցուցած էին ու ձեռքի անօրի-
նակ շարժումներ կ'ընէին օդին մէջ:

Գուրպան Յուսէփ սուլթանին հրամանը
կէտ առ կէտ գործադրելով անմիջապէս լռեց,
ու կրկին: Ընկողմանեցաւ իր բազկաթոռին մէջ,
կարծես բանէ մը տեղեկութիւն ունեցած չըլ-
լար:

Միջոց մը եւս ժխորը շարունակուեցաւ եւ
երբ ամէն ոք համոզում գոյացուց թէ այլեւս
մեղուները փախած էին՝ եւ ձայները դադրած,
բացին դէմքերնին, զարմացկոտ նայուածքներ
կ'ուղղէին իրենց չորս դին այնպէս կարծելով
թէ արդեօք մեղուներու փեթա՞կ մը կար դահ-
լիճին:

Հիւրերը կատարելապէս համոզում գոյաց-
նելով որ այլեւս բոլորովին ազատած էին չա-
րաճճի կենդանիներուն յարձակումէն, հանդար-
տօրէն նստան իրենց տեղերը: Այլ ճաշը շարու-
նակելու կարողութիւն չէր մնացած իրենց վրայ
և զարմացած իրարու կը հարցնէին թէ ո՞ւրկէ
եկած կրնային ըլլալ այդ խայթոցաւոր անաս-
նիկները:

Նոյն պահուն, Սուլթանը որ ոտքի կեցած էր
և կը ժպտէր, ըսաւ:

— Սիրելի հիւրերս, այդ չարաճճի կենդանի-
ները կարծեմ ձեզի քիչ մը անհանգիստ ըրին,
յանցանքը իրենցը չէ, այլ մեր պարտիզպանինն
է որ բեթակներուն լաւ ուշադրութիւն չէ ըրած

և մեղուները բարկացուցած է՝ որոնք խմբովին հոս խուժած ու ձեր վրայ յարձակած են, շարունակեցէք ձեր ճաշը և ապահով եղէք թէ այլեւս անոնք յարձակում չեն կրնար գործել, որովհետեւ պէտք եղած խիստ հրամանները տուած եմ արարողապետիս՝ պարտիզպանը պատժելու համար:

Ինչպէս որ նախապէս ըսած էինք թէ պալատան մէջ ամէն ինչ նախապէս ծրագրուած ու կազմակերպուած էր, միւլգիքն ալ զագրած ու հեռացած էր այն միջոցին երբ երեւակայական մեղուներու յարձակումը սկսած և ժխտին ու իրարանցումը ծայր տուած էր:

Նորին վեհափառութիւնը հրամայեց որ միւլգիքը շարունակէ: Պէթհովէնէն, Մօցարթէն և Քարմէնէն գեղեցիկ կտորներ իրարու յաջորդեցին, ոգեւորութիւնը կրկին ծայր տուաւ դահլիճին մէջ: Ամէն ինչ մոռցուած էր. սակայն գեռ կը նշմարուէին մէկ քանի հիւրեր, որոնք իրենց դէմքն ու գլուխը կը շօշափէին թէ արդեօք խայթուած էին մեղուներէն:

Ճաշը աւարտած էր: Ոգեւորեալ խօսակցութիւնը կը շարունակուէր, ու այլեւս ամէն ինչ մոռցուած էր:

Հայ որովայնախօսը, գոհ իր կատարած պըղտիկ փորձէն, թիկնաթոռին մէջ ընկողմանած, բուռօ մը կը սեղմէր իր ակոսներուն տակ ու

երբեմն գաղտագողի նայուածքներ կ'ուղղէր սուլթանին:

Սուլթանը միշտ զուարթ էր ու կը ժպտէր, գիտէր թէ խաղը գեռ չէր վերջացած ու կատակերգութեան վերջաբանը կար տակաւին, որ պիտի սարսափեցնէր իր վախկոտ ճէնթլմէն հիւրերը:

Կայսերական պալատան արարողապետ Թէվֆիք պէյ, խնդրեց բարձրաստիճան հիւրերէն որ ներողամիտ գտնուին զիրենք անհանգիստ ըրած ըլլալուն համար և ատաջնորդեց գանոնք քովընտի մեծ սրահ մը՝ որ նորին վեհափառութիւն Սուլթան Ազիզի ամենօրեայ բնակութեան յատկացուած էր:

Սուլթանը բացառիկ պարագաներու մէջ միայն այդ դահլիճը կը տրամադրէր իր բարեկամներուն, և հոն մուտ գործած էին օտար թագակիր զուլիներ միայն:

Սրահը ծածկուած էր թանկագին գորգերով, զորս նուիրած էր Սուլթանին Պարսից Շահը: Այդ գորգերը պարսկական ձեռակն արուեստի հրաշակերտներ էին, իւրաքանչիւր գորգի վրայ տարիներով աշխատութիւն թափուած էր և թրքական ու պարսկական զինանշանները այնքան նուրբ կերպով արեգնագործուած էին անոնց վրայ որ զիտողին այն պատրանքը կուտային թէ անոնք վրձինով մը դրուած ըլլային մետաքսի վրայ:

Դահլիճին մէջ նշմարուած ամէն առարկայ
հնութիւն մըն էր:

“ԶԵՅՊԵԿ”Ի ՊԱՐԸ

Ինչպէս ըսինք, հիւրերը առաջնորդուելով
արարողապետին կողմէ, գրաւեցին իրենց յատ-
կացուած տեղերը:

Սուլթանը այս անգամ չունէր իրեն յատուկ
դահլ և կը մնար իր հիւրերէն գերման մեծ դես-
պանին քով և կը կատակէր անոր հետ, ըսելով
թէ քիչ առաջուան գէպքը զինքը անհանգիստ
ըրած էր:

Դեսպանը խնդալով կը պատասխանէր սուլ-
թանին հարցումներուն:

Արեւելեան սովորութեան համաձայն, սուրճ
ու սիկադէթ հրամցուեցաւ ներկաներուն:

Միւզիքը շարունակ կը նուագէր: Թիկնապա-
հը, որ միշտ սուլթանին հրամաններուն կ'սպա-
սէր, նշան ըրաւ նուագախումբի պետին որ
«Զէյպէկ»ը նուագէ:

Անմիջապէս որ արեւելեան այդ պարը սկսաւ
հնչեցնել նուագախումբը, քովընտի գուռ մը
բացուեցաւ ու դրան սեմին փրայ երեւցան գե-
ղեցկութեան երկու ղեցուհիներ, որոնց հոլանի

մարմինն ու ոսկեճամուկ զգեստները կը շլա-
ցնէին ներկաներուն աչքերը:

Ամէնուն ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր
հոլանի պարուհիներուն վրայ, որոնք «Զէյպէկ»ը
պարելով յառաջացած էին սրահին կեդրոն:

Անոնք այնքան բնականօրէն կը պարէին որ
ներկաները չկրցան իրենց սքանչանցումը զըս-
պել և անվերջ ծափահարեցին:

Հայ որովայնախօսը պահ մը մոռնալով թէ
կայսեր ներկայութեան կը գտնուէր և վերա-
ցած Արեւելքի այդ երկու վէնիւսներուն «Զէյ-
պէկ»ի պարէն ցատկեց տեղէն որպէս զի ինք
ալ մասնակցի անոնց հետ գէժ առ գէժ խաղա-
լով, սակայն թիկնապահին ազդու մէկ նայ-
ուածքը սթափեցուց զինքը իր վերացումէն և
անմիջապէս տեղը տեղը նստաւ:

Օտար բարձրաստիճան հիւրերը նշմարած
էին այդ անցուդարձը եւ նոյնիսկ իրենց աչքէն
չէր վրիպած թիկնապահին ազդարարական նայ-
ուածքը, սակայն չէին կրցած թափանցել գաղտ-
նիքին և կը խորհէին թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ այդ
Դորդեան Հանգոյցը:

Միւզիքը հետզհետէ կ'ոգեւորէր պարուհի-
ները որոնք իրենց հարուստ կուրծերով ու գե-
ղեցիկ իրաններով անդադար կը դառնային աջ
ու ձախ, ետ ու առաջ, մերթ սրունքներու
կծկումներ ընելով և հիացում առթելով զիրենք
գիտող աչքերուն:

Այսպէս, գեղեցկութեան երկու զիւրուհիները հետզհետէ քանի կը դառնային այնքան աւելի կ'ոգեւորուէին հանդիսականները որոնց աչքերէն չէր խուսափեր անոնց այն ամէն մէկ շարժումները որ մինչեւ այն օրը անձանօթ էր իրենց:

Գուրպան Յուսէփ նոյն պահուն մոռցած ըլլալով իր ճէնթըմէն մը ըլլալը՝ շարունակ ձեռքերը կը շփէր ու կ'ըսէր իւրովի. «Ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլլար, փոխանակ այդ հանդիսականներուն եթէ հոն ճոխ աղանդերներով օղիի սեղան մը պատրաստուէր: Այդ հաճոյքը միլիոններ պիտի արժէր իրեն համար եւ մինչեւ կեանքին վերջը չպիտի մոռնար զայն...»:

Պարուհիները՝ որոնք յոգնած կ'երեւէին, ներկաներու անվերջ ծափահարութեանց ու «պառվօ»ներուն մէջ աներեւութացան իրենց եկած դռնէն, հիւրերուն վրայ թողլով այն տըպաւորութիւնը թէ իսկապէս տրեւելեան գեղեցկութիւնը կը տիրապետէր Արեւմտեան գեղեցկութեան:

ԱՏՐՃԱՆԱԿԻ ՎԵՑ ՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԽՈՒՃԱՊԸ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ Կ'ԻՇԽԷ ԻՐ ԿԱՄԻՔԻՆ

Սրահին մեծ ժամացոյցը ժամը 6ը (հին ժամացոյց) կը զարնէր, և հազիւ թէ վերջին 6րդ հարուածը հնչած էր, ժխոր մը ծայր տըլաւ դեսպաններու գտնուած պալքօնի միջնորմին ետին և միեւնոյն ատեն լսուեցան ատրճանակի յաջորդական երեք հարուածներ:

Սրահին մէջ ամէն ոք ոտքի ցատկեցին բացի Սուլթանէն՝ որ իսկոյն յիշած էր թէ ժամը 6ն էր և պիտի կատարուէր երկրորդ փորձը որ նախորդը պիտի գերազանցէր:

Հայ հռչակաւոր որովայնախօսը որ ինչպէս միշտ այս անգամ ևս կասկածի տեղի չտալու համար ոտքի կանգնած էր և շուարած չօրս կողմը կը նայէր կարծես իր քովիններուն հարցնել ուզէր թէ զտա՞նգ մը պատահած, ո՞ճի՞ր մը գործուած թէ անձնասպանութեան դէպք մը տեղի ունեցած էր:

Գուրպան Յուսէփ կ'իշխէր իր կամքին վը-

րայ և իր ձայնին կուտար այնպիսի ուժ մը՝ որ թէպէտ դուրսէն կուգար սակայն միմիայն սըրահին մէջ լսելի կ'ըլար, դուրսը գտնուող մը երբեք չպիտի իմանար այդ ժխտը և ատրճանակի ձայները:

Ինչպէս ըսինք, հանդիսականները սարսափահար ոտքի ցատկեցին իրենց տեղերէն և խուժեցին դուրս, նոյն իսկ զիրար հրմշտկելով: Այս խուճապային փախուստին պահուն, Գուրպան Յուռէփ, պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, գաղտնի վարագուրաւոր գոնէ մը դուրս սպրգած էր առանց նշմարուելու և անմիջապէս գացած էր այն նրբանցքը ուրիշ վայրէկան մը յետոյ պիտի անցէին սարսափահար հիւրերը:

Հայ հռչակաւոր որովայնախօսը այս անգամ կոչում ընելով իր արտասովոր կարողութեանց, այնպիսի անուելի վայնասուն մը հանեց որ լսողները պիտի կարծէին թէ կենդանաբանական պարտէզի գառագեղներէ խոյս տուած վայրի գազաններէ շրջապատուած էին, որոնց անմիջապէս յաջորդեցին ատրճանակի երեք հարուածներ:

Հիւրերը այս անգամ գէպի ետ սարսափելի խուճապահին նահանջ մը ընելէ շնչասպառ, իրենց երեսին գոյնը դեփ դեղին կտրած, հազիւ հազ կրցան պարտէզին վրայի սպասման սրահը խուժեղ:

Այս անգամ բովանդակ պալատը ոտքի չըլայ էր: Սեւամորթ ներքինները անտեղեակ անցուղարձէն, լեղապատառ ասդին անդին կը վազէին, և չէին գիտեր թէ ինչ պէտք է ընեն:

Սուլթանը հրամայեց ներքիններու պետ Ապտիւլ Կանի աղային որպէսզի ներքինները ճաշասրահին մէջ հաւաքէ և ըսէ թէ բան չկայ, իրենց գործերով թող զբաղին և ունենան սիջամտութիւն չընեն:

Ապտիւլ Կանի աղա իր վեհապետին հրամանը անմիջապէս կատարելով, սեւամորթներուն հրամայեց բոլորովին խուլ և համր մնալ ու զբաղիլ իրենց անմիջական գործերով: Միեւնոյն ատեն հրամայեց այդ գիւտահօր ներքիններուն որպէսզի երթան ներքնայարկը գտնուող ճաշասրահը և սպասեն իր հրամաններուն:

Այս վերջինները անձայն անշուշտ, իբր թէ բան մը տեսած ու լսած չըլլային, լեզունին բռնուած համբերու պէս, մէկիկ մէկիկ իջան սանդուխներէն վար, և ուղղուեցան ներքնայարկը գտնուող ընդարձակ ճաշասրահը, ուր, գիշերուան այդ ժամուն, ճաշարանապետէն զատ մարդ չկար:

Ճաշարանապետը, որ կը քնանար, ոտնաձայներէն արթնցած էր, և տեսնելով ներքինները որ խուճով ճաշարան կ'իջնէին, չէր կըրցած հետեւութիւն մը հանել գիշերային այդ ժամուն ուշ մնացած սեւամորթ հիւրերու այ-

ցելուքնէն և զարմացկոտ ձայնով մը հարցուցած էր իր գէմը ելլող առաջին սեւին թէ՝ ա՛նօթի՞ էին արդեօք:

Սեւերը իրենց պետէն ստացած հրամանին հաւատարիմ, պատասխան չտալով ճաշարանապետին հարցումներուն, նստան աթոռներուն վրայ:

Ճաշարանապետը շուարած սկսաւ հարցունենելու տարափ մը տեղալ սեւերուն, որոնցմէ ո՛ր և է պատասխան չստանալով սկսաւ սարսափել ու փախչել:

Բարեբախտաբար նոյն միջոցին ճաշատւան մտաւ Ապտիւլ Կանի աղա եւ ուղղակի ճաշարանապետին մօտ երթալով հասկցուց իրողութիւնը:

Ճաշարանապետը որ սարսափած էր սեւամորթներու ներկայացուցած կենդանի պատկերէն՝ որոնց ճերմակ աչքերը խոշոր բացուած իրենց սեւ գէմքին վրայ ժամացոյցելով պահակի մը պէս կը դառնային, տեղեկանալով իրողութեան, գաւաթ մը ջուր խմեց, իր սարսափահար գէմքը գտաւ իր բնական վիճակը եւ ուժգին քահքահ մը փրցնելով ինկաւ իր անկողնին վրայ:

* *

Երբ այս գէպքերը տեղի կ'ունենային պալատան ներքնայարկը, վերը սպասման սրահին

մէջ խոնուած հանդիսականները կը գոցէին դռները որպէս զի վանդակներէ փախած վայրի կենդանիներու յարձակման չենթարկուին եւ զոհ չէրթան զաւազրութեան մը՝ որ տեղի կ'ունենար պալատան մէջ Սուլթանին գէմ:

Անոնցմէ եւ ո՛չ մէկը կարողութիւն ունէր իր բարեկամին և կտմ իր ծանօթին հարցում մը ուղղելու, ամէն ոք կը խորհէր իր կեանքը փրկելու համար միջոց մը գտնել:

Մինչ այս, հայ որովայնախօսը վերադարձած էր նախապէս իր մեկնած փոքր դռնէն Սուլթանին մօտ, որ պալատան արարողապետին և թիկնապահ Ահմէտ պէյի հետ նստած բազկաթոռի մը մէջ, չէր կրնար զսպել իր խնդուքը և բարձրաձայն քահքահներ կ'արձակէր: Սուլթանը այն աստիճան կը խնդար որ իր աչքերէն արտանուծ կը հոսէր, և երբ տեսաւ հայ որովայնախօսին սրահ մուտքը, ըսաւ բարձրաձայն.

— Գուրպա՛ն, պռափօ, այս գիշեր զիս վերջին ծայր դոհ թողուցիր, և գիտցիր որ Սուլթանները գիտեն գնահատել զիրենք զուարճացնողները և զիրենք զուարճացնողները և իրենց հաճոյք պատճառողները:

Եւ անմիջապէս հրամայեց արարողապետ Թէվֆէք պէյի որ պարտէզին վրայի սպասման սրահը երթայ իսկոյն և հոն խոնուող սարսափահար հիւրերուն ըսէ որ հանդարտութիւնը

վերահաստատուած է պալատին մէջ և այլեւս վախու պատճառ մը չունենալով կրնային դահլիճ վերադառնալ, որովհետեւ Սուլթանը իրենց կ'սպասէր:

Նորին վեհափառութեան հրամանը իսկոյն գործադրուեցաւ և արարողապետը փութալով լեղապատառ հիւրերուն մօտ, հաւաստեց անոնց թէ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է և այլեւս սարսափելու բնաւ պատճառ մը չունենալով, կրնայ անվախօրէն վերադառնալ դահլիճ, ուր Սուլթան Ազիզ իրենց կ'սպասէր:

Բարձրաստիճան հանդիսականները չէին համարձակեր սրահէն դուրս ելլել, այս երկրորդ անգամն էր որ փորձանքի կը հանդիպէին պալատան մէջ եւ երրորդի մը հաւանականութիւնը աչքի առջեւ ունենալով չէին համարձակեր տեղերնուն երեքալ:

Թէվֆիզ պէյ տեսնելով որ իր խօսքերը անհետեւանք մնացին՝ և ո՛չ ոք տեղէն չէր շարժեր, չկրցաւ իր խնդուքը զսպել եւ դառնալով հիւրերուն շարունակեց.

— Նորին վեհափառութիւն Սուլթանը շատ կարեւոր ըսելիքներ ունի ձեզի և կը փափաքի որ զինքը կրկին պատուէք ձեր ներկայութեամբ:

Այս անգամ բարձրաստիճան հիւրերը տեղի տուին: Անոնք շփոթ քայլերով և արարողապետին ըսածներէն բան մը չհասկնալով ակամայ ուղղուեցան այն դահլիճը, ուր իրենց կ'սպա-

սէր Սուլթան Ազիզը, իր քով ունենալով Հայ հռչակաւոր որովայնախօսը եւ թիկնապահ Ահմէտ պէյը:

Հագնւ թէ դահլիճէն ներս մուտ գործած էին, Նորին վեհափառութիւնը չկրցաւ իր խնդուքը զսպել եւ դառնալով ներկաներուն ըսաւ.

— Սիրելի հիւրերս, այս գիշեր կարծեմ քիչ մը անհանգիստ եղաք, սակայն ներողամիտ պէտք է գտնուիք երբ ըսեմ ձեզի թէ այս գիշեր պալատան մէջ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէր, և ո՛ր եւ է զէպք պատահած չէր, այդ ձեր լսած աղմուկները, վայնասունները, հրազենի ձայները ամէնքն ալ երեւակայական բաներ են՝ որոնց հերոսը, հեղինակը ահաւասիկ ձեր դէմը կը գտնուի:

Սուլթանը որ անգնաբար կը խնդար, դառնալով Գուրպան Յուսէփի ներկայացուց զայն հիւրերուն և ըսաւ.

— Ահաւասիկ նշանաւոր հայ մը՝ որ միեւնոյն ատեն աշխարհահռչակ որովայնախօս մըն է և իր բարձր կարողութեանց համար ձեր ներկայութեան զինքը կը գնահատեմ:

Ներկաները ապշահար չէին հաւատար իրենց աչքերուն, չէին հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէր Սուլթանը և միեւնոյն ատեն չէին կրնար ըմբռնել թէ ի՞նչ պէտք կ'ըլլար որ այդ ձէնթըլմէնը որ հասարակ մահկանացու մըն էր, այդ հրաշք-

ները գործելու ուժն ու կարողութիւնը կ'ունենանար:

Հայ որովայնախօսը որ Նորին Վեհափառութեան մօտ կը գտնուէր, գլխու շարժումով մը բարեւեց ներկաները և մէկ անգամէն երեք լեզուով նախադասութիւն մը արտասանեց:

Այդ նախադասութիւնները կարծես երեք տարբեր անձերու կողմէ կ'արտասանուէին և այդ երեք հոգիէն մին կին մըն էր որ կնոջական թրթուռն ձայնով կ'արտասանէր նախադասութիւնը:

Ներկաները կարծես շանթահարուած իրենց չորս կողմը կը դիտէին և կը խորհէին թէ արդեօք կը սխալէին, արդեօք անտեսանելի երեք անձեր կային սենեակին մէջ, սակայն բացարձակապէս համոզում գոյացուցին թէ կը ուլտալէին: Սուլթանին ըսածները ճիշդ էին և ընդունեցին որ հայ որովայնախօսը կարող էր նոյն իսկ հրաշքներ գործելու իբր հոգակաւոր որովայնախօս:

— Ուրիմն ըսաւ Սուլթանը, այլեւս վախնալիք կէտ մը չէ մնացած մեզի համար, և հանդարտ կերպով կրնանք շարունակել մեր գիշերային զբօսանքը:

Հանդիսականները տեղաւորուեց ան իրենց բազկաթոռներուն մէջ, միւզիքը սկսաւ եւրոպական և թրքական եղանակներ նուագել:

Օտար բարձրաստիճան հիւրերը պատուա-

սիրուեցան ձաւալի ակորթահամ թէյով, որուն կ'երևի թէ մեր ճէնթըմէն որովայնախօսը շատ հաւնած էր, որովհետեւ հակառակ գաւաթին մէջ թէյը հատած ըլլալուն ձեռքէն չէր ձգեր զայն և միշտ բերնին կը մօտեցնէր գոնէ հօտը առնելու համար:

Ներկաները ոգեւորեալ խօսակցութեան մը բռնուած էին և մերթ րնդ մերթ իրարու հայ որովայնախօսը ցոյց կուտային, զսրմացկոտ ակնարկներ նետելով անոր վրայ:

Ճէնթըմէնը կ'զգար թէ ամբողջ իր վրայ կը դառնար խօսակցութիւնը: Ամէնուն բերնին մէջ ինքն էր որ կը հոլովուէր ու կը ծամծմուէր: Երբեմն կը խորհէր որ յանկարծակի բերէր զանոնք՝ այս անգամ բոլորովին տարբեր միջոցով մը, սակայն կզգար որ անոնք բաւական յոգնած ու անհանգիստ եղած էին միանգամայն, ուստի յարմար չդատեց այլեւս շարունակել իր որովայնախօսական փորձերը, և սիկառ մը վառելով գամուած մնաց իր բազկաթոռին մէջ:

Նոյն պահուն պալատան մեծ ժամացոյցը ժամը 12 կը զարնէր, դահլիճի պատուհանները ծածկող տամաշկայ հաւտ վարագոյրները հանդիսականներու զգալի չէին ընել տար թէ առաւօտ եղած էր ու արեւը չէր կրցած իր լուսաճաճանչ ճառագայթները ներս թափանցել:

Հանդիսականները զգալով թէ մեկնումի ժամը հասած է, պատրաստութիւն կը տեսնէին

ու հետզհետէ ոտքի ելլելով հրաժեշտ կ'առնէին:

Նորին վեհափառութիւնը յոգնած ըլլալով կարգ մը հրահանգներ տուած էր արարողապետին ու թիկնապահին և հրաժեշտ առնելով հիւրերէն կ'ուղղուէր իր ննջասենեակը:

Միւզիքը կայսերական քայլերգը կը հնչեցնէր:

Նոյն միջոցին, ֆրանսական զեսպանը, որուն կ'ընկերակցէր «Բըթի Ժուռնալ» ֆրանսերէն մեծ թերթին ռիբորթը, ուզեց Գուրպան Յուսէփը լուսանկարել, և խնդրեց պալատան արարողապետէն որպէս զի հայ որովայնախօսին հաճութիւնը ստանայ զինքը լուսանկարելու:

Նրբ արարողապետը զեսպանին խնդրանքը Գուրպան Յուսէփի ծանօց, հայ որովայնախօսը հաւանութիւն յայտնեց և ըսաւ իւրօրի թէ այս մարդոց ալ պէտք է դաս մը տալ:

Ռիբորթը որ խիստ կատակասէր անձ մը կ'երեւէր, ժպտելով մօտեցաւ Գուրպան Յուսէփի և զայն իր ունեցած բացառիկ կարողութեանց համար շնորհաւորելէ վերջ բարեկամական ոճով մը հարցուց հայ որովայնախօսին թէ կը թոյլատրէ՞ր արդեօք որ իր թերթին համար զինքը լուսանկարէր:

Գուրպան Յուսէփ գլխու հաստատ շարժումով մը հաւանութիւն յայտնեց ֆրանսացիին, որ իր կարգին լուսանկարչական գործիքը զե-

տեղելով հայ որովայնախօսին դէմ անմիջապէս քաշեց անոր լուսանկարը:

Մեծ եղաւ ֆրանսացի ռիբորթին և միեւնոյն ատեն զեսպանին զարմանքը երբ ապակիին վրայ տեսան փոխանակ ճէնթըմէն որովայնախօսին նկարին՝ երկու տարբեր ձեւերու տակ լուսանկարներ, մին կաղ եւ կոյր մուրացիկ մը, իսկ միւսը հայ որովայնախօսէն բոլորովին տարբեր կուզ անձ մը:

Դեսպանն ու ռիբորթը զարմացած իրարու երես կը նայէին և չէին կրնար նշանակութիւն մը տալ այդ ապակիին վրայ պարզուած տեսարանին:

Գուրպան Յուսէփ, որուն աչքերը անքնութենէ ու յոգնութենէ սկսեւ էին գոցուիլ, խընդալով մօտեցաւ ռիբորթ-լուսանկարիչին եւ անոր ներողամտութիւնը խնդրելով ըսաւ որ կը փափաքէր տեսնել իր լուսանկարը, եթէ թոյլատրուէր:

Ռիբորթը կը տարակուսէր ցուցնել լուսանկարը, սակայն հայ որովայնախօսին պնդումներուն տեղի տալով ներկայացուց զայն անոր:

Գուրպան Յուսէփ կեղծ զարմացման արտայայտութեամբ մը ըսաւ թէ իրը չէր: Եթէ կը փափաքէին կրնային դարձեալ լուսանկարել զինքը:

Դեսպանին փափաքով և Գուրպան Յուսէփի թոյլտուութեամբ ռիբորթը զետեղեց լու-

սանկարչական գործիքը եւ այս անգամ ապակիին վրայ երեւցաւ նոյնիքն հռչակաւոր հայ ճէնթըմէն որովայնախօսը: Թիբօրթըը ձեռքերը չփելով եւ ուրախութեամբ բարձր քահ քահ մը արձակելով ըսաւ գետպանին.

— Այս անգամ կաաարելապէս ինքն է:

Նոյն պահուն պալատան արարողապետը որ հիւրերը կ'առաջնորդէր մինչեւ դահլիճին դուռը մօտեցաւ Գուրպան Յուսէփի եւ ըսաւ որ հանգիստի պէտք ունէր, որովհետեւ նոյն գիշերն իսկ հրաւիրուած էր հարէմէն:

Դեսպանն ու ռիթօրթըը շնորհաւորելով Գուրպան Յուսէփը իր եղական յատկութիւններուն համար, հաւաստեցին հայ հռչակաւոր որովայնախօսը թէ՛ բովանդակ Եւրոպան զարմացման պիտի մատնուէր, երբ կարգար նոյն գիշերուան իր հրաշքները ու հրաժեշտ առին հայ որովայնախօսէն, խնդրելով անկէ որ զիրենք ևս պատուելու ձանձրոյթը յանձն առնէ:

Այդ պահուն դահլիճը ամբողջութեամբ պարպուած էր և Գուրպան Յուսէփ արարողապետին հետ առաջնորդուած էր այն ննջասենեակը, ուր կը գիշերէին Սուլթան Ազիզի խիստ մտերիմ անձնաւորութիւնները:

Թրարողապետը գիշեր բարի ըսելով մեկնեցաւ ու առանձին թողուց Գուրպան Յուսէփը:

Հայ որովայնախօսը չէր հաւատար իր աչքերուն, և կը կարծէր թէ տեսածը երազ է: Իր

պառկելիք անկողինը ոսկեայ չորս սրենքու վրայ հաստատուած էր և գլխուն կողմը կը գտնուէր թրքական զինանշանը որ գեղեցկօրէն կերտուած հրաշալիք մըն էր նոյնպէս համակ ոսկիէ:

Հայ որովայնախօսը, որ ինչպէս ըսինք, շատ յոգնած էր գիշերային իր աշխատութենէն, ու հանգիստի պէտք ունէր, անմիջապէս անկողին մտաւ ու քնացաւ:

ՊԱՅՐԱՄԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՃԵՐԸ

ԿԻՒԼԹԷՆ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓԸ ԿԸ ՀՐԱԻՐԷ ՋԱՇԻ

1875/ի Գուրպան Պայրամիի երկրորդ օրը արդէն տարածամած էր, եւ Գուրպան Յուսէփ գեռ կը քնանար գիշերուան փորձերէն բաւական յոգնած, երբ յանկարծ արթնցաւ լսելով դրան թեթեակի հարուածներու ձայն մը եւ հատակոոր խօսակցութիւններ, որոնցմէ բան մը չէր հասկնար:

Հայ որովայնախօսը աչքերը չփելով եւ աւանջները սրելով իմացաւ թէ զինքը անհանգիստ ընողը ուրիշ մէկը չէր այլ նոյնինքն կայսերական թիկնապահ Ահմէտ պէյը, որ հինգ վայրկեանէ ի վեր դրան առջեւ կ'սպասէր:

Գուրպան Յուսէփ պառկած միջոցին դուռը չէր կղպած, սակայն քնանալէն քանի մը ժամ վերջ իր տնոսած մէկ երազին հետեւանքով, իբր թէ կայսերական պալատան սեւամորթները իր վրայ յարձակած էին ու կը խեղդէին զինքը՝ սոսկումով արթնցած եւ տեղէն ցատկելով ա-

մէն հաւանականութեան առջեւ դուռը կղպած էր բանալին երկու անգամ դարձնելով փականքին մէջ եւ դռն վրայէն հանելով բարձին տակ դրած էր:

Երբ դրան լաղխումը իմացաւ, եւ ուշի ուշով մտիկ ըրաւ, լսեց Ահմէտ պէյի ձայնը որ կ'ըսէր.

— Գուրպան, քունդ անուշ, ճիշդ տասը վայրկեան է որ դուռդ կը բաղխեմ եւ չես իմանար, փորձեցի ներս մտնելու յանգնութիւնը գործել եւ քեզ անհանգիստ ընել, սակայն դժբախտաբար տեսայ որ դուռը կղպուած էր:

Հայ որովայնախօսը ներողութիւն խնդրելով թիկնապահէն զինքը սպասցուցած ըլլալուն համար, անմիջապէս վար ցատկեց անկողնէն դուռը բանալու, սակայն երբ տեսաւ որ բանալին բականքին վրայ չկար եւ կարծելով թէ դուռը բաց է, քաշեց զայն, եւ երբ չբացուեցաւ կարծելով թէ իրեն խաղ մը կ'ընեն իր վրայէն կղպելով, ըսաւ.

— Սիրելի՛ս, խաղը վերջը կը խաղանք, բացէք դուռը եւ ըսէք թէ ի՞նչ հրաման ունիք:

Թիկնապահը որ կը կարծէր թէ Գուրպան Յուսէփ կը կատակէր, քահ քահ խնդալով ըսաւ թէ դուռը ո՛չ թէ գուրսէն այլ ներսէն կղպուած է՝ եւ պէտք է շուտով բանալ որպէս զի

Կիւլթէն սուլթանուհիին հրահանգները հաղորդէ իրեն:

Գուերպան Յուսէփ իրար անցած չորս կողմը նայեցաւ, արդեօք բանալին գեալինը ինկած էր, ձեռքաւ, անկողինն տակը նայեցաւ, չկար. վայրկեան մը կեցաւ ննջասենեակին մէջտեղը եւ խելքը գլուխը բերելով յիշեց թէ գիշերը եւրազ մը տեսած, արթնցած, դուռը կղպած եւ բանալին բարձին տակ դրած էր: Ուրկէ իսկոյն առնելով բացաւ դուռը եւ եղելութիւնը հասկըցուց թիկնապահին որ մարեցաւ խնդալէ:

Թիկնապահը, հայ որովայնախօսին սեւեւ մորթ ներքինի մը ցոյց տալով, զոր իր հետ բերած էր, ըսաւ թէ Կիւլթէն սուլթանուհին յատկապէս զրկած էր զայն իրեն սպասարկելու համար, աւելցնելով որ այդ ներքինին զինքը պիտի առաջնորդէր Կիւլթէն սուլթանուհիին մօտ:

Թիկնապահը այս մանրամասնութիւնները հաղորդելով Գուերպան Յուսէփի, հրաժեշտ առաւ ու մեկնեցաւ:

Հայ որովայնախօսը մէկ կողմէ կը հագուէր սւ միւս կողմէ ալ թարթիչներուն տակէն իր ծառան կը դիտէր: Անրկա փոքր, կլոր ու սեփ սեւ դէմքով, հաստը շրթունքներով, խոշոր աչքերով, սեւ ու գուրգուր մաղբրով չարճահասակ արար մըն էր, որ հազիւ 25 տարեկան կ'երեւէր:

Սեւամորթը ձեռքերը կուրծքին, աչքերը

գետնէն չբաժնելով, իր տիրոջ հրամաններուն կ'սպասէր:

Գուերպան Յուսէփ լուացուած ու հագուած ըլլալով, ուզեց նախ եւ առաջ հասկնալ իր ծառային անունը եւ հարցնել անոր թէ ո՞ւր եւ ո՞ր կողմէն պիտի երթային: Ուստի հայ որովայնախօսը թուրքերէն լեզուով հարցուց արաբին թէ անունը ի՞նչ էր:

Սեւամորթը կարծես թէ համր մըն էր, բնաւ պատասխան չի տուաւ իր տիրոջ հարցման եւ թարթիչներն անգամ չի շարժեց:

Գուերպան Յուսէփ կարծելով թէ խուլ է, այս անգամ մօտենալով եւ ականջն ի վար պօսալով արաբերէն լեզուով, ըսաւ.

Հա՛ւ, եստէ՛յտի, անունդ ի՞նչ է:

— Կաֆֆա՛ր, պատասխանեց ան ժպտելով ու աչքերը բարձրացնելով իր նոր տիրոջ վրայ:

Հայ որովայնախօսը հարցուց Կաֆֆարի թէ ո՞ւր պիտի երթային:

Կաֆֆար գլխու շարժումով մը հասկցուց Գուերպան Յուսէփի թէ պէտք էր հետեւէր իրեն: Ու դուռը բանալով ուղղուեցաւ դէպի նրբանցքը, ուրկէ անցնելով մօտան սպասման սրահը եւ անկէ ելան դուռս. անցնելով պարտէզէն ու վանդակորմէն հասան յարակից շէնքը, որ կայսերական հարէմն էր:

Հարէմին դրան առջեւ նստաւ էին խումբ մը սեւամորթներ, որոնք տեսնելով օտարակա-

նի մը իրենց կողմը գալը, ոտքի ելան և հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ուզէր:

Նոյն միջոցին Գուրպան Յուսէփի ընկերացող սեւամորթը ակռաներուն տակէն քանի մը անհասկնալի բառեր քրթֆնջեց, որուն վրայ սեւամորթները զարմացական ակնարկներ ուղղեցին հայ որովայնախօսին վրայ, և անոնցմէ ամէնէն տարեցը, հրամմեցէք էֆէնտիմ, ըսելով Գուրպան Յուսէփը առաջնորդեց մարմարեայ սանդուխներէ վեր, առաջին յարկը, ուր գուռ մը բանալով ըսաւ Գուրպան Յուսէփի որ վայրկեան մը սպասէ հոն, ու ցոյց տուաւ թիկնաթոռ մը, ուր բաղմեցաւ Գուրպան Յուսէփ:

Հայ որովայնախօսը զգաց. թէ նոյն պահուն հարէմին մէջ կը գտնուէր, և այդ եզրակացութեան մէջ չէր սխալած ան, որովհետեւ դռնէն ներս ոտք կոխած պահուն, անուշահոտութեանց բոյր մը լեցուցած էր իր քիմքը, զգլխիչ հոտերը այնքան զօրաւոր էին որ Գուրպան Յուսէփ քիչ մնաց կորսնցնէր ինքզինքը ու նուաղէր:

Որովայնախօսը բաղմած չէզ լօնկին մէջ, աչք մը պտտցնելով իր չորս կողմը տեսաւ պատերուն վրայ կախուած խոշոր նկարներ Սուլթաններու և սուլթանուհիներու որոնք ամէննալ իւղաններկ նկարչական արուեստի հրաշալիքներ էին, այնքան բնականօրէն զծուած էին անոնք:

Ձախ կողմը ապակափեղկի մը մէջ քանի մը ճառատամարտներու նկարներ կային, որոնք հնուժիւններ էին եւ երբ Գուրպան Յուսէփ ոտքի ելած էր որպէս զի զանոնք զիտէ, յանկարծ սրահին դուռը բացուեցաւ եւ դրան լեմին վերայ երեւցաւ կիւլթէն սուլթանուհին՝ որ տեսնելով Գուրպան Յուսէփը ժպտելով ըսաւ.

— Բարի եկաք պարոն:

Ճէնթըմէն որովայնախօսը թէեւ յանկարծակիի եկած էր սուլթանուհին երեւումէն, սակայն անմիջապէս պաղարիւնը գտնելով խիստ քաղաքավարական ձեւերով ու գլխու խոնարհումով մը պատասխանեց հարէմի տիրուհիին.

— Շնորհ կ'ընէք Սուլթանուհի:

Կիւլթէն սուլթանուհին հազած էր մետաքսեայ վարդագոյն շրջազգեստ մը և դէմքը կիսովին ծածուած էր ճերմակ ու բարակ վուայով մը, ան միշտ կը ժպտէր, իմացած ըլլալով զի չերային զուարճութիւններն ու պատահած դէպքերը իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով:

Նոյն պահուն սուլթանուհին մօտ կը գլրտնուէր ներքիններու պետ Ապտիւլ Կանի աղա, որ կիւլթէն սուլթանուհիին նշանացի մէկ ակնարկին վրայ անմիջապէս հեռացաւ սրահէն առանձին թողլով Գուրպան Յուսէփն ու սուլթանուհին:

Սուլթանուհին խզելով լռութիւնը ըսաւ հայ որովայնախօսին.

— Պարոն, իրականաբար կերպով տեղեկութիւն ունիմ երէկ գիշեր կայսերական բալատին մէջ օտար հիւրերու ներկայութեան ձեր կատարած փորձերէն, գուք հոն հրաշքներ գործեր էք, և այնքան հաճոյք պատճառեր էք Սուլթանին որ իր հիացումը յայտնեց ինծի: Սակայն ես քիչ մը թերահաւատ ըլլալով, փափաքեցայ որ աչքերովս տեսնեմ ձեր գործած հրաշքները ու ճիշդ այդ պատճառաւ էր որ ձեզի անհանգիստ ըրի հոս հրաւիրելով:

Գուրպան Յուսէփ շնորհակալութիւն յայտնելով սուլթանուհիին՝ զինքը իր ներկայութեան ընդունելով պատուած ըլլալուն համար, աւելցուց որ ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնէր որպէս զի հաճելի թուէր իր վեհափառ տիրուհիին:

Մինչ այս երբ Կիւլթէն սուլթանուհին և հայ որովայնախօսը սիրալիր խօսակցութիւններ կը փոխանակէին, անդին ներքինապետ Ապտուլ Կանի աղա կ'երթար լուր տալու Նէվճիվան և Պէլքըս սուլթանուհիներուն որ հռչակաւոր որովայնախօս Գուրպան Յուսէփ հարէմ եկած էր և սպասման սրահին մէջ կը տեսակցէր Կիւլթէն սուլթանուհիին հետ:

Լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ բոլորնազակ հարէմին մէջ: Իրարանցում մը ծայր տուաւ սուլթանուհիներու սենեակներուն մէջ, որոնք օրուան հանդիսութեանց մասնակցելու համար պատրաստութիւններ կը տեսնէին:

Կիւլթէն սուլթանուհին հրաւիրեց Գուրպան Յուսէփը որ հետեւի իրեն, և երկուքը միասին ուղղուեցան դէպի այն նրբանցքը որ կը տանէր բուն հարէմը, այսինքն սուլթանուհիներու առօրեայ բնակութեան յատկացուած դահլիճը:

Սուլթանուհին կը քալէր արագ քալերով առանց ո՛ր եւ է բառ արտասանելու, ան շարունակական ժպիտ մը կը կրէր իր շրթներուն վրայ եւ միշտ զուարթ էր:

*
* *

Թնդանօթի յաջորդական հարուածներ ծանուցին թէ երեկոյ եղած էր, և հարէմի ժամացոյցն ալ ժամը 9 կը զարնէր:

Եռուզեռը ծայր տուած էր հարէմի բոլոր սրահներուն և նրբանցքներուն մէջ: Գուրպան Յուսէփ բազմած էր թիկնաթոռի մը մէջ և կը ծխէր Կիւլթէն Սուլթանուհիին կողմէ իրեն հըրամցուած սիկառէթը:

Ընդարձակ սրահին մէջտեղ զետեղուած էր մեծ թէյասեղան մը որ ծածկուած էր կաթոներով եւ զանազան տեսակ մրդեղէններով:

Քիչ վերջ ներս մտաւ պալատական օրքէսթը որ գրաւեց իրեն յատկացուած մասնաւոր վայրը և սկսաւ հնչեցնել կայսերական քալերքը:

Առաջին առթիւ սրահէն ներս մուտ գործեց

հարէմի մեծ գալֆան, Հաճէր հանըմը, Կիւլթէն սուլթանուհիին հետ, անոնց կը հետեւէին Նէվ-ճիւլան, Բաքիզէ, Նէզիհէ սուլթանուհիները, ինչպէս նաև իշխանուհիներ ու բարձրաստիճան անձնաւորութեանց հանըմները, որոնց կարգին ի մէջ ալլոց Մեծ Եպարքոսին, արտաքին գործոց, պատերազմական և ներքին գործոց նախարարներու հանըմները և ճարիւէներու առաջնորդութեամբ կ'երթային բազմիւ թէյասեղանին չուշ գտնուող թիկնաթոռներուն վրայ:

Քիչ ժամանակի մէջ սրահը լեցուեցաւ իգական սեռի հոծ բազմութեամբ մը: Ամէնուն ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր Գուրպան Յուսէփի վրայ, և չէին կրնար հետեւութիւն մը հանել թէ այր մը ինչպէս կրնար մուտ գործել հարէմէն ներս:

Կիւլթէն սուլթանուհին, հայ որովայնախօսին մօտենալով, ներկաներէն անլսելի քանի մը խօսքեր ըսաւ, որուն վրայ Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս ոտքի ելլելով, իր ետեւ գտնուող գոնէ մը անհրեւոյթ եղաւ:

Որովայնախօսը յարակից սրահի մը մէջ կը սպասէր սուլթանուհիին հրամաններուն, ձեռնարկելու համար իր որովայնախօսական փորձերուն:

Նախապէս ամէն ինչ կազմակերպուած ըլլալով, ըստ ծրագրի պիտի շարժէր Գուրպան Յուսէփ:

Սուլթանուհին իր հիւրերը հաւաստած էր թէ՛ Գուրպան Յուսէփ նշանաւոր «հանէս է» մըն էր և այդ գիշեր մասնաւոր հրաւերով եկած էր հարէմ, զբօսցնելու համար իր հիւրերը, կազէներ կանչելով:

Սուլթանուհիներէն ոմանք տեղեակ էին առջի գիշեր պալատան մէջ տեղի ունեցած որովայնախօսական փորձերուն: Սակայն հիւրերը բացարձակապէս անտեղեակ կը մնային ճէնթլ-մէնին որովայնախօս մը ըլլալէն:

Գիտցողները չգիտցողներուն բան մը չէին ըսեր և կ'սպասէին որ անոնք ալ իրենց աչքերով տեսնէին այն հրաշալիքները որոնք պիտի կատարուէին Գուրպան Յուսէփի կողմէ:

Օրքէսթրը կը նուագէր շարունակ, մերթնդ մերթ պզտիկ դադարներով:

Ներկաներուն պատշաճ պատուասիրութիւններ ըլլալէ վերջ, Կիւլթէն սուլթանուհին բարի գալուստ մաղթեց անոնց և պաշտօնապէս շնորհաւորեց Պայրամը:

Մինչ այս, Գուրպան Յուսէփ, յարակից սրահին մէջ, աչքերէ հեռու, ժամացոյցը ձեռքը, անհանդարտ կերպով կ'սպասէր որ հինգ վայրկեան ևս անցնէր, որպէսզի սկսէր իր որովայնախօսական փորձերուն: Նոյն միջոցին սուլթանուհիին յանկարծական երեւումը զգացուց իրեն թէ ատենը եկած էր:

Կիւլթէն սուլթանուհին ապահովցուց հայ ո-

րովայնախօսը թէ ուղածին պէս կրնար շարժիլ
ամբողջ հարէմին մէջ, աւելցնելով որ հրամա-
յած է՝ ներքինապետ Ա. պալլէ կանի աղային
որպէսզի ամէն դիւրութիւն ընծայէ իրեն, երբ
պէտք ունենայ օժանդակութեան:

Գուրպան Յուսէփ շնորհակալութիւն յայտ-
նելով Նորին վեհափառութիւն սուլթանուհիին,
ըսաւ թէ պատրաստ էր իսկոյն փորձերուն ոկը-
սելու համար:

Կիւլթէն սուլթանուհին, Գուրպան Յուսէ-
փի հրահանգին համաձայն, սրահ վերադարձած
միջոցին իսկոյն դադրեցնել տուաւ միւզիքը,
որ նոյն պահուն ֆարմէշէն գեղեցիկ կտոր մը
կը նուագէր, հիացում պատճառելով ներկանե-
րուն: Նուագախումբը անմիջապէս հեռացաւ
սրահէն, զարմացնելով ներկաները, որոնք չէին
կրցած նշանակութիւն մը տալ սուլթանուհիին
այդ տարօրինակ ընթացքին:

ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ ԵՐԳԻՉԸ.

Հաղիւ թէ նուագը դադրած էր և նուագա-
խումբը մեկնած սրահէն, ներկաները շուարու-
մի ու միեւնոյն ատեն սարսափի մատնեց ձայն
մը որ սրահին ճիշդ մէջտեղէն կ'ելլէր ու բարի
գալուստ կը մաղթէր ներկաներուն և կ'ըսէր.

— Մեր սիրելի հիւրերը պէտք չէ տրտմին
որ նուագախումբը ֆարմէնը կիսատ թողլով
մեկնեցաւ. պէտք է համոզում գոյացնեն թէ
առանց միւզիքի ֆարմէնը մտիկ ընելը աւելի
հաճոյք կ'առթէ լսողական ու տեսողական գոր-
ծարաններու:

Ինչպէս ըսինք, սրահին ճիշդ կեդրոնէն
կուգար այդ ձայնը. ամէն ոք, ապահար, իր
աչքը յառած էր այդ կողմը, և կը սարսափէր
տեսնելով որ այդ բառերը արտասանող անձը
գոյութիւն չունէր:

Եւ մինչ հանգիսականները իրենց տեսողա-
կան գործարանները կը յոգնեցնէին փնտռելով
այդ անձանօթը, յանկարծ միեւնոյն տեղէն
օկսաւ նուագուիլ նուագախումբին կիսատ թո-
ղած կտորին շարունակութիւնը, այնքան կա-
նոնաւոր կերպով որ ոեւէ տալքերութիւն չկար
նախօրգիւնին և երգումին միջեւ:

Սակայն ի՞նչ կրնար ըլլալ ատիկա, ամէն
ոք զարմացած իրարու երես կը նայէին և չէին
համարձակեր նոյն իսկ իրարու կարծիք յայտ-
նել. իրենց աչքերուն առջեւ հրաշք մըն էր որ
կը գործուէր, և սակայն որո՞ւ կողմէ, ո՞վ էր
այդ անձանօթ ու աներեւոյթ հրաշագործը:

Փարմէնը լրացած էր ու անմիջապէս անոր
յաջորդած էր կնոջական թրթռուն ձայնով օբե-
ռա մը: Այնքան քաղցր էր այդ ձայնը, այնքան
յուզիչ որ ներկաները զրաւուած կ'ունկնդրէին

զայն, մոռնալով ու մէկզի թողլով իրենց չուարումն ու սարսափը:

Կնոջական այդ թրթռուն ձայնին երբեմն կը խառնուէր արական կոշտ ձայն մը, որ կը կըրկնէր «պռավօ՛, պի՛ս, պի՛ս...»:

Ներկաներէն ներքին գործոց նախարար Հիւտայի փաշայի կինը՝ Սէրվէթ հանըմ, որ ջըղազրգուեամբ վիճակ մը ունէր նոյն պահուն, այլեւս չի կրնալով համբերել ի տես այդ երեւոյթին, ոտքի ելլելով պոռաց.

— Ներեցէք սուլթանուհի, կ'ուզեմ զիտնալ թէ ո՞վ են այդ մարդն ու երգչուհին որ գոյութիւն չունին և մեզ զուարճացնելով հանդերձ յուզման կը մատնեն ու կը սարսափեցնեն:

Հազիւ թէ Հիւտայի փաշայի կինը իր խօսքը վերջացուցած էր, սրահին մէջ շուներու ահաւելի ու խլացուցիչ հաչիւններ լսուեցան, կարծես թէ հարիւրաւոր շուներ իրարու հետ կը կռուէին և զիրար կը խածնէին ու կը բլքտէին:

Նոյն միջոցին, արդէն ջղազրգուեամբ հանդիսականները բոլորովին ինքզինքնին կորսնցնելով, սրահէն դուրս խոյացան, ու կարծելով թէ շուները իրենց վրայ պիտի յարձակին, լեղապատառ խուժեցին նրբանցքը և սկսան սանդուխներէն վալ վազել, ապաստանելու համար սպասման սրահը:

* * *

Կայսերական հարէմի մեծ գալֆան, Հաճէր հանըմ, խենչ ու կասկածոտ 60 տարեկան ծեր կին մը, որ տեղեկութիւն ունէր հարէմին մէջ կատարուելիք փորձերէն, և Գուրպան Յուսէփի Սուլթանին սիրելի ու հաւատարիմ հպատակը ըլլալէն, միեւնոյն ատեն կասկածներ ծնած էին իր մտքին մէջ, խորհելով թէ հայ մըն էր որովայնախօսը, ամէն պատահականութեան դէմ պատրաստ գտնուելու համար, զաղտնապէս և առանց նիւթէն սուլթանուհիին գիտակցութեան իր հաւատարիմ ծառաներէն երկու սեւամորթներու խստիւ յանձնարարած էր լրտեսել Գուրպան Յուսէփի ամէն մէկ շարժումը և ունէ վրտանգաւոր փորձի միջոցին սպաննել զայն:

Գուրպան Յուսէփ չէր զիտեր թէ երկու սեւամորթներ զինքը կը լրտեսէին: Սեւամորթները պահոււրտած էին հայ որովայնախօսին գտնուած սենեակի հանդերձարանին մէջ: Անոնք մերթ ընդ մերթ կը լսէին Գուրպան Յուսէփի ինքնիրեն խօսիլը եւ խնդալը: Անոնցմէ սէփի ինքնիրեն խօսիլը և խնդալը: Երբեք Սէթթար, հանդերձարանին փականքին ծակէն կը զիտէր Գուրպան Յուսէփի շարժուածելը, որոնք կասկած կը պատճառէին իրեն: Ան խիստ ցած ձայնով մը ըսաւ իր շնկերոջ թէ այս անձը տարօրինակ շարժուածէր ունէր եւ վրտանգաւոր անձ մը ըլլալ կը թուէր, ուստի աչալուրջ կերպով պէտք էր հսկել իր վրայ:

Նոյն պահուն Գուրպան Յուսէփ որոշ ծը-
րագրի մը համաձայն, անկարծ այնպիսի թիւի
մը ստացաւ որ ապշուեցին պատճառեց Սէթ-
թարի:

Որովայնախօսը կատարելապէս կ'երպարա-
նափոխուած էր, անոր աջ ուսը վեր բարձրա-
ցած, և ձախ թեւը աջէն բոլորովին կարճցած էր:
Գուրպան Յուսէփ երբ Սէթթարի պահուրտած
հանդերձարանին կողմը դարձուց երեսը, սեւա-
մորթը սարսափեցաւ, տեսնելով որ իրենց լըը-
տեսած ճէնթըմէնը չէր անիկա:

Սէթթար նշմարեց որ սենեակին մէջ գրտ-
նուող անձին մէկ աչքը կոյր էր ու ոտքը կաղ:
Սեւամորթը կը դողար կեցած սեղը, և միեւ-
նոյն ատեն լսելով նրբանցքներուն մէջ տեղի
ունեցած իրարանցումը, այնպէս կը խորհէր թէ
արդեօք դա՞մը սարքուած էր դուրսը:

Հանդերձարանին մէջ գաղտնի դուռ մը
կար ուրիշ ներս մտած էին սեւամորթները:
Սէթթար ըսաւ իր ընկերոց որ խկոյն դուրս ել-
լէ գաղտնի դուռնէն և նայի թէ ի՞նչ կ'անցնի
կը դառնայ նրբանցքներուն մէջ:

Ընկերը որ նոյնպէս սարսափած էր ու կը
դողար, առանց կրկնել տալու Սէթթարի հրա-
մանը, անմիջապէս դուրս խոյացաւ, հասաւ
նրբանցքը, և երբ լսեց շուներու ոռնումը ու
տեսաւ իրարանցումը, լեղապատառ եւ արագ
քայլերով, գրեթէ վազելով, շնչարգել եկաւ իր

ընկերոջ մօտ և ըսաւ թէ դուրսը անպատճառ
դէպք մը պատահած էր, նրբանցքներուն մէջ
խուճապ կը տիրէր եւ լացուկոծի ձայներ կը
լսուէին բովանդակ հարէմին մէջ:

Սէթթար, որ փականքին ծակէն կը դիտէր
կերպարանափոխուած ճէնթըմէնը՝ որ նոյն պա-
հուն կը պատրաստուէր սրահին դուռը բանալ
եւ դուրս ելլել, որոշեց ճիշդ ժամուն դաշոյնի
հարուածով մը անշնչացնել վայն, որովհետեւ
լնք այն հաստատ համոզումը գոյացուցած էր որ
սենեակին մէջ գտնուած անձը ուրիշ մէկը չէր
եթէ ոչ խիստ վտանգաւոր դաւաճան մը:

Այս մտածումներով պաշարուած Սէթթարի
շուգեղը յանկարծ գրգեց սեւամորթը, որ դա-
շոյն ի ձեռին դուրս նետուեցաւ հանդերձարա-
նէն և յարձակեցաւ Գուրպան Յուսէփի վրայ:

Հայ որովայնախօսը որ յանկարծակիլ եկած
էր աշղ յարձակումէն, իսկոյն ապաստանեցաւ
սենեակին ձախ կողմը գտնուած խոշոր սեղանի
մը ետին:

Սեւամորթը այնքան մոլեգնօրէն յարձակած
էր որովայնախօսին վրայ որ եթէ անիկա չկարեւ-
նար խուսափիլ անմիջապէս, առաջին հարուա-
ծին իսկ մահը անխուսափելի պիտի ըլլար:

Կիւլթէն ուղիթանուհին որ նոյն պահուն
յարակից սրահը կը գտնուէր, անմիջապէս զգա-
ցած էր որ Գուրպան Յուսէփի սենեակին մէջ
միջադէպ մը պատահած էր:

Արարը յարձակած միջոցին միանգամայն բարձրաձայն լիջոցներ արձակած էր հայ որովայնախոսին հասցէին որ հասած էին Նորին վեհափառութեան կիւլթէն սուլթանուհիին աւանջը:

Սուլթանուհին անմիջապէս բացած էր դուռը և ի տես այդ ահեղի տեսարանին չէր կրցած իր զայրոյթը զսպել և խիստ ձայնով մը հրամայած էր Սէթթարի որ անմիջապէս ձգէ ձեռքի դաշոյնը՝ որ քիչ էր մնացեր միւէր Գուրպան Յուսէփի ձախ ուսը:

Սեւամորթը յանկարծակի եկած սուլթանուհիին երեւումէն, անմիջապէս հնազանդեցաւ սուլթանուհիին հրամանին եւ դաշոյնը պատեանը գնելով ծունկի եկաւ եւ համբուրեց անոր քղանցքը:

Այս անգամ Գուրպան Յուսէփ ազատած էր ստոյգ մահէ մը, եւ շնորհակալութիւն յայտնած էր սուլթանուհիին իր կեանքը փրկած ըլլալուն համար:

Կիւլթէն սուլթանուհին հրամայած էր անմիջապէս կանչել պալատան ներքինապետ Ապտիւլ Կանի աղան, որ տեղեկանալով եղելութեան երկու սեւամորթները հարցաքննելու ու պատժելու համար առաջնորդած էր զանոնք պալատան ներքնայարկը գտնուած արգելաբանը:

Երբ գահլիճին յարակից սրահին մէջ այս գէպքերը տեղի կ'ունենային, անդին, սպասման սրահին ու նրբանցքներուն միջ խուճապն ու սարսափը կը շարունակուէր:

Սուլթանուհին չուզեց աւելի սարսափեցնել իր հիւրերը, որոնցմէ մէկ մասը տեղեկ ըլլալով անցուղարձերուն, կը մարէին խնդալէն և գէպի նրբանցքները վազած էին, զիտելու համար փախուստը վախկոտ հիւրերուն:

Նոյն պահուն սուլթանուհին երեւցաւ ներքանցքին մէջ և հաւաստեց հիւրերը որ բան չկար. պզտիկ միջադէպ մը պատահած էր, պարտիզպանին ու զոհապանին ռահոգութեան երեսէն, փողոցի շուներ ներս մտած ու քանի մը ներքիններու կողմէ հալածուելով ու ծեծուելով, կատղած և յարձակում գործած էին անոնց վրայ:

Հիւրերը, սուլթանուհիին հաւաստիքներուն վրայ թէ վախու բան մը չկար, քիչ մը հանգարտեցան և զողբօջուն քայլերով ուղղուեցան գահլիճ, ուր ամէն ինչ իր տեղն էր ու կարգ կանոնը չէր խանգարուած:

Ներքին գործոց նախարար Հիւտայի փաշայի կինը, որ ամէնէն աւելի սարսափած էր ու հակառակ ամէն ինչ հանգարտած ըլլալուն տա-

կաւին կը դողար, մօտենալով կիւլթէն սուլթանուհիին, որուն ամէնէն մօտերիմ բարեկամուհին էր, հարցուց.

— Սիրելի սուլթանուհիս, ձեր ներողամտութեան ապաւինելով և երկրորդ անգամ ըլլալով, կրնա՞մ հարցնել թէ ի՞նչ է գաղտնիքը այն միջնարարին որ քիչ առաջ պարզուեցաւ հոս, երբ միւլզիքը՝ Քարմէնը կէս ձգելով մեկնեցաւ:

Ն. վեհափառութիւն սուլթանուհին ժպտելով ըսաւ.

— Սիրելի հիւրս, քիչ մը ևս համբերէ ու ամէն ինչ պիտի իմանաս:

Ներքին գործոց նախարարին կինը, զլսու խոնարհութիւնով մը բաժնուեցաւ սուլթանուհիէն ու գնաց ծովահայեաց պատուհանի մը առջեւ քիչ մը օդ առնելու և իր ջղադրգիւ վիճակը հանդարտեցնելու համար:

Միւլզիքը վերադարձած էր ու կը նուազէր գեղեցիկ կտորներ, հետզհետէ սկսած էր քիչ առաջուան ոգեւորութիւնը արեւ սրահին մէջ, թէեւ դեռ սիրտեր կային փափախող՝ վախի ազդեցութեան տակ:

Կիւլթէն սուլթանուհին որ Գուրպան Յուսէփի գէմ կատարուած մահափորձէն բաւական յուզուած էր, միջոց մը հանգիստի պէտքը զգալով քաշուեցաւ յարակից սրահ մը ուր կէս ժամու չափ աղանձնանալէ յետոյ վերադարձաւ

հայ որովայնա՛ւ օսին մօտ որ ընդունելութեան սրահը բազկաթոռի մը մէջ ընկողմանած կը խորհէր թէ քիչ առաջ եթէ սուլթանուհին չի հասնիր անդէնական չուած պիտի ըլլար:

Նորին վեհափառութիւն սուլթանուհին ժպտելով ըսաւ Գուրպան Յուսէփի ընդ իսկոյն պիտի երթային իր հիւրերուն մօտ որպէս զի անոնց ներկայացնէր զինքը: Եւ յետոյ հանգստին վերջ տալով պիտի քննէր թէ մահափորձի դէպքին պատասխանատուները որո՞նք էին և անոնց արդար պատիժը պիտի տնօրինէր:

Գուրպան Յուսէփ չի կըցաւ հակառակի իր տիրուհիին կամքին և ուղղուեցան դէպի հոն ուր ոգեւորութիւնը իր գազաթնակէտին հասած էր:

Կիւլթէն սուլթանուհին երբ սրահէն ներս մտաւ հանդիսականները զգացին թէ անիկա յուզուած էր և դէմքը դեղնած:

Սուլթանուհին ընդհանուր հետաքրքրութեան մէջ Գուրպան Յուսէփը ներկայացնելով հիւրերուն ըսաւ.

— Յարգելի հիւրերուս կը ներկայացնեմ այն հուշակաւոր հայ որովայնախօսը որ քիչ առաջ տեղի ունեցած դէպքերուն հեղինակն է, և որ Սուլթանին կողմէ Գուրպան պալլամիի առթիւ յատկապէս հրաւիրուած է պալատ գիշերաբային խրախճանքներուն փայլ մը տալու համար իր որովայնախօսական փորձերով:

Միեւնոյն աւեն անոնց ներողամտութիւնը խնդրելով աւելցուց թէ քիչ մը անհանգիստ ըլլալով հանգիստի պէտք ունէր:

Կիւլթէն սուլթանուհին այս կարճ բացատրութիւնները տալէ վերջ մօտեցաւ ներքինապետին և կարգ մը հրահանգներ տալով անոր մեկնեցաւ իր սենեակը:

Միւզլիքը սկսաւ նուագել կայս. քայլերգը և հանգիստականները ոտքի ելան մեկնելու համար: Տասը վայրկեան վերջ դահլիճը գրեթէ պարպուած էր և կը մնային միայն Գուրպան Յուսէփ ու ներքինապետ Ապտիւլ Կանի աղա որ հայ որովայնախօսին մօտենալով ըսաւ թէ Նորին Վեհափառութիւն սուլթանուհին կը փափաքէր զինքը տեսնել:

Գուրպան Յուսէփ հաւանութիւն յայտնելով հետեւեցաւ ներքինապետին որ առաջնորդեց զինքը սուլթանուհիին սենեակը:

Կիւլթէն սուլթանուհին երբ տեսաւ Գուրպան Յուսէփը ըսաւ ժպտելով.

— Կը գնահատեմ ձեր բարձր կարողութիւնները, դուք անզուգական հայ մըն էք, ձեր որովայնախօսական փորձերը զիս թէեւ շատ զուարճացուցին բայց յուզման մատնուեցայ երբ հարէմին մէջ ձեզի դէմ սարքուած մահափորձի մը հանդիսատես եղայ, սակայն անհոգ եղէք որովհետեւ այդ դաւաճանները վաղն իսկ իրենց արդար պատիժը պիտի գտնեն:

Սուլթանուհին այս վերջին բառերը արտասանած միջոցին յուզուեցաւ և չկրնալով ոտքի վրայ կենալ, կրթնեցաւ նոյն միջոցին իր քով գտուող Պէլքըս սուլթանուհիին: Սակայն քիչ յետոյ կազդուրուելով ու հանդարտելով պատուիրեց Ապտիւլ Կանի աղային որ իր անձնական գանձէն Գուրպան Յուսէփի 100 հնչուէն ոսկի տան իբր վարձատրութիւն:

Հայ որովայնախօսը երախտագիտական արապայտութիւններէ վերջ բաժնուեցաւ սուլթանուհիէն և հարիւր հնչուէն ոսկին գրպանելով մեկնեցաւ պալատէն դէպի իր բնակարանը, ուրկէ երեք օրէ ի վեր բացակայած էր:

ԹՐՔ. ՆԱԽԱՏՈՐՄԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒԼԹԱՆ ԱԶԻԶԻ ՕՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԼՕՐՏ ՃԷՅՄՍ
ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ
ԵՒ ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

Անգլիական կառավարութեան կողմէ թուրքիա ղրկուած լիազօր պատուիրակ և ծովային մասնագէտ Լօրտ Ճէյմսը, կալսերական պալատին մէջ իր կատարած որոժանայնութեան հրաշալիքներով զարմացումի և սքանչացումի մատնող Գուրպան Յուսէփի յաջողութիւններուն մանրամասնութիւնները նկարագրելէ առաջ, ստորեւ քանի մը տողով ցոյց պիտի տանք մեր ընթերցողներուն թէ՛ Լօրտը ի՞նչ նպատակաւ Պոլիս եկած էր:

* *

1876 թուականներուն, անգլ. կառավարութիւնը թուրքիոյ կ'առաջարկէր՝ իր նաւատորմին վերակազմութիւնը յանձնել Անգլիացի ծո-

վային մասնագէտներու, հաւաստելով թէ՛ Անգլիա ամէն զոհողութիւն յանձն կ'առնէր թուրք անկազմակերպ և տկար տորմիզը հզօր նաւատորմի մը վերածելու համար:

Իրիտանական կայսրութեան ղեկավարները այս տալարկը կ'ընէին թուրքիոյ սա պատճառով որ՝ Սեւ ծովու ռուսական տորմիզը հետզհետէ կ'սկսէր զօրանալ նոր մարտանաւերու յաւելումով, և օր մը, հաւանաբար մօտաւոր ժամանակի մը մէջ, Ռուսիա օգտուելով թուրքիոյ անփութութենէն, նեղուցներուն և Մարմարայի տիրելէ վերջ, Միջերկրական ծովուն ալ սպառնար, ինչպէս ցամաքի, հողի պէս և ծովերու վրայ իր աշխարհակալական ձգտումներուն գոհացում տալու նպատակաւ:

Այս հեռանկարը կը մօտհոգէր անշուշտ Անգլիացի ղեկավարները, որոնք արդելք մը և միեւնոյն տտեն պատուար մը կ'ուզէին ստեղծել՝ ծովերու վրայ ռուսական ծաւալման դէմ:

Այս նպատակաւ, Անգլիա, նախ խորհեցաւ Պալքանեան երկիրները զօրացնել, Սեւ ծովու եզերքներուն վրայ անոնց նաւահանգիստներ ստեղծելով և ընականօրէն անոնց պաշտպանութեան համար ալ տորմիզներ կազմակերպելով: Այս ծրագիրը սակայն բաւարար և գործնական չնկատուեցաւ, քանի որ Պալքանեան երկիրներէն ոմանք ռուսական հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը կը վայելէին, և ծովային

պատերազմի մը միջոցին հաւանականութիւն կար սր անոնք միանալին Ռուսիոյ, քան թէ ուրիշ ու է տէրութեան: Բաց աստի, Ռուսիա իր ցամաքային գերակշիռ ուժով ամէն վայրկեան կարող էր զանոնք իրեն հպատակեցնելու:

Այս պատճառաւ էր որ Անգլիացի զիւանաւորները խորհեցան զօրացնել թուրքիոյ նաւատորմը և մարզել սպաներն ու զինուորները, յառաջիկային տեղի ունենալիք ռուսական ծովային յարձակումի մը զիմադրելու և ռուս նաւատորմը գոնէ միջոց մը զբաղեցնելու համար, մինչեւ որ Անգլիա այդ առիթէն օգտուելով Միջերկրականի իր տորմիդին թիւը կրկնապատկէր և թոյլ չտար ռուսական նաւատորմին գէպի Միջերկրական արշաւանքին:

Անգլիոյ առաջարկը հաճելի թուեցաւ Սուլթան Ալիզի, որ անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց աւագանին, Մեծ Եպարքոսը, պատերազմական, արտաքին և ներքին գործոց նախարարները, ծերակոյտի և պետական խորհուրդի անդամները: Ն. Վեհափառութեան նախագահութեան տակ, պալատին մէջ տեղի ունեցած գիշերային ժողովի մը մէջ, ընդունուեցաւ անգլիական առաջարկը, հակառակ անոր որ սատրազամն ու սէր ասքերը գէժ արտայայտուեցան, մէջ բերելով ու պարզելով Անգլիոյ թաքուն նպատակները, թուրքիան իր ձեռքին մէջ գործիք դարձնելու ի հաշիւ անգլ. Միջերկրականեան շահերուն:

Եւ սակայն Սուլթան Ալիզ տուած էր իր որոշումը: Հետեւաբար կարելի չէր հակառակը պնդել: Մեծամասնութիւնը ձայնակցած էր Ն. Վեհափառութեան, որով անմիջապէս խմբագրուեցաւ Բրիտանական կառավարութեան զըրկուելիք պատասխան հեռագիրը:

Թուրքիոյ կողմէ անգլիական առաջարկին ընդունուելուն լուրը մեծ գոհունակութեամբ զիմաւորուեցաւ Լոնտոնի զիւանազիտական շրջանակներուն կողմէ: Անգլիացիք, այս ծրագրին իրականացումով, ապահովուած կը տեսնէին Միջերկրականի անգլ. շահերը, և ծովային մասնագէտներէ կազմուած մարմին մը իսկոյն ձամբայ հանեցին գէպի Պոլիս:

Ասոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ ծովային բարձրաստիճան սպաներ, որոնք պաշտօն ունէին մարզելու թուրք ծովային սպաներն ու զինուորները:

Պատուիրակութեան ժամանման երկրորդ օրն իսկ, անոնց մասնակցութեամբ ժողով մը գումարուեցաւ ծովային նախարարութեան շէնքին մէջ, նախագահութեամբ ծովային նախարարին: Թուրք մասնագէտները առաջարկեցին Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ շինել զլահաւորները, և առ այդ յարմարագոյն վայր նկատուեցաւ Ոսկեղջիւրը:

Եւ Սակայն սագմանաւ երու շինութեան համար նաւարաններու պէտք կար: Հետեւաբար,

անմիջապէս Անգլիա յանձնարարուեցան նաւա-
րանի շինութեան յատուկ բաղմաթիւ կաղմած-
ներ, որոնց Պոլիս ժամանումէն յետոյ ձեռնար-
կուեցաւ անոր կառուցման:

Անգլիացի ծովալին մասնագէտները թէեւ
ջանք չի խնայեցին մարտանաւերու շինութեան
գործին մէջ, և սակայն պատրաստուած և մէջ-
տեղ հանուած նաւերու կմախքները գոհացու-
ցիչ և բաւարար չնկատուեցան զրահաւորներու
կաղմութեան, որով մէկ կողմ թողուեցան ա-
նոնք և երկրորդ անգամ գումարուած ժողովի
մը մէջ որոշուեցաւ ուղղակի անգլիական նա-
ւարաններու մէջ պատրաստել թրքական ապ-
մանաւերը:

Այս որոշումը թուրք կառավարութեան
կողմէ հաղորդուեցաւ անգլիական կառավարու-
թեան և խնդրուեցաւ որ զրահաւորներու յանձ-
նարարութեան մասին բանակցելու համար Անգ-
լիացի լիազօր պատուիրակ մը զրկուի Պոլիս:

ՍՈՒԼԹԱՆ ԱԶԻԶ, ԼՕՐՏ ԶԷՅՄՍ ԵՒ ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

Թուրքիոյ հետ բանակցելու համար անգլիա-
կան թորփիլանաւով մը Պոլիս եկաւ ծովալին
նախարարութեան խորհրդական եւ ռազմանա-
ւերու շինութեան մասնագէտ Լօրտ Ճէյմս:
Լօրտը երբ Պոլիս ժամանեց, մեծ պատիւներով
ընդունուեցաւ և ուղղակի առաջնորդուեցաւ
Պոլսոյ անգլիական դեսպանատունը: Անգլիական
դեսպանը ի պատիւ անգլիացի բարձրատիճան
հիւրին ճաշասեղան մը սարքեց դեսպանատան
մէջ, ուր Թուրքիոյ և Անգլիոյ յարատեւ բարե-
կամութեան համար բաժակաճառեր արտասան-
ուեցան:

Լօրտ Ճէյմս գիշեր մը միայն դեսպանատան
մէջ հիւր ըլլալէ վերջ, յաջորդ օրը կայսերական
պալատ գնաց, Սուլթանին կողմէ մասնաւոր
կերպով զրկուած չքեղ կառքի մը մէջ բաղ-
մած: Կառքը երբ պալատ հասաւ, պալատան
արարողապետը փութաց գիմաւորել բարձրաս-
տիճան հիւրը և զայն առաջնորդեց կայսերական

հիւրասրահը, որ շքեղօրէն զարդարուած էր Ա-
րեւելեան ոճով:

Հոն սովորական պատուասիրութիւնները
տեղի ունենալէ վերջ, ներքինապետին միջոցաւ
սուլթանին հաղորդուեցաւ Լօրտին ժամանու-
մը: Սուլթանը հրաման ըրաւ որ իր մօտ առաջ-
նորդեն հիւրը:

Լօրտ ձէյմս, խիստ համակրելի երեւոյթով,
հազիւ յիսուն տարեկան, երկայնահասակ և նի-
հարակազմ մարդ մըն էր մօնօքը կը կրէր իր
աչքին վրայ և միշտ ժպտաղէմ երեւոյթ մը
ունէր, այնպէս որ առաջին տեսութեամբ մը
իսկ համակրանք կ'առթէր զիմացիներն:

Լօրտը երբ սուլթանական դահլիճէն ներս
մտաւ, Սուլթան Աղլի բազմած էր իր գահին
վրայ: Ի տես Լօրտին, Սուլթանը մեծ համակ-
րութիւն մը զգաց անոր հանդէպ և պաշտօնա-
կան արարողութիւններէ ու ձեւակերպութիւն-
ներէ վերջ, մտերմական յարաբերութիւն մը
հաստատուեցաւ Սուլթանին և Լօրտին միջեւ:
Բարձրաստիճան հիւրը իրեն յատկացուած թիկ-
նաթոռին մէջ բազմելէ յետոյ կայսերական մե-
ծարանքներու արժանացաւ և Արեւելեան սովո-
րութեան համաձայն օշարակ, սուրճ եւ սիկառ
հրամցուեցաւ Լօրտին: Խօսակցութիւնը դար-
ձաւ Սուլթանին տարի մը առաջ եւրոպա ուղե-
ւորութեան վրայ: Սուլթանը մեծ գովեստով ու
հիացումով խօսեցաւ եւրոպական յոռաջդիմու-

թիւններուն վրայ, և մանաւանդ անդրադար-
ձաւ Անգլիոյ ժողովուրդին հաստատակամու-
թեան և տիպար աշխատասիրութեան վրայ, ո-
րուն կը պարտէր Անգլիա իր այնքան
փայլուն գիրքն ու յաջողութիւնները: Բարձ-
րաստիճան հիւրը, շնորհակալութիւն յայտնեց
Սուլթանին շնայած գովեստներուն համար, և
իւր կարգին ըսաւ թէ՝ թրքական նաւատորմը
մօտաւոր ժամանակի մը մէջ պիտի գերազան-
ցէր գրացի երկիրներու նաւատորմը եւ ամէն
գերակշռութիւն պիտի ունենար Սեւ Ծովու եւ
Մարմարայի մէջ:

Յետոյ խօսակցութիւնը դարձաւ թրքական
նաւատորմին կազմութեան և ուժեղացման
շուրջ: Սուլթանը փափաք յայտնեց որ Լօրտը
կարելին ի գործ դնէ՝ որպէս զի Թուրքիա տի-
պար նաւատորմ մը ունենայ, ծովային մար-
զուած սպաներու եւ զինուորներու հետ մէկ-
տեղ, որոնց մարզանքի ուսուցիչները անգլիա-
ցի ծովային սպաներ պիտի ըլլային:

Լօրտ ձէյմս ամէն հաւաստիք տուաւ Սուլ-
թանին թէ՝ ջանք չպիտի խնայեր այդ բանին
համար և կրկնեց դարձեալ թէ Թուրքիա խիստ
կարճ միջոցի մը մէջ տիպար նաւատորմ մը եւ
մարզուած տիպար ծովային սպաներ և զին-
ւորներ պիտի տեսներ իր մէջ, որոնք ամէն
կերպով պիտի կրնային գտակար հանգիստնալ
թուրք հայրենիքին:

Այս սիրալիր եւ մտերմական տեսակցութենէն վերջ Սուլթանը ուզեց իր բարձրաստիճան հիւրին հետ ճաշել, վերջին ծայր աստիճանը դգացած էր անկէ, այնպէս որ իր հրաւերը Լօրտին կողմէ սիրով ընդունուեցաւ:

Սուլթանը հրամայեց իր արարողապետին որ Լօրտին հետ ճաշելու համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնուին:

Սրբէն կէսօր եղած էր, երբ Սուլթանն ու Լօրտ ձէյմս, պալատան արարողարողապետի՝ առաջնորդութեամբ ճաշասրահ հրաւիրուեցան: Սեղանը, ի պատիւ հիւրին, զարդարուած էր Արեւելեան եւ Արեւմտեան ճաշակով: Եղական համադամներու հետ սեղանին վրայ կը գտնուէր նաեւ ամենաընտիր շամբանիա: Շամբանիայի քանի մը գաւաթներու պսրպումով, կատարեալ զուարթութիւն մը տիրեց ճաշասրահին մէջ: Այդ զուարթութեան մէջ Սուլթանը յանկարծ յիշեց Գուրպան Յուսէփը: Ուզեց որ ան այդ միջոցին ներկայ եղած ըլլար հոն եւ կարգ մը խաղերով զուարճացներ զիրենք: Եւ սակայն ճաշը աւարտած եւ պահն ալ անյարմար ըլլալով, մտադրեց ուրիշ օրուան մը յետաձգել իր փափաքը:

Ճաշը աւարտելէ քիչ վերջ Լօրտը հրաժեշտի հրամանը ստացաւ Սուլթանէն եւ դարձեալ պալատական մասնաւոր կառքով եւ արարողապետին ընկերակցութեամբ մեկնեցաւ անդլ. դեսպանատուն:

Ինչպէս ըսինք, Սուլթանը ուզած էր Լօրտ ձէյմսի անակնկալ մը ընել, Գուրպան Յուսէփի միջոցաւ, և սակայն առաջին օրը անյարմար դատած էր այդպիսի զուարճութիւն մը, և իր այս փափաքը ուրիշ օրուան մը յետաձգած:

Յաջորդ առտու, իր ներկայութեանը կանչեց պալատին արարողապետն ու ներքինապետը և անոնց յայտնեց իր մտադրութիւնը:

Այս վերջինները ուզեցին անմիջապէս կայսերական հրամանը գործադրել թէեւ, սակայն չէին գիտեր թէ՛ Նորին վեհափառութիւնը ինչ տեսակ զբօսանք մը ընել կը փափաքէր:

Ներքինապետ Ապտուլ Կանի աղա Սուլթանին կամքը ուզեց հասկնալ, ըստ այնմ կատարել տալու համար խրախճանքի պատրաստութիւնները:

Սուլթանը բացատրեց անոնց թէ՛ Եւրոպա պտոյտ մը կատարած ատեն, կենդանաբանական պատէզները այցելած էր ու հիացած: Ըսաւ թէ հոն երկաթեայ վանդակներու մէջ իցոյց դրուած էին ամէն տեսակ վայրի ու ընտանի անասուններ, որոնք բերուած էին աշխարհիս ամէն կողմերէն, և թէ հազարաւոր մարդիկ կը փութային ամէն օր մեծ հետաքրքրութեամբ ու հաճոյքով դիտելու այդ կենդանիները: Հետեւաբար ինք, Սուլթանը, կը փափաքէր որ Եթէ ոչ իրական, գէթ արուեստական նմանութիւն մը ստեղծուէր պալատին մէջ կենդանաբանական պարտէզի մը:

Նորին վեհափառութիւնը տեսնելով որ ա-
նոնք բան մը չի կրցան հասկնալ իր խօսքերէն,
աւելի որոշ կերպով բացատրեց իր միտքը, ը-
սելով թէ՛ կ'ուզէր որ մեծ սրահի մը մէջ. աշ-
խարհիս վրայ գտնուած բոլոր կենդանիներուն
և թռչուններուն նկարները գտնուէին, որոնց
իւրաքանչիւրը նկար ըլլալով հանգերձ, իր բնա-
կան ձայնը ունենար և ուզուած ատեն խօսէր:

Սուլթանին այս անիրականալի փափաքը
լսելով, արարողապետն ու ներքինապետը շուա-
րած, իրարու երես սկսան նայիլ, թէ ի՞նչպէս
կարելի էր անշուշտ նկարները խօսեցնել և բնա-
կան ձայներ հանել տալ անոնց:

Սուլթանը սակայն կոահեց անոնց շուարու-
մին պատճառը և ժպտելով ըսաւ թէ՛ այդ բանը
Դուրպան Յուսէփը միայն կրնար ընել, որով
վարանելու հարկ չկար և պէտք էր անմիջապէս
նկարները պատրաստել տալ ու մեծ սրահ մը
այդ բանին յատկացնել:

Նորին վեհափառութեան հրամանը իսկոյն
գործադրութեան դրուեցաւ: Աշխարհիս վրայ
գտնուած վայրի թէ՛ ընտանի բոլոր կենդանինե-
րուն և թռչուններուն նկարները, իրենց բնա-
կան մեծութիւններով և փութով պատրաստուիլ
սկսան և պալատին ամենաընդարձակ սրահներէն
մին կենդանաբանական պարտէզի մը վերած-
ուեցաւ:

Սրահը բաժնուեցաւ տասը մասերու. իւ-

րաքանչիւր մասը որահին երկայնութեամբը
կտրուած էր, մասնաւոր որմերու միջոցաւ: Իւ-
րաքանչիւր բաժանում իր գոնակը ունէր, ուր-
կէ կ'անցնուէր երկրորդ բաժանումը երթալու
համար, և այսպէս յաջորդաբար: Այս բաժա-
նումները իսկապէս հիւանալի ճարտարութեամբ
կատարուած էին. սրահին որմերը իրենց մէջ
մարդ մը ներփակելու չափ բացուածքներ ու-
նէին, և հաղորդակցութեան մէջ էին իրարու
հետ, առանց նշմարելի ըլլալու զուրսէն:

Կենդանեաց նկարները բաժանումներուն մէջ
զետեղուեցան, իւրաքանչիւրը զատ զատ տե-
ղերէ կախուած. վայրի կենդանիները ուրիշ սը-
րահի մը մէջ, ընտանիները ուրիշ և թռչուննե-
րը տարբեր սրահներու մէջ: Մէկ խօսքով, տա-
սը խումբերու բաժնուեցան անոնք, տասը սը-
րահներու մէջ տեղաւորուելով:

Այս բոլորը լրանալէ վերջ, Սուլթանին հա-
ղորդուեցաւ թէ՛ իր հրամանները կէտ առ կէտ
գործադրուած էին:

Նորին վեհափառութիւնը առանձինն առան-
ձինն աչքէ անցուց սրահները, որ իրաւամբ
կենդանաբանական պարտէզի մը մէջ գտնուած
ըլլալու պատրանքը կուտային մարդուս, և իր
գոհունակութիւնը յայտնեց զայն պատրաստող-
ներուն, որ այնքան անթերի կ'ըսով գործադ-
րած էին իր հրամանները:

Նոյն օրը, երեկոյին, պալատ կանչուեցաւ

Գուերպան Յուսէփ, որ Նորին Վեհափառութեան ներկայութեան ընդունուեցաւ: Սուլթանը Գուերպան Յուսէփը առաջնորդեց կենդանաբանական պարտէզը և իւրաքանչիւր կենդանիները զատ զատ ցոյց տալով ըսաւ թէ՝ կ'ուզէր որ անոնց ամէնքն ալ իրենց բնական ձայները հանէին:

Գուերպան Յուսէփ մի առ մի գիտելէ վերջ կենդանիներուն նկարները, ըսաւ Սուլթանին թէ երբ որ հրաման ընէր Ն. Վեհափառութիւնը, ինք պատրաստ էր զանոնք խօսեցնելու իրենց բնական ձայներովը:

Ասոր վրայ Գուերպան Յուսէփ Սուլթանին ներկայութեան փորձ մը կատարեց և Ն. Վեհափառութիւնը այնքան գոհ մնաց որ չի կրցաւ իր զքանչացումը ծածկել եւ գնահատական բառերով շնորհաւորեց զինքը:

Երկու օր վերջ կայսերական մասնաւոր հըրաւէրի մը վրայ Լօրտ Ճէյմս Սուլթանին ներկայութեան ընդունուեցաւ: Լօրտը իր մեծաւորանքները յոտս կայսերական գահոյից մատուցանելէ վերջ նստաւ իրեն յատկացուած թիկնաթոռին վրայ և Սուլթանը խիստ մտերմական խօսակցութեան մը սկսաւ իր արժէքաւոր հիւրին հետ:

Ինչպէս ըսինք, Սուլթանին մտադրութիւնն էր Լօրտ Ճէյմսի անակնկալ մը ընել, իր առեղծուածային կենդանաբանական պարտէզին մէջ, մայն հիացումի և միանգամայն ապշութեան զատնելով:

Առ այս, ամէն ինչ կարգադրուած էր արդէն: Գուերպան Յուսէփ կը գտնուէր կենդանաբանական սրահին որմերուն մէջ, և իր դերը պիտի կատարէր որոշեալ ժամուն, երբ Սուլթանը և իր հիւրը սրահ մտնէին, գիտելու համար կենդանիները:

Գէսօրուան ճաշի պատրաստութիւնները սեսնուեցան և Նորին Վեհափառութիւնը Լօրտին ընկերակցութեամբ ճաշի նստաւ:

Կայսերական մասնաւոր հրամանով, նոյն օրուան ճաշին կը մասնակցէին նաև պալատան արարողապետ Թէվֆիք պէյ, աւագ քարտուղար Քէմալ պէյ և Մեծ Եպարքոս Սամի փաշա:

Ամէն ոք խիստ զուարթ տրամադրութեան մը տակ կը գտնուէր այդ օրը: Սուլթանը վերջին ծայր զուարթ երեւոյթ մը ունէր և միշտ կը ժպտէր:

Ճաշը վերջացաւ: Նորին Վեհափառութիւնը սկսաւ իր հիւրին հետ եւրոպական հրաշալիքներու մասին խօսիլ: Ի վերջոյ ծանրացաւ եւրոպական զանազան երկիրներու և ի մասնաւորի Անգլիոյ մէջ գտնուած կենդանաբանական պարտէզին վրայ խօսիլ և իր հիացումը ու ըսքանչացումը յայտնեց անոր անթերի կազմակերպութեանը համար: Ըսաւ թէ՝ թէեւ Թուրքիոյ մէջ կենդանաբանական պարտէզ գոյութիւն չունէր, և սակայն ինք, Սուլթանը, մասնաւոր սրահ մը յատկացուցած էր կենդանեաց

նկարներուն համար, որ նոյնպէս հրաշալիք մըն էր, ինչպէս Եւրոպայի կենդանաբանական պարտէզները:

Լօրտ ձէյմս, խնդրեց Սուլթանէն որ այց մը տան կենդանիներուն:

Ն. վեհափառութիւնը սիրով ընդունեց Լօրտին առաջարկը, և հրամայեց ներքինապետին որ զիրենք կենդանաբանական սրահը առաջնորդէ:

Ապտիւլ Կանի աղա դահլիճին քովընտրի դուռնէն հիւրերը առաջնորդեց դէպի կենդանաբանական սրահ: Փոքր գաւիթէ մը անցնելէ վերջ հիւրասրահը մտան և անկէ ալ աջ կողմը բացուող մեծ դուռնէ մը առաջնորդուեցան կենդանաբանական սրահը: Սրահին դուռը հազիւ թէ բացուած էր Սուլթանը առաջ անցաւ և նախ ինք ներս մտաւ, որուն հետեւեցան Լօրտը եւ միւս հիւրերը:

Իրան ճիշդ քովը առաջին նշարը արու առիւծ մը ցոյց կուտար, իր բնական մեծութեամբ, այնքան ճարտարօրէն նկարուած էր որ իրական առիւծի մը պատրանքը կուտար զայն զիտողին:

Լօրտը չի կրցաւ իր հիացումը զսպել և ըսաւ Սուլթանին թէ առաջին անգամն էր որ այսքան բնական դեղեցկութեամբ նկարուած առիւծ մը կը տեսնէր:

Սուլթանը ժպտելով.

— Լօրտ, ըսաւ, թերեւս հիմա ձեր մտքէն կ'անցնէք որ մեր կենդանաբանական պարտէզին մէջ գտնուող կենդանիները իրական անասուններ չեն, ինչպէս ձեր կենդանաբանական պարտէզին մէջ եղածները, մինչդեռ կը հաւատարացնեմ ձեզ որ հոս ձեր տեսած բոլոր կենդանիներն ալ շնչաւոր էակներ են, եւ ուղուած ատեն կը հանեն իրենց ձայնը:

Սուլթանը այս ըսելով առիւծին նշան մը ըրաւ որ յանկարծ սկսաւ մռնչել սարսափեցնելով հիւրերը: Լօրտը ապշահար ետ քաշուեցաւ նկարին քովէն, վախնալով որ մի գուցէ իրական առիւծ մը ըլլար ան եւ է փնտս հասցնէր իրեն:

Սուլթանը ժպտելով հանդարտեցուց զայն, ըսելով թէ իրաւ է որ իր կենդանաբանական պարտէզին կենդանիները զառաքեղներու մէջ չեն արգելափակուած, բայց ո եւ է փնտս չեն հասցներ մարգլց, յարձակում գործելով անոնց վրայ:

Առիւծին քով կար վագրի մը նկարը: Սա վայրի նայուածք մը կ'արձակէր զինքը զիտողին վրայ:

Սուլթանը անոր ալ նշան մը ըրաւ և ան ալ սկսաւ սաստիկ կերպով մռնչել:

Կարելի չէ նկարագրել հոս Լօրտին եւ հիւրերուն զգացած զարմանքը: Ոչ ոք կրնար մեկնութիւն մը տալ անոր: Ինչպէս կ'ըլլար որ նը-

կար մը ձայն կ'ունենար: Լօրտ ծէյմս քանիցս մօտեցաւ վազրին և առիւծին նկարներուն, տեսնելու համար թէ արդեօք իրապէս կեանք ունեցող կենդանիներ չկան: Եւ սակայն տեսնեմք նկարներ էին: Իր աչքերով կը տեսնէր և ձեռքով կը շօշափէր այդ նկարները: Ուրեմն ինչպէս ահարկու կերպով կը մօնէին անոնք: Եւ վեհափառութիւնը ռակայն, առանց ո'ր և է շփոթութիւն ցոյց տալու, կը յառաջանար և կանգ կ'առնէր ուրիշ կենդանիներու առջեւ: Այս անգամ ճերմակ հսկայ արջ մը ցոյց կուտար նկարը: Հազիւ թէ մօտեցած էին անոր հրէշային ձայն մը սկսաւ արձակել:

Առաջին սրահին նկարները բոլորն ալ խօսեցնելէ վերջ Սուլթանը առաջնորդեց իր հիւրերը երկրորդ սրահը, որ եւս միեւնոյն զէպքը տեղի ունեցաւ: Այս անգամ ընտանի կենդանիներն էին որ կ'սկսէին հանել իրենց ձայները:

Մատակ ձի մը իր բոլոր ուժովը կը վրնէր, կարծես իր ձագը կորսնցուցած ըլլար:

Երբ կանգ առին իշու մը նկարին առջեւ, ան սկսաւ մեծ աղմուկով զուլ:

Պուլտօք շունի մը հաչիւնը այնքան հաճելի թուեցաւ Լօրտին, որ անոր քով կեցած, ուշի ուշով կը քննէր զայն թէ՛ ձայնը ո'ւրկէ կ'ելլէր. և սակայն շունը միշտ կը հաչէր:

Երբ հոլանտական կաթնտու կովի մը նկար

րին առջեւէն կ'անցնէին, կենդանին սկսաւ յուզիչ կերպով բառաչել, որպէս թէ անօթի եղած ըլլար և ուտելիք խնդրէր իրեն մօտեցողներէն:

Սուլթանը Լօրտին ցոյց տուաւ գառնուկներու խումբ մը, խիստ ճարտարօրէն նկարուած հրաշալիք մը, որ կը բաղկանար 50ի չափ հազիւ երկու ամսուան նորածիններէ: Անոնց քով կար պահապան շուն մը, ինչպէս նաեւ հովիւ մը, որ ծնօտը փայտի մը կը թնցուցած, կը հսկէր անոնց չ'րայ:

Սուլթանն ու Լօրտը այնինչ նկարին մօտեցած էին, երբ գառնուկները սկսան մայել, որոնց յաջորդեց շունին հաչիւնը: Սուլթանը, արդարեւ, ինքն ալ հիացած, սկսաւ խնդալ, ի տես Լօրտին զարմացական բացադանջութիւններուն: Յետոյ խօսքը ուղղելով անոր.

— Միւրտ, ըսաւ, գիտէ՞ք թէ ո'ւրկէ բերել տուած եմ այս կենդանիները:

— Ո'ւրկէ բերել տուած էք, տէր արքայ, հարցուց Լօրտ ծէյմս, մեծապէս հետաքրքրուած:

Եւ բոլորովին նոր անակնկալ մը ըրած ըլլալու համար անոր, և միեւնոյն ատեն հասկցնելու համար իր նպատակը Գուրպան Յուսէփի, որ սրահին որմերուն մէջ անոնց կը հետեւէր.

— Այս գառնուկներու խումբը ուղղակի

Անգլիայէն բերել տուած եմ, ըսաւ. հովիւն ալ Անգլիացի է. եթէ կը փափաքիք, քանի մը խօսք փոխանակեցէք անոր հետ:

Սուլթանը հազիւ թէ իր խօսքը աւարտած էր, երբ հովիւն անգլիկէն լեզուով բարեւեց իօրտը և որպիսութիւնը հարցուց անոր:

Իօրտին զարմանքն ու հիացումը չափ չուէին այլեւս: Խելակորոյս վիճակ մը առած էր ան և մեծ յափշտակութեամբ կը դիտէր նշկարը:

Երկրորդ սրահին վերջին նկարն էր այս, որով անցան յարակից միւս սրահները:

Այն ինչ սրահէն ներս մտած էին, երբ հարիւրաւոր կապիկներու ձայնի աղմուկները լեցուցին սրահը:

Կապիկներու յատկացուած սրահն էր այս: Մարդակերպ Կօրիլին ու Շըմբանդէն ամէնէն ահարկու ձայները կը հանէին. իսկ փոքր կապիկները, որոնք ծառերու վրայ մագլցած վիճակի մէջ նկարուած էին պատկերին վրայ, անվերջ կը շաղակրատէին:

Հարկ կա՞յ Միլօրտին ու հիւրերուն յուզումն ու միեւնոյն ատեն սքանչացումը նկարագրել հոս, երբ չափ ու սահման չունէին անոնք: Հետաքրքիր խումբը, արագ արագ, կ'անցնէր մէկ սրահէն միւսը, և մին քան զմիւսը գերազանց տեսարաններու ու անակնկալներու ականատես կ'ըլլար:

Վերջապէս իններորդ և տասներորդ սրահ-

ներն ալ աչքէ անցուցին: Իններորդ սրահին մէջ կային բազմազգի թռչուններ, Հնդկական թռածակ մը ապշեցուց հիւրերը: Քանի մը լեզուներով դանկեր սկսաւ թոթովել. հարցումները ընվօրինակելով կը վերադարձէր զանոնք հարցումը սեղողովին: Մերթ թուրքերէն, մերթ անգլիերէն և մերթ ֆրանսերէն բառեր կը թոթովեր, իբր թէ զայն այդ լեզուներուն վարժեցուցած ըլլային:

Սոխակներու գեղգեղը, գեղձանիկներու դայլայիկը պուրակի մը երեւոյթը կուտային սրահին:

Վերջին, այսինքն տասներորդ սրահը յատկացուած էր սողուններու նկարներուն:

Խումբը հոն առաջնորդուեցաւ և զարմացմամբ լսեց օձերու սուլումը: Ամէն տեսակ թունաւոր եւ անթոյն օձեր իրենց կարգին սուլումներ կ'արձակէին, սարսափ ազդելով հանդիսականներուն:

Օձերու սրահին տեսքը այնքան ախորժելի չըլլալուն համար, հիւրերը փափաք յայտնեցին շուտով հեռանալ անկէ և առաջնորդուեցան դարձեալ պալատին մեծ դահլիճը, ուրկէ եկած էին նախապէս կենդանաբաշական սրահը աչքէ անցնելու համար:

Մեր ընթերցողները անշուշտ չի զարմացան երբ վերեւ կարդացին բազմաթիւ կենդանեաց նկարներուն հանած բնական ձայները:

Գուրպան Յուսէփն էր որ իր համբաւաւոր որովայնախօսութեամբ իւրաքանչիւր կենդանի բնական ձայնը կը հանէր, կարծեցնել տալով զանոնք ունկնդրողներուն թէ՛ կենդանին է որ կը խօսի:

Ինչպէս նախապէս ըսինք, Գուրպան Յուսէփ կը գտնուէր կենդանաբանական սրահի որմերուն մէջ, և ինք առանց ուրիշէն նշմարելի ըլլալու, կրնար տեսնել սրահին մէջ գտնուողները, այնպէս որ երբ Սուլթանը Լօրտին հետ կանգ կ'առնէր նկարի մը առջեւ, Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս այդ կենդանիին ձայնը կը հանէր: Եւ այսպէս շարունակաբար, բոլոր կենդանիներուն ձայները ճիշդ իրենց բնական նմանութեամբ հանելով, ապշութեան ու սքանչացումի կը մատնէր սրահին մէջ գտնուողները:

Ն. Վահագաւորութիւնն ու հետեւորդները երբ դահիճ վերադարձան, բացի Լօրտէն, միւս հիւրերը մեկնեցան կայսերական հրամանով: Սուլթանին մօտ մնաց միայն ներքինապետ Ապտիւլ Կանի աղա:

Բնականաբար Սուլթանին ու Լօրտին միջեւ խօսակցութիւնը միշտ կենդանաբանական սրահին շուրջ դարձաւ: Լօրտը դեռ չէր կրցած իր զարմանքը փարատել, չի կրնալով հետեւութիւն տալ այդ կատարուած իրողութիւններուն: Ան շարունակ կը կրկնէր թէ արդարեւ առեղծոքաւ այն կենդանաբանական պարտէզ մըն

էր Սուլթանին այդ սրահը, հրաշալիք մը, որուն նմանը կարելի չէր ուրիշ ոեւէ տեղ տեսնել:

Սուլթանը տեսնելով թէ Լօրտը իր ուղեղը կը չարչարէր ու և մեկնութիւն տալու համար իր այդ տեսածներուն նկատմամբ, ուղեց հանդարտեցնել զայն, ապահովցնելով թէ ամէն դադտնիք պիտի պարզէր իրեն:

Հետեւաբար հրամայեց ներքինապետին որպէս զի Գուրպան Յուսէփը իր ներկայութեանը բերէ:

Գուրպան Յուսէփ, իր դերը կատարելէ վերջ, գոհունակ իր ձեռք բերած յաջողութեան համար, սրահին որմերէն դուրս ելած և արաբողապետին հետ հիւրասրահին քովընտի դահլիճին մէջ սիկահաթ կը ծխէր:

Ապտիւլ Կանի աղա, երբ Գուրպան Յուսէփի հաղորդեց կայսերական հրամանը, այս վերջինը փութով սիկահաթ մէկ կողմ դրաւ և ինքնամփոփուելէ վերջ հետեւեցաւ ներքինապետին:

Երբ հիւրասրահ մտան, Սուլթանը Գուրպան Յուսէփը իր մօտ կանչեց և զայն Լօրտին ներկայացնելով ամէն ինչ պարզեց անոր, ըսելով թէ այդ հրաշալիքներուն ախոյեանը այս որովայնախօս հայն էր:

Լօրտը անմիջապէս ոտքի ելլելով փութաց շնորհաւորել Գուրպան Յուսէփը, իր հիացումն

ու սքանչացումը յայտնելով, եւ միեւնոյն ատեն խոստացաւ անոր որ՝ երբ Անգլիա վերադառնայ, պատուոյ միտայլ մը ղրկել տայ, Սնգլիոյ թագաւորին կողմէ: Թախանձանօք խնդրեց նաեւ Սուլթանէն, որ արտօնէ Գուրպան Յուսէփի Անգլիա այցելութիւնը, գոնէ կարճ ժամանակի մը համար, որպէս զի Անգլիացի ժողովուրդն ալ պատիւն ունենայ վայելելու այսքան ճարտար արուեստագէտի մը հրաշալիքները:

Գուրպան Յուսէփ արտօնուեցաւ մեկնելու, լիառատ կերպով վարձատրուելէ վերջ Սուլթանէն, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Գուրպան Յուսէփ, երբ պալատէն մեկնեցաւ, իրիկուն եղած էր: Կառք մը ցատկելով կամուրջ հասաւ և անկէ Սկիւտարի համար տոմսակ մը առնելով ուղղակի Իճատիէ ելաւ և հոն Անտոնի գինետան մէջ, գտաւ իր ընկերները, որոնք անհամբեր Գուրպան Յուսէփի կը սպասէին և ուշանալուն համար մտահոգութիւն կը յայտնէին:

Երբ Գուրպան Յուսէփ ներս մտաւ, զուարթութիւնը արեւոյ գինետան մէջ: Իր ընկերները անմիջապէս բոլորեցին զինքը և հարցումներ սկսան ուղղել անոր թէ՛ այդ օրը ի՞նչպէս անցուց և թէ ի՞նչ նորութիւններ ունէր իրենց հաշորդելիք:

Գուրպան Յուսէփ, արդէն առատաձեռն,

նոյն օրը պալատին մէջ ունեցած յաջողութիւններէն ուրախ, իր ստացած մեծագուժար նուէրէն չուզեց անմասն թողուլ իր ընկերները, և աջին ձախին ապսպրանքներ սկսաւ ընել գինեպանին:

Յետոյ պատմեց անոնց պալատին մէջ Սուլթանին հիւր եղող Անգլիացի Լորտի մը ներկայութեան իր կատարած որովայնախօսական փորձերուն մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները: Իլուր Գուրպան Յուսէփի պատմութեան, գինետան մէջ անվերջ ծափահարութիւն մը ծայր տուաւ և ամէն ոք անոր կենացը պարպեց իր գաւաթը:

Գուրպան Յուսէփ երբ տուն վերադարձաւ կէս գիշերը անցած էր արդէն: Այնքան յոգնած էր ան որ անմիջապէս անկողին մտաւ հանգստանալու համար օրուան խոնջէնքէն:

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ ԵՒ ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԻՇԿԷՄՊԷՃԻՆ

ԻՇԿԷՄՊԷՃԻՒ ՄԸ ԿԱԹՍԱՅԻՆ ՄԷՋԷՆ
ՄԱՐԳՈՒ ՄԸ ՄԱՐՄՆՈՅՆ ԱՆԳԱՄՆԵՐԸ Կ'ԵԼԼԵՆ
ԳԼՈՒԽ, ԹԵԻԲԵՐ, ՈՏՔԵՐ, ԵՒԷՆ.

ՇՈԳԵՆԱԿԱՅԻՆ ԴԷՊՔ ՄԸ
ՊԷՇԻԿԱՇԻ ԵՒ ՍԿԻՏԱՐԻ ՄԻՋԵԻ

Աչնանային ամոռոյ մը մէջ էր. օրը կիրակի
և տարածամեղու մօտ, երբ Գուրպան Յուսէփ
յանկարծ յիշեց թէ՛ Սկիւտար, Վանքին Պաղը,
Գրիգորի գինետան մէջ համախմբուելու համար
ժամադրութիւն տուած էր իր բարեկամներուն:

Մեր ընթերցողները գիտեն արդէն թէ հայ
որովայնախօսը իր բազմակողմանի յատկու-
թիւններուն կը միացնէր նաև Բագոսի տաճա-
րին ջերմեռանդ խնկարկու մը մը ըլլալու ա-
ռաւելութիւնը...: Եւ անոր այս մոլութիւնը իր
բարեկամներուն շատ հաճելի կը թուէր, որով-
հետեւ յաճախ զինքը գինարբուքի կը հրաւիրէին

և գինետան մէջ անոր կատարած որովայնախօ-
սական զանազան խաղերով կը զուարճանային:

Պէշիկթաշէն Սկիւտար յոգնեցուցիչ ճամ-
բորդութիւն մը չէր անոր համար: Ժամացոյցը
չոգենաւին տասը վայրկեան մնացած ըլլալը
ցոյց կուտար: Եւ նաւամատոյց հասնելով նեո-
ուեցաւ շոգենաւ: Մինչ շոգենաւը ճամբայ ելած
էր, Գուրպան Յուսէփ թէրասը ելաւ և նաւա-
պետին խոսքին մօտ բացօթեայ տեղ մը նստաւ:
Հարաւային գաղջ հով մը կը փչէր մեղմօրէն,
ջուրին մակերեսին վրայ փօքրիկ ու յարաշարժ
վէտվէտումներ յառաջ բերելով:

Նոյն ժամուն Վոսփօրէն գէպի կամուրջ ե-
կող շոգենաւ մը դէմ առ դէմ գտնուեցաւ
Գուրպան Յուսէփը Սկիւտար տանող շոգենաւին
հետ:

Հոս, հարկ կը տեսնենք երկու բառով բա-
ցատրել մեր ընթերցողներուն թէ՛ ծովու վրայ
երբ երկու շոգենաւեր դէմ առ դէմ կուգան,
վտանգ մը չի պատահելու համար իրարու ճամ-
բայ ցոյց կուտան, մին ձախէն և միւսը աջէն
անցնելով: Աջէն կամ ձախէն անցնելու համար
երկու շոգենաւերու նաւապետները սուլիչի որոշ
ազգանշաններ ունին. զոր օրինակ, մին երբ
ձախ ճամբան կ'ընտրէ, մէկ անգամ կը սուլէ,
իսկ միւսը երկուք կը սուլէ և աջէն կ'անցնի,
որով բախու մի մը վտանգին առաջքը առնուած
կ'ըլլայ:

Երկու շոգենաւերը բաւական մօտեցած էին իրարու, երբ Գուրպան Յուսէփ ոտքի ելաւ գիտելու համար Վոսփօրէն կամուրջ դարձող ժողովուրդին հոծ բազմութիւնը շոգենաւին մէջ: Նոյն պահուն Սկիւտարի շոգենաւը ձախէն անցնելու ազդանշանը տուաւ մէկ անգամ սուլելով, որով Վոսփօրէն եկող շոգենաւին կը մնար աջէն անցնել, երկու սուլիւնով:

Գուրպան Յուսէփ ուզեց խաղ մը խաղալ երկու նաւապետներուն, զանոնք շփոթեցնելով, և կոչում քրաւ իր որովայնին: Սկիւտարի շոգենաւը երկու անգամ սուլեց, որ կը նշանակէր թէ աջէն անցնել կ'ուզէր փոխանակ ձախի, ինչպէս առաջին անգամ ազդարարած էր: Վոսփօրի շոգենաւին նաւապետը շփոթեցաւ, որովհետեւ երկու շոգենաւերը իրարու շատ մօտեցած էին և այլեւս կարելի չէր նախապէս որոշուած ուղղութիւնը փոխել: Սկիւտարի շոգենաւը վարող նաւապետն ալ այլայլեցաւ, տեսնելով որ հակառակ իր կամքին շոգենաւը կը սուլէր երկու անգամ: Ինք սուլիչին լարը չէր քաշած, հետեւաբար ինչպէս կարելի էր որ սուլէր շոգենաւը:

Նաւապետին ուրիշ բան ընել չէր մնար, բայց եթէ շոգենաւը կեցնել տեղն զտեղը, վրտանդի մը առաջքը առնելու համար:

Այս անգամ Վոսփօրի շոգենաւն էր որ երկու անգամ կը սուլէր, առանց նաւապետին

կամքին ու գիտակցութեան: Յայտնի կ'երեւէր թէ այդ շոգենաւին նաւապետն ալ ապշուած մատնուած էր, որ առանց իր գիտակցութեան շոգենաւը ինքնաբերաբար կը սուլէր, սխալ ազդանշան տալով դիմացինին:

Վոսփօրի շոգենաւին նաւապետն ալ անմիջական վտանգը տեսնելով, յանկարծ կեցուց շոգենաւը: Երկու շոգենաւերը այնքան մօտեցած էին իրարու որ, եթէ քիչ մըն ալ յառաջանային բախումը տեղի պիտի ունենար անխուսափելիօրէն:

Շոգենաւերուն մէջ գտնուող ժողովուրդը, ի տես այս վտանգին, սարսափի մատնուած էր և խօլաբար ասդին անդին կը վազվզէր:

Եւ սակայն վտանգը անցած էր, որովհետեւ շոգենաւերը կեցած էին այլեւս, թէպէտեւ իրարու շատ մօտիկ:

Անոնց կենալէն վերջ սուլիչի ձայները երկու շոգենաւերէն ալ շարունակուեցան փոխն ի փոխն այնպէս որ կարծես թէ վտանգ մը պատահած ըլլար և օգնութիւն խնդրուէր դուրսէն:

Նաւապետները, արմանքի զարմանքի մատնուած, նաւաստիները կանչեցին իրենց մօտ, հետեւութիւն մը հանելու համար թէ առանց իրենց կամքին և միջամտութեան ինչպէս կ'ըլլար որ շոգենաւը անընդհատ կը սուլէր:

Ժողովուրդն ալ իր կարգին ապշահար, չէր կրնար երեւակայել թէ ինչի՞ արդիւնք էր այս

դէպքը: Ամէն ոք հետաքրքիր, հարցումներ կ'ուղղէին իրարու:

Եթէ կար մէկը, որ բնաւ չէր հետաքրքրուեր այս դէպքով, այն ալ Գուրպան Յուսէփն էր, որ շողենաւին մէկ անկիւնը նստած, անտարբեր երեւոյթով մը իր սիկառը կը ծխէր, մերթ ընդ մերթ ակնարկներ ուղղելով իր շուրջէն անցնող դարձողներուն վրայ,

Գուրպան Յուսէփ բաւ համարեց այս միջանկեալ ժամանցը և նստած տեղէն ելլելով գնաց ուղղակի նաւապետին մօտ, և զայն ապահովեց ու շողենաւերը այլեւս չպիտի սուլեն և կրնար վստահօրէն ճամբան շարունակել:

Նաւապետը չի ճանչնալուն համար Գուրպան Յուսէփը, հաւատք չընծայեց անոր խօսքերուն, և ըսաւ թէ՛ ինք ի՞նչպէս կրնար գուշակել այդ բանը:

Հայ որովայնախօսը ժպտեցաւ և ըսաւ թէ իր շողենաւին մէջ կը գտնուէր Գուրպան Յուսէփը, որ կարող էր ուղած ատենը դադրեցնել շողենաւին սուլիւնը:

Նաւապետը, իրաւ է թէ Գուրպան Յուսէփի համբաւը լսած էր թէեւ, ինչպէս նաեւ պալատին մէջ Սուլթանին ներկայութեան կատարած փորձերուն մասին տեղեկութիւններ ունէր, սակայն անձամբ չէր ճանչնար զայն: Եւ երբ իր դէմը գտաւ հայ որովայնախօսը, ամէն ինչ հասկցաւ և յարգանքով ու ակնածանքով ծեռքը

սեղմեց, հիացում ու սքանչացում յայտնելով անոր անզուգական կարողութեանը համար:

Շողենաւերը շարունակեցին իրենց ճամբան: Գուրպան Յուսէփ Սկիւտարի նաւամատուցը ելաւ և կառք մը ցատկելով ուղղուեցաւ շիտակ ժամադրավայր գինետունը:

Շողենաւերու դէպքը ժամ մը ուշացուցած էր զինքը տուած ժամադրութենէն: Եւ սակայն իր ընկերները կ'սպասէին անոր: Գուրպան Յուսէփ երբ ներս մտաւ գինետունէն, զուարթութիւնը տիրեց հոն: Բարեկամները բոլորեցին զինքը և կուսնելով որ իր ուշացումը դէպքի մը արդիւնք էր, պատճառը հարցուցին: Գուրպան Յուսէփ ըսաւ թէ ծովու վրայ վտանգ մը անցուցած էր, և մանրամասնօրէն պատմեց անոնց տեղի ունեցած դէպքը: Հոն գտնուողները ամէնքն ալ սկսան խնդալ և հիացում յայտնել միանգամայն անոր ունեցած այս յաջողութեան համար:

Գինետան խրախճանութիւնը երկու ժամ տեւեց և բաժանման պահը եկաւ: Այդ գիշերուան հաւաքոյթին նպատակն էր խնդրել և համոզել Գուրպան Յուսէփը որ յաջորդ օրը, դէպի Պէյքօզ, Աբրահամ փաշայի փառքը, իրենց կատարելիք պտոյտին և սարքելիք խնջոյքին մասնակցէր:

Գուրպան Յուսէփ թէեւ նախ դժկամակեցաւ, և սակայն թախանձանքներու տեղի տա-

լով, ի վերջոյ ընդունեց հրաւերը, և բաժնուե-
լով անոնցմէ, տուն վերադարձաւ:

Գիշերուան այդ ժամուն, մայրը իրեն կը
սպասէր մտահոգ, երբ Գուրպան Յուսէփ գուռը
զարկաւ ուժգին:

Ի տես զաւակին, մօրը մտահոգութիւնը փա-
րատեցաւ և զայն ճաշասրահ առաջնորդել ու-
ղեց, ճաշելու համար:

Գուրպան Յուսէփ սակայն, գինարբուքի
միջոցին այնքան աղանդեր կերած էր որ, ա-
խորժակ չունէր այլեւս ու է բան ուտելու,
որով մերժեց մօրը առաջարկը և ուղղակի նըն-
ջասենեակ ելաւ պառկելու համար:

ԴԵՊԻ ՊԵՅՔՕՁ

ՄՇՈՒՇԸ ԿԸ ՊԱՏԷ ԾՈՎԸ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ ԶԱՆԳԱԿԸ

ԱԶԱՏԱՐԱՐ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

ԽՈՒՃԱՊ ԵՒ ՅՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի, արշալոյսը ծագելու մօտ էր
երբ Գուրպան Յուսէփ աչքերը բացաւ եւ յիշեց
առջի իրիկուն տուած ժամադրութիւնը, Պէյ-
քօզ երթալու համար ընկերներու հետ: Այդ
շաբթու քիչ մը տկար ըլլալուն, զղջաց իր տը-
ւած խոստումին համար: Եւ սակայն, խօսքը
յարգող մարդ, դժկամակութեամբ ելաւ ան-
կողնէն, հագուեցաւ, սուրճը խմեց, նախընթ-
րիքը ըրաւ և լոյս աչքով փողոց նետուե-
ցաւ:

Դեռ շատ կանուխ ըլլալուն, դժուարաւ
կառք մը կրցաւ գտնել զինքը կամուրջ տանող:
Կառապանին յանձնարարեց որ մտրակէ իր ձիե-
րը շողենաւին կարենալ հասնելու համար:

Որոշեալ ժամուն հասան կամուրջ: Հոն,
սրճարան մը հաւաքուած էին արդէն ժամադիր

բարեկամները: Գուրպան Յուսէփ ալ միացաւ անոնց:

Պէյքօղի շողերնաւը քառորդ ժամէն պիտի մեկնէր նաւամատոյցէն: Իւրաքանչիւր ոք իր տոմսակը առաւ եւ շողերնաւ մտան խմբովին:

Քառորդ ժամ վերջ, ճամբայ ելած էին նորէն դէպի Պէյքօղ: Թեթեւ մշուշ մը կար թէեւ ծովուն վրայ, բայց շողերնաւին գնացքին արգելք ըլլալու չափ թանձր չէր, որով շողերնաւը շարունակեց իր ճամբան մինչեւ Պէշիկթաշ: Երբ Պէշիկթաշի մօտեցան, մշուշը քիչ մը աւելի թանձրացաւ, բայց շողերնաւը դարձեալ շարունակեց իր ճամբան մինչեւ: Այս անգամ Անատոլիի եզերքին պիտի մօտենար ան, եւ այդ կողմի նաւահագիստները հանգիպելով պիտի հասնէր Պէյքօղ:

Օրթագիւղի բացերէն դէպի Գանտիլլի ուղղուած պահուն, մշուշը այնքան թանձրացաւ որ, այլեւս կարելիութիւն չկար ճամբան շարունակելու, որով նաւապետը հրամայեց դանդաղեցնել գնացքը, արկածի մը տեղի չաւուր համար:

Գուրպան Յուսէփ եւ իր ընկերները շողերնաւին թերասը ելած էին եւ հետաքրքրութեամբ չորս կողմերնին կը դիտէին, երբ յանկարծ զանգակի մը ձայնը սկսաւ լսուիլ հեռուէն: Այս կը նշանակէր թէ մօտերը նաւ մը կար որ կը յա-

ռաջանար, եւ առ ի զգուշութիւն զանգակ կը հնչեցնէր:

Ի լուր զանգակի կանչին, նաւապետը հրաման ըրաւ աւելի եւս զանգաղեցնել գնացքը, եւ ձայնին եկած հակառակ կողմը ուղղեց շողերնաւին ցուկը:

Եւ սակայն անտեսանելի նաւը հետզհետէ կը մօտենար շողերնաւին ուղղութեամբ: Զանգակի ձայները շատ աւելի մօտեցած էին անոր, այնպէս որ նաւապետը խիստ մտահոգ, սկսաւ սուլել անընդհատ, անտեսանելի նաւուն զգացնել տալու համար ուրիշ նաւու մը մօտաւորութիւնը եւ զայն զգուշացնելու համար պատահելիք հաւանական վտանգէ մը:

Այդ միջոցին Գուրպան Յուսէփ, օգտուելով իր ընրերներուն շփոթութենէն, անկիւն մը քաշուած էր եւ իր ականարկը ուղղած հեռուն, մշուշին մէջ բան մը փնտռողի երեւոյթով:

Հակառակ շողերնաւին սուլումներուն, մշուշին մէջէն եկող աննշմակելի նաւուն զանգակին ձայները այնքան մօտէն կը լսուէին որ, այլեւս վտանգէ խուսափիլը անկարելի կը թուէր:

Ծովուն վրայ ամէն զննութիւն օգուտ մը չունեցաւ, տեսնելու եւ զգուշանալու համար այդ հետզհետէ յառաջացող նաւուն բախումէն, որով նաւապետը հրամայեց ժողովուրդին զգոյշ գտնուիլ հաւանական վտանգի մը դէմ:

Աննկարագրելի էր շողերնաւին մէջ տեղի

ունեցող իրարանցումը: Ամէն ոք խելակորոյս նաւուն մէջ վեր վար կը վազվզէին, աղատարար գօտի մը ձեռք ձգելու համար:

Շոգենաւին աղատարար նաւակները անմիջապէս ծով իջուցուեցան. որպէս զի կարելի ըլլար վտանգի պահուն, ճամբորդներէն դռնէ մաս մը անոնցմով փրկել:

Աներեւոյթ նաւը շատ աւելի մօտեցած, շարունակ կը հնչեցնէր զանգակը, իսկ Պէյքօզ գացող շոգենաւը անընդհատ կը սուլէր:

Եւ սակայն երեւակայութեամբ բախումը կ'ուշանար դեռ:

Այդ խառնաշփոթութեանց մէջ, Գուրպան Յուսէփի ընկերներէն մին յիշեց թէ մէջտեղ չի կար ան: Իր ընկերներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց եւ ըսաւ անոնց թէ՝ չըլլայ որ այս խաղը Գուրպան Յուսէփի գործը ըլլայ:

Ամէնքը մէկ ուշաբերեցան եւ այդ բանը հաւանական նկատեցին, մանաւանդ որ հակառակ զանգակին ձայնին խիստ մօտէն լսուելուն ո եւ է շոգենաւ չէր երեւեր ծովուն վրայ:

Փնտռողքի ելան եւ անկիւն մը գտան զայն կծկտած, ամէնուն ուշադրութենէն հեռու: Մօտեցան անոր:

Գուրպան Յուսէփ երբ իր բարեկամները տեսաւ ժպտեցաւ եւ ըսաւ թէ՝ իրենք ալ վախ զգացին այդ երեւակայական շոգենաւին մօտենալուն վրայ:

Ամէնքը մէկ սկսան խնդալ եւ անոնցմէ մէկ քանին նաւապետին քով փութացին, իմաց տալու համար անոր եղելութիւնը, որպէս զի հանգարտի ան:

Ձանգակի ձայնը արդէն դադրած էր եւ ժողովուրդը հանգարած:

Շոգենաւին մէջ բերնէ բերան սկսաւ տարածուիլ թէ այս զաւեշտին դերակատարն էր Գուրպան Յուսէփ անունով հայ որովայնախօս մը:

Շատեր արդէն լսած էին անոր համբաւը եւ սակայն գործնապէս ալ տեսած ըլլալով անոր որովայնախօսական կարողութիւնը, մեղացան իրենց զգացած վախն ու սարսափը, եւ փութացին շնորհաւորել զայն:

Նաւապետն ալ եկաւ Գուրպան Յուսէփի մօտ եւ իր հիացումը յայտնեց անոր, միեւնոյն ատեն իր խօսքը հրաւիրելով զինքը եւ սուրճ ու սիկարէթ հրամցնելով:

Այս դէպքը յայնքան հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր ճամբորդներուն մէջ որ, անոնք շրջապատեցին հայ որովայնախօսը եւ թախանձազին խնդրեցին որ քանի մը փորձեր ևս կատարէ, երբ դեռ բաւական հեռու էին Պէյքօզի նաւամատոյցէն:

Գուրպան Յուսէփ տեղի տալով ժողովուրդային այս թախանձանգին, զանգակի սարսափեցնող փորձէն ետք, քանի մը զուարճալի

խաղեր կատարեց և այսպէսով օձիքը ազատեց անոնց ձեռքէն: Մինչ շոգենաւր Պէյքօղլի նաւամատոյցը հասած էր արդէն:

Գուրպան Յուսէփ և իր բարեկամները ուղղուեցան գէպի Աբրահամ փաշայի բառքը: Հոն մինչեւ իրիկուն ղուարճացան և վերջին շոգենաւր դարձեալ կամուրջ վերադարձան: Գուրպան Յուսէփ բաժնուելով անոնցմէ, երկու հոգիի ընկերակցութեամբ ուղղուեցաւ Ղալաթիա, և հոն զրօստրան մը մտնելով քանի մը գաւթ գարեջուր խմելէ ետք, առաջարկեց անոնց իշկեմպէճիի մը խանութ երթալ և մէյմէկ պնակ տաք ապուր խմել:

Անոնք սիրով ընդունեցին հայ որովայնախօսին առաջարկը և իրենց ճամբուն վրայ գլտնուող առաջին խանութը մտան:

Գուրպան Յուսէփ, իր ընկերներուն հետ, իշկեմպէճիին կաթսային առջեւ կեցած, խանութպանին յանձնարարեց իրենց համար երեք պնակ ապուր պատրաստել, որոնք իւղոտ ըլլային:

Այս ըսելով, հայ որովայնախօսը, կաթսային առջեւ կեցած, իր ընկերներուն հետ խօսակցութեան մը բռնուեցաւ, երբ նոյն միջոցին իշկեմպէճին իր ձեռքի երկաթէ կեռը կաթսային մէջ կը մխէր, իւղոտ կտոր մը հանելու համար:

Գուրպան Յուսէփ թէեւ մէկ կողմէ իր ըն-

կերներուն հետ կը խօսէր, միւս կողմէ սակայն աչքին ծայրովը, իշկեմպէճիին շարժումները կը քննէր:

Այս վերջինը երբ կեռը դուրս քաշեց կաթսային մէջէն, ի՞նչ տեսնէ. մարդկային գլուխ մը անցած էր կեռին ծայրը:

Ի տես այս կտրուած գլուխին, խեղճ մարդուն զգացած սարսափը չափ չունէր: Անմիջապէս, իր մօտ գտնուող յաճախորդներուն վրայ ակնարկ մը նետեց՝ հասկնալու համար թէ՞ անոնք արդեօք տեսած էին կաթսային մէջէն ելլող գլուխը:

Եւ երբ վստահ եղաւ թէ՞ ոչ ոք տեսած էր զայն, կաթսային խորը հրեց գլուխը և կեռով ուրիշ կտոր մը հանել շտապեց:

Այս անգամ ալ մարդկային սրունք մը անցած էր կեռին ծայրը: Խեղճ մարդուն գոյնը դեփ դեղին դարձաւ. երբ կեռին ծայրը նշմարեց սրունքը, եւ սակայն պէտք չէր որ մարդ տեսնէր զայն. հետեւաբար երկաթեայ կեռովը կաթսային ջուրին մէջ մխրճեց սրունքը:

Կացութիւնը պէտք էր փրկել սակայն. երեք յաճախորդները կաթսային քով խօսակցութեան բռնուած, կ'սպասէին իրենց ապուրին պատրաստութեան:

Հետեւաբար, իշկեմպէճին, երրորդ անգամ ըլլալով, կեռը երկարեց կաթսային մէջ, ուրկէ դուրս ելաւ մարդու կտրուած թեւ մը:

Գուրպան Յուսէփ իր ակնարկը գաղտագողի սեւեռած էր իշկէմպէճիին վրայ, որուն ձեռքերը սկսած էին գողգողալ:

Ալ զիմանալու կարողութիւնն չէր ֆնացած անոր վրայ: Մէկ կողմ նետեց ձեռքի երկաթէ կեռը և ոստիկանատուն վազեց, եղելութիւնը իմացնելու համար ոստիկանութեան:

Ի լուր այս զարհուրելի դէպքին, ոստիկան մը փութաց իշկէմպէճիին խանութը, տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու և երեւան հանելու համար այդ զազրելի ոճիրին հեղինակները:

Ոստիկանը, իշկէմպէճիին ընկերակցութեամբ, երբ ներս մտաւ խանութէն, առաջին դէմը ելլալն էր Գուրպան Յուսէփ, որ բողոքեց ոստիկանին, ըսելով թէ՝ խանութպանը ժամէ մը ի վեր զիրենք հոն սպասցուցած էր և յանձնարարութիւննին չէր կատարած:

Այս ըսելէ վերջ, հայ որովայնախօսը, իր ընկերներուն հետ միասին, իբր թէ խանութէն դուրս ելլելով մեկնելու ձեռք մը ըրաւ:

Ոստիկանը սակայն կեցուց զանոնց, ըսելով թէ՝ խանութին մէջ ոճիր մը գործուած էր և մինչեւ որ ոճրագործը երեւան չեկէր, անկարելի էր մեկնիլ:

Գուրպան Յուսէփ բողոքեց այդ ամբաստանութեան դէմ և բացատրութիւն պահանջեց ոստիկանէն թէ՝ ի՞նչ տեսակ ոճիրի մը մասնակից

կը նկատէր զիրենք, երբ իրենք այդ տեսակ բանէ մը տեղութիւնն չունէին:

Նոյն պահուն, Գուրպան Յուսէփի երկունքները, սարսափահար, իրարու երես կը նայէին, և չէին կրնար ուէ մեկնութիւն տալ իրենց շուրջ անցած դարձածներուն:

Ոստիկանը խօսքը Գուրպան Յուսէփի ուղղելով.

— Այս խանութին մէջ ոճիր մը գործուած է այսօր, ըսաւ. մարդ մը սպաննուած է: Մարդասպանները ոճիրը գործելէ յետոյ, զիսկը կտոր կտոր ըրած և այս կաթսային մէջ նետած են: Խանութին տէրը ոստիկանութեան իմաց տուած ըլլալով դէպքը, եկած եմ քննութեամբ երեւան հանելու համար ոճիրին հեղինակները և զանոնք ձերբակալելով ոստիկանատու առաջնորդելու:

— Իրնայ ոճիր մը գործուած ըլլալ հոս, սակայն այդ ոճիրին իբրև մեղսակից, ի՞նչ ապացոյցներու վրայ յենլով կը ձերբակալէք մեզ, պատասխանեց Գուրպան Յուսէփ ոստիկանին:

— Սա ապացոյցներով որ, ձեր գալէն առաջ իշկէմպէճիին՝ խանութին մէջ գտնուող ուրիշ յաճախորդներու ապուր պատրաստած ատեն կաթսային մէջ այդպիսի բանի մը չէ հանդիպած, և ձեր խանութ մտնելէն վերջն է որ՝ սպաննուած և կտոր կտոր եղած մարդու մը անդամները տեսնուած են կաթսային մէջ:

— Ուրեմն, կը խնդրենք որ, նախ և ա-

ռաջ դուք, անձամբ մեր ներկայութեան, քրն-
նէք կաթսային մէջ գտնուած զոհին անդամնե-
րը, և ձեր համոզումը դոյացնելէ վերջ միայն,
իբրեւ մեղսակից մեզ ձերբակալէք, յարեց
Գուրպան Յուսէփ:

— Անշուշտ այդպէս պիտի ըլլայ, ըսաւ ոս-
տիկանը:

Եւ խանութին տիրոջը դառնալով, որ սար-
սափահար կեցած էր ոստիկանին ետեւը, ըսաւ
որ իր կեռովը հանէ մարդկային անդամները
կաթսային մէջէն:

Խեղճ մարդը դողդղալով մօտեցաւ կաթ-
սային և կեռը մէջը խոթելով կտոր մը վեր ա-
ռաւ, և սակայն անիկա ոչխարի աղիքի կտոր
մըն էր: Խանութպանը կեռը կրկին անգամ եր-
կարեց և այս անգամ դարձեալ աղիքի կտոր մը
դուրս եկաւ կաթսայէն:

Գուրպան Յուսէփ սկսաւ խնդալ և հարցը-
նել թէ ո՞ր են սպաննուած մարդու մը երե-
ւակայական անդամները:

Իշկէմպէճին ինքն ալ զարհուրած և ապ-
եղած էր այս դէպքին առջեւ:

Կաթսային մէջ քիչ առաջ տեսնուած մարդ-
կային անդամները անհետացած էին այս ան-
գամ: Ի՞նչ մեկնութիւն կարելի էր տալ ասոր:

Ոստիկանը, որ ուշիմ մարդ մըն էր, կուս-
հեց թէ զաւեշտ մը կար այս գործին մէջ: Ուս-
տի հայ ուղովայնախօսին անունն ու մականունը

հարցուց: Եւ երբ իմացաւ թէ Գուրպան Յու-
սէփ էր անունը, հասկցաւ թէ որո՞ւ հետ էր
իշկէմպէճին գործը:

Այն ատեն ոստիկանն ալ խնդաց:

Գուրպան Յուսէփի կատարած որովայնա-
խօսական և այլ յաջողութիւնները ամէնուն ծա-
նօթ էր, ուստի խանութին տիրոջ ըսաւ թէ
վախնալիք բան մը չկար և պէտք էր լաւ վե-
րաբերում ունենար այս թանկագին յաճախորդ-
ներուն հանդէպ:

Ու բազմիցս ներողութիւն խնդրելով հայ
որովայնախօսէն, ոստիկանը մեկնեցաւ իր պաշ-
տօնատեղին, և դէպքն ալ ամէն կողմ տարած-
ուեցաւ ընդհուպ:

Ժամանակը բաւական ուշ ըլլալուն, Գուր-
պան Յուսէփ բաժնուեցաւ իր բարեկամներէն և
ուղղակի մեկնեցաւ տուն ուր հանգստացաւ
մինչեւ յաջորդէ կէս օր:

ԽՐԻՄԵԱՆ, ԱՐԻԱՅԱՄ ՓԱՅԱ ԵՒ ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

ԱԼԷՄՏԱՂԻԻ ԶՈՒՍՐՃԱԼԻ ԶԲՈՍԱՊՅՈՅՏԸ

Ինչպէս գիտենք, Գուրպան Յուսէփ ուէ արհեստով կամ գործով չէր պարապեր, ու միմիայն որովայնախօսական փորձերու շնորհիւ էր որ կը ճարէր իր ապրուստը, և երբեմն այնքան առատաձեռնօրէն կը վարձատրուէր որ, ամիս մը կամ երկուք պէտքը չէր զգար իր փորձերը ի գործ դնելու, մինչեւ որ շահած գրամներէն սանդիմ մը չմնար քովը:

Ծերունի մայրը գիտնալով իր զաւակին խիստ շուշլ ըլլալը, ամէն գիշեր, օգտուելով անոր անոյշ բնաւորութենէն, գրպանները կը խուզարկէր և շահած գրամներուն կարեւոր մէկ առնելով կը պահէր, խորհելով իր զաւակին ապագան:

Եւ այսպէս, շարունակելով խուզարկութիւնները, եկաւ օր մը որ, մայրը, կլորիկ գունմար մը հաւաքեց և Պէշիկթաշի մէջ տուն մը առնելով նուիրեց իր զաւակին:

*
* *

Յունիսի գեղեցիկ առաւօտ մըն էր. ժամը 10 կը հնչէր և Գուրպան Յուսէփ դեռ կը քնանար, Պէշիկթաշի Հայոց Թաղի իր տան վերնաշարկի ննջասենեակին մէջ, երբ ձայն մը զինքը արթնցուց, խանգարելով անոր անուշ երազները:

Իր ծերունի մօրը մեղմ ձայնն էր այդ, որ կ'ըսէր.

— Տղա՛ս, ցորեկ եղաւ, ել որ ճաշես, սեղանը պատրաստան եմ և քեզի կ'սպասեմ որ ես ալ նախաճաշեմ:

Գուրպան Յուսէփ, որ շատ կը սիրէր ու միանգամայն կը յարգէր իր մայրը, երբ իմացաւ թէ ան չէր նախաճաշած դեռ ու իրեն կը սպասէր, անմիջապէս ցատկեց անկողնէն ու լուացուելով նստաւ սեղան:

Մայր ու զաւակ հագիւ թէ մէկ երկու պատառ բան դրած էին բերանին, երբ յանկարծ տան դրան զանգակը ուժգին կերպով քանի մը անգամ շարունակաբար զարնուեցաւ:

Գուրպան Յուսէփ ձգելով ձեռքէն պատառաքաղը, խկոյն ցատկեց տեղէն և արագ քայլերով իջնելով սանդուխներէն, բացաւ դուռը:

— Ներեցէք որ ձեզ անհանգիստ ըրի, կ'երեւի թէ կը ճաշէիք, ըսաւ անծանօթը խնդալով, տեսնելով որ Գուրպան Յուսէփի վիզէն

կրծկալ մը կախուած էր և որ աճապարանքով մոռցած էր հանել, ու ահռաներուն տակ մնացած հացի պատառ մը կը ծամէր:

— Քա՛ւ լիցի, ըսելով Գուրպան Յուսէփ անծանօթը հրամցուց զրան քովի հիւրասրահը, և հարցուց թէ կրնա՞յ համարձակիլ հարցնելու թէ ո՞վ էր և ի՞նչ կը փափաքէր:

Անծանօթը որ մաքուր չազուած, թուխ դէմքով, կարճահասակ ու գէր անձ մըն էր, ըսաւ թէ ինք, Պէյքօղէն կուգայ, Աբրահամ փաշայի աղարակապանն է, և ըսելիքներ ունի իրեն, միեւնոյն ատեն խնդրեց Գուրպան Յուսէփէ որ ճաշը շարունակէ, քանի որ ինք զեռբաւական միջոց ունէր սպասելու:

Հայ որովայնախօսը ներողութիւն խնդրելով այցելուէն վեր ելաւ կիսատ թողած նախաճաշը շարունակելու համար:

Եւ երբ փորը լաւ մը կշտացուց ու սուրճն ալ խմեց, իր արդուզարդը տալով եկաւ հիւրին քով ու ըսաւ.

— Է՛. ըսէ տեսնենք, ի՞նչ կ'ուզէ ինչ տէրդ, որ առաւօտուն կանուխ քեզի մինչեւ հոս ղրկելու յոգնութիւնը պատճառեր է, կ'երեւի թէ շատ կարեւոր գործի մը համար է:

Նոյն միջոցին Գուրպան Յուսէփի մայրը այցելուին կը հրամցնէր եփած սուրճը, որ շընորհակալութիւն յայտնեց և ըսաւ.

— Այո՛, կ'երեւի թէ կարեւոր գործի մը

համար ըլլալու է, քանի որ Խրիմեան հայրիկ երէկ զիշեր մեր տունն էր և այս առաւօտ կանուխ պիտի մեկնէր Գուճգարուի Մայր եկեղեցին պատարագելու համար, սակայն տիրոջ ըստիպումներուն վրայ չի մեկնեցաւ ու այսօր ալ մեզի հիւր պիտի մնայ: Կարծեմ թէ Սրբազանը և տնեցիները Ալէմտաղի պտոյտ մը պիտի ընեն և այդ առթիւ արդէն ամէն պատրաստութիւն զիշերունէ իսկ լրացած է:

Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս հասկցաւ թէ Աբրահամ փաշա կ'ուզէր զինքը մասնակից ընել զթոսապտոյտին, զուարճացնելու համար Խրիմեանն ու անոր ընկերացող հիւրերը:

Եւ ինչո՞ւ է, քանի որ ինք վերջին ծայր կը սիրէր իր Հայրիկը, Խրիմեանը: Եւ իսկոյն ցատկելով տեղէն, ըսաւ չիւրին որ անմիջապէս պատրաստ է մեկնելու, քանի որ ատենն ալ ուշ է:

Ու երկուքը միասին ուղղուեցան Պէշիկ-Թաշի նաւամատոյցը՝ կամուրջէն եկող շողենաւով Պէյքօղ մեկնելու համար:

Մինչ այս, Պէյքօղ, Աբրահամ փաշայի քէօշկին մէջ ամէն բան իր կարգին, կ'սպասէին Գուրպան Յուսէփի գալուն, որպէս զի մեկնին Ալէմտաղի:

Խրիմեան, չաբաթ օր այցելած էր Պէյքօղի եկեղեցին, ուր նորոգութիւններ կ'ըլլային, եւ այդ պատճառաւ Թաղական Խորհուրդի անդամ-

ներուն միջև պզտիկ անհամաձայնութիւն մը ու վէճ մը ծագած ըլլալով, ուզած իր միջամտութեամբ հարթել անհամաձայնութիւնը ու բառնալ վէճը:

Եւ իրաւ ալ Խրիմեանի միջամտութեամբ երկու հակառակորդ կողմերը հաշտուած էին: Պատրիարքը այցելած էր նաեւ ազգային վարժարանը, ուրկէ վերադարձին հանգիպած էր Աբրահամ փաշայի ամառանոց վիլլան, և փաշային ստիպումներուն վրայ գիշերած էր հոն:

Փաշայն այնպէս փոփաքած էր որ ցերեկ-ուան ճաշէն վերջ անմիջապէս մեկնէին Ալէմ-տաղի, ուր պիտի գիշերէին իր անձնական քէօշկը:

Օրը կիրակի ըլլալով, Խրիմեան Պատրիարք և փաշան ներկայ եղան Պէյքօղլի եկեղեցիին կիսակնօրեայ արարողութեանց՝ որ խիստ փայլուն ու շքեղ կերպով տեղի ունեցաւ գիւղին դպրաց դահլիճէն:

Եկեղեցական արարողութեանց աւարտումէն ետք, Խրիմեան և Աբրահամ փաշա երկէն շքեղ կառքով մը վերադարձան վիլլա, ուր ցերեկուան ճաշը ընելով, Պատրիարքին փախաքին վրայ պտոյտ մը ըրին Աբրահամ փաշայի Պէյքօղլի բարքին մէջ, ու երբ աւագանի մը քով նստած կը կատակէին: ու կը հիանային բնութեան ստեղծագործութիւններուն ու հրաշայիքներուն վրայ, սպասաւոր մը եկաւ եւ ծանօց փաշային

թէ ագարակապանը վերադարձած է:

Փաշան, որուն կ'ընկերակցէին իր տիկինն ու դուստրը, առանձին թողլով Խրիմեանի հետ, ներողութիոն խնդրեց վայրկեան մը բացակայելու համար:

Ու արագ քայլերով եկաւ Գուրպան Յուսէփի մօտ որ կ'սպասէր վիլլային հիւրասրահը և բազմած էր թիկնաթռի մը մէջ:

Անմիջապէս որ Աբրահամ փաշա ներս մըտաւ հիւրասրահէն, Գուրպան Յուսէփ ճանչցաւ զայն, զգաց թէ կը գտնուէր այն մեծ Հայուն դնմ, որուն վրայ շատ կը խօսէին և կ'ըսէին թէ Սուլթան Աղիզի սիրելին ու մտերիմն էր միանգամայն:

Հայ որովայնախօսը իսկոյն ոտքի ելլելով ու յարգանքով բարեւելով զայն ըսաւ թէ պատրաստ էր Նորին Վսեմութեան տրամադրութեան տակ զնելու ինքզինքը:

Փաշան, որ խիստ զուարթ բնաւորութեան տէր անձ մըն էր և միեւնոյն ատեն չափէ աւելի կատակասէր, ըսաւ Գուրպան Յուսէփի թէ նոյնինքն Սուլթանէն իսացած ըլլալով իր դործած որովայնախօսական հրաշքները, փափաքած էր որ ինքն ալ ականատես ըլլայ անոնց, ու այդ պատճառաւ էր որ զինքը անհանգիստ ըրած էր մինչև Պէյքօղլի հրաւիրելով:

Ու այսպէս մտերմական խօսակցութիւններէ վերջ, անմիջապէս պատրաստուեցաւ ծրա-

գիրը Ալեմտաղի զբօսապտոյտի ընթացքին տեղի ունենալիք փորձերուն, որոնց, և ոչ մէկը տեղեակ պիտի ըլլար բացի իրենցմէ, այսինքն փաշայէն և Գուրպան Յուսէփէն:

Ուստի որոշեցին իսկոյն ճամբայ ելլել զէպի Ալեմտաղի:

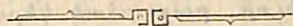
Ժամը ճիշդ 2ը կը զարնէր երբ երկու կառքեր ճամբայ կ'ելլէին Պէյքօղէն զէպի Ալեմտաղի: Առաջին կառքին մէջ կը գտնուէին Խրիմեան Պատրիարք և Աբրահամ փաշա իր ընտանեօք, իսկ երկրորդ կառքին մէջ կային Գուրպան Յուսէփ, ագարակապանը և երկու ծառաներ:

Երկու կառքերուն ալ լծուած էին խիոտ առօյգ և հուժկու արաբական զոյգ ձիեր, որոնք Աբրահամ փաշա բերել տուած էր ուղղակի Արաբիայէն:

Երկու կառքերն ալ սկսան սրարշաւ ընթանալ, միշտ զիրար հետապնդելով անցան մեծ պողոտայէն: Ծամբորդներ՝ որոնք հայ ըլլալ կը թուէին, կառքերու անցքին պահուն կը կենային ի յարգանս Խրիմեանի և կը բարեւէին իրենց Հայրիկ:

Խրիմեան, միշտ կը խօսէր օրուան ազդային հարցերու շուրջ: Իսկ երկրորդ կառքին մէջ Գուրպան Յուսէփ կը կատակէր ագարակապանին և երկու ծառաներուն հետ, խնդացնելով զանոնք:

Ժամը ճիշդ չորսուկէսն էր երբ կառքերը հասան Զամլըճա, ուր ձիերուն կեր և ջուր տրուելու համար քառորդ ժամու չափ դադարի մը պէտքը զգացուցին կառապանները:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԵՒ ՇՈԳԵՆԱԽԻ ՅԱԶՈՐԴԱԿԱՆ ՍՈՒՆՈՒՄՆԵՐ ՇՈՒԱՐՈՒՄԻ ԿՐ ՄԱՏՆԵՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ

Երբ ձիերը իրենց ծարաւը յագեցուցին, կառաւանը ճամբայ ելաւ ուղղակի Ալեմտաղի ուր պիտի հասնէին երեք ժամուայ անընդհատ ճամբորդութենէ մը յետոյ:

Կառքերուն վրայ թէեւ խոշոր արեւարգելներ շինուած էին, սակայն արեւու կիզիչ ճառագայթները քիչ մը կը նեղէին ճամբորդները, սակայն բարեբախտաբար հովը այնքան սաստկօրէն կը փչէր որ զգալի չէր ընդ տար տաքութիւնը:

Կէս ժամ այսպէս ընթանալէ յետոյ, ի մեծ զարմացում ճամբորդներուն քիչ մը հեռուէն

լսուեցաւ շոգեկառքի զօրաւոր սուլիչի ձայն մը եւ անիւներու թաւալման ձայները ու վայրաշարժի ֆշֆշուքը:

Ճամբորդները ու կառապանները շուարած չորս կողմերնին սկսան նայիլ թէ արդեօք շոգեկառքի գլխով մը շինուած էր, ու կառախո՞ւմբ մը կ'անցնէր իրենց քովէն, սակայն ո՛չ այն կար եւ ո՛չ միւսը, բացարձակ կերպով ամայութիւն կը տիրէր իրենց չորս դին:

Աբրահամ փաշա որ տեղեակ էր անցուգարծին եւ գիտէր թէ Գուրպան Յուսէփի մէկ խաղն է, հրամայեց կառապաններուն որպէս զի կենան եւ չլլայ թէ վտանգ մը պաահհի այդքան արագ ընթանալնուն պատճառաւ:

Շոգեկառքի սուլիչին, վայրաշարժի ֆըշֆըշուքին, ինչպէս նաեւ վաղօններու իրարու բաղխելու ձայները հետզհետէ աւելնալուն՝ կառապանները բոլորովին շուարեցան, որովհետեւ անոնք լաւ գիտէին թէ այդ կողմերը, եւ նոյնիսկ իրենց գտնուած տեղէն ժամ մը հեռու իսկ կառախումբ եւայլն գոյութիւն չունէր, սակայն պէտք էր որ կենային, որովհետեւ հրամանը բարձրէն կուգար:

Խրիմեան եւ Աբրահամ փաշայի Տիկինը զարմացած կը հարցնէին իրարու թէ միթէ երա՞գ կը տեսնէին, արդեօք կառապանները սըլսալ ճամբու հետեւելով եկած էին երկաթուղագծին մօտ: Եւ սակայն փոքրիկ քննութեան մը

հետեւանքով սա եզրակացութեան յանգեցան թէ իրենց զացած ճամբան միակ զիծն էր որ նիրենք կ'առաջնորդէր Ալէմտաղի, այդ կողմէն ուրիշ ճամբայ չկար:

Երեք ճամբորդները այսպէս շուարած կը խորհրդակցէին, յանկարծ գաղրեցաւ սուլիչի եւնի ձայները, եւ այս անգամ յաջորդաբար իրարու ետեւէ լսուեցան շոգենաւային խաղուցիչ սուսուսներ, սարսափած ճամբորդներուն այն պատրանքը տալով թէ կարծես ծովու վըրայ ըլլային:

Կառապանները, որոնք այս անգամ ալիւս բոլորովին սարսափած էին, ձգելով երասանակները կառքերէն վար իջան ու եկան Աբրահամ փաշայի մօտ որ չէր կրնար իր խնդուքը զսպել: Իսկ Տիկին Աբրահամ փաշա, որ թէեւ սրտոտ կին մըն էր, յուզուած կ'երեւէր եւ չէր կրնար մեկնութիւն մը տալ այդ կատակերգութեան, մօտենալով իր աճուկնոյն ըսաւ թէ պէտք էին շուտով մեկիլ այդ տեղէն, որովհետեւ իրեն այնպէս կը թուէր թէ հոն սատանաներու թագըստոց մը գոյութիւն ունէր եւ խաղի ելած էին իրենց հետ:

Այս բացատրութեան վրայ Խրիմեան քահքահ մը արձակելով ըսաւ թէ իրաւունք չունէր Տիկինը, եւ պէտք էին անմիջապէս մեկնիլ այդ վայրէն:

Նոյն պահուն Գուրպան Յուսէփ միջամտե-

լով աւելցուց թէ ինք մէկ քանի անգամ ընկեր-
ներով անցած էր այդ վայրէն ու այսպէս տարօ-
րինակ ձայներ լսած էին հոն, և սակայն իրենք
երեք անգամ խաչակնքելով կրցած էին պրծիլ
սատանաներէն:

Հազիւ թէ Գուրպան Յուսէփ այս նախա-
դասութիւնը արտասանած էր, Տիկին Աբրահամ
փաշա երեք անգամ խաչակնքեց որուն իբր հե-
տեւանք ձայները անմիջապէս դադրեցան եւ
կատարեալ հանգարտութիւն տրեց:

Գուրպան Յուսէփի որովայնը դադրած էր
գործելէ, ան կը ժպտէր, իսկ փաշային վրայ
կարողութիւն չէր մնացած, և շունչը բռնուե-
ստտիճան կը խնդար:

Ամէն ոք տեղաւորուած ըլլալով իրենց տե-
ղերը, կառքերը ճամբայ ելան: Սարսափահար
կառապանները մտրակի սոսկալի հարուածներ
կուտային ձիերուն որոնք քիչ կը մնար որ
խրտչէին, և նոյն իսկ վտանգ պատահէր, սա-
կայն փաշային խիստ մէկ ազդարարութիւնը
զանոնք ուշքի բերաւ:

Խեղճ կառապանները կ'ուզէին որ վայր-
կեան մը առաջ հեռանային այդ անիծեալ վայ-
րէն որ զիրենք այդքան սարսափեցուցած էր,
իսկ նոյն միջոցին ծառաներուն լեզուն բռնուած
էր և մինչև որ կատարեալապէս համոզում չգո-
յացուցին թէ վտանգը հեռացած էր, չկրցին
բառ մը արտասանել:

Ժամ մը վերջ ալիւս ամէն բան մոռցուած
էր և երկու կառքերը կանոնաւորաբար կը շա-
րունակէին իրենց գնացքը: Գուրպան Յուսէփ
միշտ կը կատակէր փաշային ագարակապանին
ու ծառաներուն հետ:

Փաշան կը խօսէր Խրիմեանի հետ, բացատ-
րելով անոր Ալէմտաղի բնական գեղեցկութիւն-
ները. կ'ըսէր Սրբազանին թէ ի՞նչ լաւ կ'ըլլար
եթէ այդ ջուրը ուէ միջոցով Պոլիս իջուցուէր,
ձրիօրէն ժողովուրդին տրամադրուելու համար:
Եւ այսպէս, ասկէ անկէ խօսակցութիւններ մէջ
բերելով, կ'սպաննէին իրենց ձանձրոյթի ժա-
մերը:

Խրիմեան հայրիկ վանական առաձներ կը
պատմէր և կ'զբաղեցնէր ու կը խնդացնէր զա-
նոնք: Կը պատմէր Այգեստանի մէջ մէջ իր ան-
ցուցած փառաւոր կեանքը, կը բացատրէր անոր
առաւելութիւնները և կ'ըսէր թէ իրեն համար
աշխարհի վրայ չկար Այգեստանէն աւելի հրա-
շալի վայր մը ուր ինք կարենար հաճոյալի պա-
հեր անցնել:

Մինչ այս, ձիերը սրարշաւ կ'ընթանային ու
հետզհետէ կը մօտենային Ալէմտաղի. այդ ա-
ռոյդ կենդանիները յոգնութեան նշան ցոյց չէին
տար բնաւ և կը սուրային միօրինակ թափով,
առանց խարազանի միջնորդութեան:

Ժամը ճիշդ վեցն էր, երբ Գուրպան Յուսէփ
ձայնեց թէ մօտեցած էին և մէկուկէս ժամուան

ճամբայ մը ունէին կտրելիք: Արեւը քիչ մը ևս պիտի նեղէր զիրենք, սակայն ան հետզհետէ կորսնցուցած էր իր զօրութիւնը: Հովը դադրած էր և երեկոյեան մեղմ զեփիւռ մը սկսած էր փչել: Դաշտային վայրի ծաղիկներու զօրաւոր ու կենսատու հոտը կը գրգռէր ճամբորդներու քիմքը և անոնք լայն շունչ մը կ'առնէին, խորհելով թէ քիչ վերջ Ալէմտաղի անուշ ու վճիտ ջուրը խմելով պիտի մոռնային ճամբու ընթացքին իրենց կրած յոգնութիւնը: Յիրաւի պահ մը իրամեան պապակ կ'զգար, և սակայն չէր ուզած իր ծարաւը յագեցնել, սպասելով որ ջուրը ուղղակի իր ակէն խմէ:

Գուրպան Յուսէփ կանուխ ճաշած ըլլալով, սոսկալի կերպով անօթեցած էր և սակայն բնաւ յայտնի չէր ըներ. երբեմն երբեմն աղիքի գալարումներու ձայներ կը լսուէին իր մէջ: Բարեբախտաբար շատ ճամբայ չունէին և կէս ժամ ետք գոհացում պիտի տար աղիքներու բողոքի ձայներուն:

Նոյն միջոցին հեռուէն երեւցան Ալէմտաղի անտառին բարձրաբերձ ծառերը, ի մեծ ուրախութիւն զբօսաշրջիկներուն:

Ձիերը բաւական յոգնած ըլլալով, կառապանները գնացքը դանդաղեցուցին. խեղճ կենդանիները՝ հրաբուխ ժալթքող լավայի պէս, ճերմակ փրփուրներ կ'արձակէին իրենց բերնէն:

Անոնք այլեւս այնքան մօտեցած էին անտա-

ռին որ իրիմեան փափաք յայտնեց իջնել կառքերէն և այդ պզտիկ միջոցը հետիոտն քալել, որովհետեւ արեւը մարը մօտած ըլլալով, այդ կարճ ճամբորդութիւնը խիստ հաճոյալի պիտի ըլլար. իրիմեանի փափաքը խնդրեց զործադրուեցաւ: Կառքերը կեցան և ամէնքն ալ վար իջնելով սկսան քալել:

Գուրպան Յուսէփի կառքին մէջ կը գըտնուէր միմիայն ագարակապանը: Այս վերջինը, չիջաւ կառքէն և մօտակայ սրճարան մը առաջնորդել տուաւ զայն, հարկ եղած պատրաստութիւնները տեսնելու համար, որպէսզի հիւրերուն նախ քան Աբրահամ փաշայի քէօշկը հասնիլը, քիչ մը հանգչէին հոն, ինչու որ անոնք կառքի ցոցումներէն ու սատանաներու խաղերէն բաւական նեղուած էին:

Երբ հիւրերը անտառ մտան, գացին ուղղակի Թաշտէլէնի ջուրին ակը և իրիմեան ու Տիկին Աբրահամ փաշա, որ խիստ ծարաւի էին, յագեցուցին իրենց պապակը, խմելով Թաշտէլէնի պաղ ու վճիտ ջուրէն:

Ագարակապանն ու սրճարարը զիմաւորելով հիւրերը, առաջնորդեցին զանոնք իրենց յատկացուած մասնաւոր վայրը, ուր գետինը փրուած էին երկու խոշոր փսիաթներ և հանգստաւէտ օթոցներ:

Իրիմեան շատ կ'ախորժէր դաշտային զուար-
ճութիւններէ և կ'ըսէր թէ ինք Վան գտնուած

միջոցին, ամէն իրիկուն, Այգեստանի մեծ ծառին տակ, այսպէս, փսիաթի ու օթոցի վրայ գիշերային ընթրիքը կ'ընէր:

Անհրաժեշտ սպասարկութիւնները հիւրերը սկսան շամբանիայի գաւաթները պարպել, զորս իրենց հետ բերած էին Պէյքօղէն:

Աբրահամ փաշա իր գաւաթը իրիմեան հայրիկի կենացը պարպելով ըսաւ թէ՝ մօտ ատենէն իրիմեան հայրիկը կաթողիկոսական աթոռին վրայ տեսնելու մաղթանքը ըրաւ:

Իրիմեան հայրիկ շնորհակալութիւն յայտնեց և օրհնեց Աբրահամ փաշան ու իր ընտանիքը:

Գուրպան Յուսէփ, որ սոսկալի կերպով աւօթեցած էր և աչքին ոչինչ կ'երեւէր նոյն վայրկեանին իր աչքին, անընդհատ վառեակի կտորներ կը նետէր բերանը, որոնք հետզհետէ կը բերուէին ծառաներուն կողմէ:

Գուրպան Յուսէփ, որ ականջ իսկ չէր կախեր պարպուած գաւաթներուն ու խօսուած բաժակաճառերուն, լաւ մը կշտանալէ յետոյ ոտքի ելաւ և կերածը մարսելու համար երկու գաւաթ ջուր խմեց և ուզեց պզտիկ պտոյտ մը կատարել:

Դէպի աջ քիչ մը յառաջանալով, նշմարեց ծեր կին մը որ ձեռքը կուժ մը բռնած դէպի աղբիւրը կուգար. կնոջ զիմագիծէն այնպէս կ'երե-

ւէր թէ հայ էր, ուստի Գուրպան Յուսէփ ըսաւ անոր.

— Մայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս այգպէս, աղբիւրը ետիդ մնաց, սխալ ճամբայ կ'երթաս:

Իրաւամբ ալ աղբիւրին ջուրի ձայնը կնոջ ետեւի կողմէն կուգար: Ծերունի կինը, շնորհակալ ըլլալով Գուրպան Յուսէփի, ըսաւ թէ տարիքը առած ըլլալուն համար ցնդեր էր և ականջները լաւ չի լսելուն համար էր որ այգպէս սխալ ուղղութեամբ կ'երթար, ու բաղմիցս շնորհակալութիւն յայտնելով, ետ դարձաւ որպէսզի իր կուժը լեցնէ:

Կինը քանի ետ կ'երթար, ջուրին վազելու ձայնը այնքան կը մօտենար իրեն, և սակայն աղբիւրը չէր երեւէր, այսպէս կինը միշտ ետ կ'երթար և իրեն այնպէս կուգար թէ եթէ երկու քայլ ևս առնէր, աղբիւրին առջեւ պիտի գտնէր ինքզինքը, այնքան յստակ ու որոշ կուգար ջուրին ձայնը որ հետզհետէ կը բարձրանար:

Չի մոռնանք ըսելու որ Գուրպան Յուսէփ ալ կը հետեւէր անոր, իր կերածը մարսելու համար:

Կինը որ այլեւս քալելէ յոգնած էր, պահ մը կեցաւ ու իրեն հետեւող մարդուն գառնաւով ըսաւ.

— Տղա՛ս, այս լո՛նջ հրաշք է, ջուրին ձայնը կայ ինքը չկայ. չիտակը ես յոգնեցայ, ալ չպի-

տի կրնամ առաջ երթալ. ի՞նչ ընեմ, երիտա-
սարդ չեմ. երիտասարդութեանս Գուժաբուէն
մինչեւ Ղալաթիա, Ամենափրկիչ եկեղեցին քա-
ղելով կ'երթայի կուգայի. ա՛խ, երանի՛ ա՛յն օ-
րերուն, հիմա քիչ մը տեղ իսկ չեմ կրնար
քաղել:

Գուժպան Յուսէփ խորհելով թէ այս ան-
գամ իր որովայնախօսական փորձով անքաւելի
մեղք մը գործած կ'ըլլար աւելի յոգնեցնելով
խեղճ ծերունին, անոր ձեռքէն առաւ կուժը և
վերադառնալով աղբիւր, ուրկէ բաւական հե-
ռացած էին, լեցուց զայն ու բերաւ յանձնեց
կնոջ, որ հազարումէկ շնորհակալութիւն յայտ-
նելով Գուժպան Յուսէփի, օրհնեց զայն մա-
տուցած ծառայութեանը համար:

Գուժպան Յուսէփ վերադարձաւ իր խում-
բին մօտ: Անոնք իրենց ճաշը աւարտելէ ու
բաւական յոգնութիւն առնելէ վերջ, մեկնումի
պատրաստութիւն կը տեսնէին դէպի Էրմէնի
քէօյ: Այս գիւղը կէս ժամուան հեռաւորութիւն
ունէր Թաշտէլէն:

Էրմէնի քէօյ քանի մը հարիւր տուննոց
գիւղ մըն էր, որուն բնակչութեան գրեթէ մե-
ծագոյն մասը հայ էր:

Լուրը անմիջապէս գիւղին մէջ տարածուաջ
էր թէ՛ Խրիմեան հայրիկ և Աբրահամ փաշա իր
կնոջ հետ հոն կուգային: Ամէն ոք ուրախու-
թեան մէջ էր և գիւղէն դէպի Թաշտէլէն ճամ-

բայ ելած էին զիմաւորելու համար իրենց սի-
րելի Հայրիկը և անոր ընկերացող հիւրերը:

Մինչ այս կառապանները պատրաստեցին
կառքերը որպէս զի մեկնին, Խրիմեան Ս. ըսաւ
թէ շատ կ'ախորժէր այդ ճամբան հետիոտն եր-
թալէ, սակայն Աբրահամ փաշա առարկեց թէ
ատենը ուշ էր և արդէն իսկ մուրը կոխել սկը-
սած էր, որով յարմար դատուեցաւ կառքով
երթալ Էրմէնի քէօյ:

Ձիերը, որ կատարելապէս կազդուրուած
էին ժամուան մը դադարէն, ճամբայ ելան դէ-
պի հոն ուր պիտի իջեւանէին ու գիշերէին Աբ-
րահամ փաշա եւ իր հիւրերը: Երկնային մեծ
կանթեղը որ հետզհետէ կը բարձրանար դէպի
եթերը կը լուսաւորէր անտառը, և կառապան-
ները զժուարութեան չէին մատնուէր լուսնի
լոյսին տակ շարունակելով իրենց ճամբան: Երբ
այսպէս քառորդ ժամու չափ յառաջացած էին
դէպի Էրմէնի քէօյ, յանկարծ հեռուէն լսուե-
ցան տարօրինակ ձայներ, սոսկալի ժխոր մը ու
իրարանցում մը կը լսուէր մութին մէջ և ճամ-
բորդները յիշելով նախորդ դէպքը, որ տեղի ու-
նեցած էր Չամլըճա-Թաշտէլէն ճամբուն վրայ,
ոարսափած կ'ըսէին իրարու թէ արդեօք դարձ-
եա՞լ սատանաները գիրենք կը հետապնդէին և
միեւնոյն դէ՞պքը պիտի կրկնուէր:

Այս անգամ այնպէս խորհողներուն մէջ
Գուժպան Յուսէփն ալ կար որովհետեւ ինք

լաւ գիտեր թէ հիմակուանը որովայնախօսական փորձ մը չէր այլ իրականութիւն:

Երբ այսպէս սարսափահար իրարու երես կը նայէին, կառքի ճրագներու լոյսին տակ ամէն ոք իր քովինին դէմքը կը տեսնէր դեփ դեղին կտրած վախի ազդեցութեան տակ:

Ձայները ու աղաղակները հետզհետէ կը մօտենային, անոնք այնքան մօտեցած էին իրենց որ ծափահարութիւններն իսկ լսելի կ'ըլլային, միջոց մը լսուեցաւ ձայն մը որ կ'ըսէր «կեցցէ՛ Խրիմեան»:

Դիշերային այս ցոյցերը որոնք աներեւոյթ անձերու կողմէ կ'ըլլային և հետզհետէ կը մօտենային, քիչ մը տարօրինակ թուեցան Աբրահամ փաշային՝ որ հրամայեց կեցնել կառքերը:

Հրամանը խկոյն գործադրուեցաւ և ձիերը կեցուցին իրենց գնացքը: Նոյն միջոցին փաշան մօտենալով Գուրպան Յուսէփի քովններէն անլսելի կերպով մը հարցուց անոր թէ արդեօք խաղ մը կ'ընէր:

Գուրպան Յուսէփի «բացարձակապէս ո՛չ» պատասխանին վրայ փաշան եկաւ իրեններուն քով:

Նոյն միջոցին ձայները այնքան մօտեցած էին որ զբօսաշրջիկներուն կը մնար միայն իրենց տեղը անշարժ մնալ, յանկարծ ծառերուն մէջէն դուրս եկան ձեռքերնին լապաերաւոր խուժը մը

որոնք շարունակ կ'աղաղակէին «կեցցէ՛ Խրիմեան Հայրիկը»:

Այլեւս ամէն բան պարզուած էր: Գուրպան Յուսէփ որ իր կարգին բաւական վախցած էր, լաշն շունչ մը առաւ տեսնելով երիտասարդներ ու աղջիկներ որոնք ուրախութեան ցոյցերով զիրենք կը շրջապատէին ու կ'ըսէին «բարի՛ եկան մեր հիւրերը»:

Գուրպան Յուսէփ ըսաւ մտովի. «հազար բարով, սակայն ձեր առնելիքը ըլլայ, ինչպէս որ դուք մեզի վախցուցիք, ես ալ ձեր քիթէն բերնէն կը բերեմ քիչ մը վերջը»:

Այսպէս, ընդհանուր խրախճանքներու թուումը մէջ գիւղին հիւրերը ժամը ձիւղ Գին հասան Էրմէնի քէօյ, ուր իջեւանեցան Աբրահամ փաշայի քէօշկը:

ՈՍՏԻԿԱՆ ԶՕՐԱՑ ՊԱՅԱԿԱՆՈՑԻՆ ԴԵՊՔԸ

ՀՐԱՋԷՆԻ ԶԱՅՆԵՐ

ԽՈՒՃԱՊ ԵՒ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

Հիւրերը հազիւ թէ էրմէնի քէօյ հասած էին ու իջեւանած Աբրահամ փաշայի քէօշկը, յանկարծ հրազէնի ձայներ լսուեցան դուրսը և ահռելի իրարանցում մը ծայր տուաւ: Ամէն ոք խելակորոյս փախուստ կուտար կարծելով թէ աւազակներու յարձակման ենթարկուած էր, լացուկոծի ձայներ կը լսուէին ամէն կողմ գիշերային խաւարին մէջ: Սակայն այդ ձայները միմիայն դուսը գտնուող ժողովուրդն էր որ կը լսէր: Մօտակայ ոստիկան զօրաց պահակսնոցը որ ո եւ է բանէ տեղեկութիւն չունէր և միայն գիտէր որ Աբրահամ փաշա հիւրերով կուգար գիւղ, երբ տեսաւ խուճապը եւ ժողովուրդին փախուստը, անոնք ալ կարծեցին թէ աւազակներու կողմէ յարձակման կ'ենթարկուին և խուկոյն գիւղին ոստիկան զօրաց հրամանար Քէնան պէյի գլխաւորութեամբ պատրաստուեցան

աւազակներուն դիմագրելու և զանոնք հետապնդելու, սակայն երբ գործի գլուխ եկաւ, տեսաւ որ ոչ աւազակ կար եւ ոչ յելուզակ, ու հանդարտեցնելով ժողովուրդը, ազդարարեցին անոնց որ ամէն ոք իր տունը քաշուի և փողոցները ո' եւ է մէկը չի մնաց: Քէնան պէյ որ խիստ զարգացած ոստիկան զօրաց յիսնապետ մըն էր, չէր կրցած հետեւութիւն մը հանել գիշերային այդ դէպքէն Պ առաւօտուն կանուխ կանչած էր գիւղին հայերէն մէկ քանին բացատրութիւն պահանջելու համար անոնցմէ գիշերուան խուճապին մասին:

Անոնք ըսած էին թէ լսեցին հրազէնի ձայներ և կարծելով թէ աւազակներէ յարձակում կը կրէին, խուճապի մատնուած էին:

Ոստիկան զօրաց հրամանատարը բաւական համարելով անոնց տուած բացատրութիւնը ուղղակի Աբրահամ փաշայի քէօշկը դացած և նախ և առաջ բարի բարի գալուստ մաղթած եւ յետոյ փաշային հարցուցած էր թէ ո եւ է գիտութիւն կամ գանգատ ունէր գիշերուան դէպքին մասին:

Փաշային «ո՛չ» պատասխանին վրայ, ոստիկան զօրաց հրամանատարը մեկնած էր:

Երբ առաւօտեան նախաճաշը տեղի պիտի ունենար էրմէնի քէօյի Աբրահամ փաշայի քէօշկին յարակից պարտէզին մէջ, ու այդ առթիւ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին, Գուրպան

Յուրպան Յուսէփ դուրս ելած էր գիւղին մէջ պտոյտ մը կատարելու և մէկ քանի՝ գաւաթ օղի ճընկելու համար, որովհետեւ 24 ժամէ ի վեր բերանը օղի դրած չէր, և ինք առաջ, ատոր չէր կրնար ըլլալ, միեւնոյն ատեն քաջ գիտեր որ այդ գիւղին մարդիկը խաղողի անարատ օղի կը պատրաստէին և մինչեւ Պոլիս բերելով շատ աժան գինով կը ծախէին:

Գուրպան Յուսէփ երբ այսպէս առտուն կանուխ ժուռ կուգար թրքական թաղին մէջ, ժանտարմայի տասնապետ մը եկաւ և ըսաւ իրեն թէ ո՞վ էր ինք:

Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս կռահելով կացութիւնը ուզեց քիչ մը զուարճանալ ժանտարմային հետ և ըսաւ որ աւազակ է: Ասոր վրայ ժանտարման իսկոյն բռնելով անոր թեւերէն, պահականոց տարաւ զայն ու ժանտարմըրի հրամանատարին ներկայացնելով, ըսաւ թէ աւազակ մըն է իր առջեւ գտնուողը:

Քէնան պէյ, ինչպէս ըսինք, ուշիմ սպայ մը, էռահելով Գուրպան Յուսէփի աւազակ մը չըլլալը, ըսաւ անոր որ նստի իր զիմացը գտնուող աթոռին վրայ, սակայն հայ որովայնախօսը առարկեց թէ բնական պէտք ունէր և խիստ նեղուած էր, այնպէս որ անկարելի էր համբերելը:

Քէնան պէյ հրամայեց զայն ձերբակալող ժանտարմային որ Գուրպան Յուսէփը պէտքարան առաջնորդէ և լաւ հսկողութիւն կատարէ

որպէսզի ճամբան ձեռքէն չի փախցնէ:

Պահականոցին մէջ պէտքարան չգտնուելուն համար, ժանտարման զայն տարաւ մօտակայ գիւղական դպրոցի մը ճէմիշը, ուր Գուրպան Յուսէփ իր բնական պէտքը պիտի գոհացնէր:

Պէտքարանը խցիկներու բաժնուած էր, որոնցմէ մէկուն մէջ մտաւ Գուրպան Յուսէփ:

Ժանտարման, գուրսի դրան առջեւ, աչքը չորս բացած կ'սպասէր, որպէսզի աւազակը չի փախցնէ:

Հայ որովայնախօսը, պէտքարանին մէջ անմիջապէս կերպարանափոխուելով, առաւ կաղի և կոյրի այնպիսի կերպարանք մը, որ նոյն միջոցին եթէ իր մայրն իսկ քովը ըլլար, չպիտի ճանչնար զայն, ու կամաց մը խցիկէն դուրս ելլելով ժանտարմային առջեւէն անցաւ ու նոյն իսկ անկէ ողորմութիւն մըն ալ խնդրելով աներեւութացաւ:

Հայ որովայնախօսը անմիջապէս որ հեռացաւ ժանտարմային քովէն, ստացաւ իր բնական վիճակը և գնաց ուղղակի հրամանատար Քէնան պէյի մօտ, ուր նստելով սկսաւ բացատրել անոր թէ՛ ինք Աբրահամ փաշայի հետ միասին իբր հիւր եկած էր Թաշտէլէն ու յետոյ էրմէնի քէօյ:

Մինչ այս, երբ Գուրպան Յուսէփ բացատրողութիւն կուտար սպային, անդին ժանտարման, սպասելէն համբերութիւնը սպառած, կ'երթայ

աւազակ Գուրպան Յուսէփի գտնուած ճէմիշին դուռը կը բաղխէ, և երբ կը տեսնէ որ հոն մարդ չկայ, սարսափահար ու լեղապատառ դուրս կ'ելլէ ու ասդին անդին հապճեպ փնտռութեան վերջ երբ չի գտներ զայն, սոսկալի դրութեան մը կը մատնուի. վախը կը պատէ զինքը ու կը շուարի. ի՞նչ րնէ հիմա. իր հսկողութեան յանձնուած աւազակը փախցուցած է և ատոր պատիժը բանտարկութեամբ պիտի բաւէ:

Ոստիկան զինուորը այս մտածումներով ընկճուած, դանդաղ քայլերով կը յառաջանար պահականոց: Ի՞նչ պատասխան պիտի տար հրամանատարին, չէր գիտեր:

Երբ դրան մօտեցաւ, ալլեւս ոտքերը առաջ չէին երթար: Նոյն միջոցին, իր ընկերներէն մին որ մօտակայ զիւղէ մը կը վերադառնար, տեսնելով անոր ընկճուած վիճակը, հարցուց թէ ի՞նչ ունէր, հիւանդ էր:

Խեղճ զինուորը պատասխան չկրցաւ տալ և գնաց հրամանատարին սենեակին դրան մօտ կեցաւ, մէկը պէտք էր որ դուռը բանար, այնքան ուժաթափ եղած էր:

Վերջապէ՛ս բացաւ դուռը:

Սրահին մէջտեղը դրուած էր փարաւան մը, որուն ետին գնաց կծկուիլ, որովհետեւ հրամանատարը կը խօսէր օտարականի մը հետ:

Այդ օտարականին ձայնը կարծես իրեն ծա-

նօթ թուեցաւ երբ գլուխը փարաւանին քովէն դէպի առաջ երկսրեց, անմիջապէս ոտքի ցատկելով սոսկալի բացազանչութիւն մը արձակեց և մոռնալով որ իր հրամատարին ներկայութեան կը գտնուէր «բռնեցի» ըսելով Գուրպան Յուսէփի օծիքէն ուժով մը քաշեց:

Գուրպան Յուսէփ անմիջապէս գուշակեց, սակայն հրամանատար Քէնան պէյ անակնկալի եկած ոստիկան զինուորին այս համարձակութեանէն, յօնքերը պռստելով ըսաւ խիստ ձայնով մը.

— Տո՛ւրմուշ, (այս էր ոստիկան զինուորին անունը) ետ քաշուէ՛, ապա թէ ոչ հիմա քեզ կը խարաղանեմ և կը բանտարկեմ:

Ժանտարման ուշքի գալով Քէնան պէյի սաստէն, ձգեց Գուրպան Յուսէփի օծիքը, քայլ առ քայլ ետ քաշուեցաւ ու գնաց մինչեւ սենեակին դուռը, առանց սակայն աչքերը հեռացնելու հայ որովայնախօսին վրայէն:

Քէնան պէյ որ բարկութենէն կաս կարմիր կտրած էր, հարցուց Գուրպան Յուսէփի թէ ի՞նչ կը նշանակէր ասիկա:

Գուրպան Յուսէփ դէպքը մանրամասնօրէն պատմելով ըսաւ Քէնան պէյի թէ՛ եթէ արտօնէր զինքը, իր ներկայութեան խսկ պզտիկ խաղ մը պիտի խաղար կրակուբոց կտրած ժանտարմանին, որ եթէ հրամանատարը թող տար, զայն պիտի բզքտէր:

Քէնան պէյ տեղեկանալով մանրամասնութեան, չի կրցաւ իր քրքիչները զսպել ու բարձրաձայն քահքահներ արձակելով ըսաւ Պաւսպան Յուսէփի թէ ազատ էր ուզածին պէս շարժելու:

Քէնան պէյ հազիւ թէ այս խօսքերը արտասանած էր, երբ յանկարծ ոստիկան զինուորը կեցած տեղէն վեր ցատկեց, որովհետեւ կատղած շուն մը սոսկալի հաչիւններով ետեւի կողմէն իր վրայ կը յարձակէր: Տուրմուշ, սարսափահար, փախուստ տուաւ գէպի պահակահողմին արտաքին դուռը, ուր խոշոր փայտ մը ձեռք անցնելով, ետին դարձաւ որպէսզի իր վրայ յարձակող շան գլխուն իջեցնէ, սակայն մեծ եղաւ զարմանքը երբ տեսաւ թէ իր ետեւը ո՛չ շուն կար և ո՛չ գազան, բայց և ալնպէս կատղած կենդանիին հաչիւնները կը լսուէին միշտ:

Քէնան պէյ կը մարէր խնդալէն, որովհետեւ Պաւսպան Յուսէփ տեղէն ելած կը հետապնդէր Տուրմուշը:

Հայ որովայնախօսը բաւ համարելով այսքանը, վերադարձաւ ժանտարմըրիի հրամանատարին քով, որ իր եղական կարողութեանցը համար շնորհաւորեց Պաւսպան Յուսէփը և ներողութիւն խնդրելով անկէ, հրամայեց իր ծառային որ երթայ զրացի Օսմանի տունը և շիշ մը օղի բերէ իրեն համար:

Քէնան պէյի հրամանը իսկոյն գործադրուեցաւ և Պաւսպան Յուսէփ զրպանելով շիշը, որ անարատ օղիով լեցուած էր, շնորհակալութիւն յայտնեց Քէնան պէյի ու մեկնեցաւ:

Հայ որովայնախօսը երբ քէօշկ վերադարձաւ, տնեցիները ճաշի նստած ըլլալով, ինքն ալ մասնակցեցաւ սեղանին:

ԺԱՄԱՅՈՅՑԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ԳՈՒՐԳՆ ՅՈՒՍԷՓԻ ՈՐՈՎԱՅՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Դիւղին բովանդակ բնակչութիւնը իմացած էր թէ այդ օրը իրիմեան Սրբազան հիւր պիտի մնար իրենց մօտ, որով ամէն կողմէ գիւղացիներ ափ կ'առնէին քէօշկին դուռը, և ագարակապանին կը յանձնէին սիրելի Հայրիկին համար իրենց բերած անարատ կարագը, վառեակները, զինին, մեղրը ևլն. , այնպէս որ այլեւս պէտք տեսնուեցաւ մերժել զանոնք, այնքան շատ էին բերուած ընծաները:

Մինչ այս, Աբրահամ փաշա և Գուրպան Յուսէփ գաղտնօրէն կը տեսակցէին պարտէզին յարակից փօքր սրահին մէջ: Գուրպան Յուսէփ կը վստահացնէր փաշան թէ, ինչպէս միշտ այս անգամ ալ պիտի իրականացնէր իր վրայ դրուած յոյսերը: Ու այսպէս, մէկ քանի վայրկեսոնի տեսակցութենէ մը վերջ, փօշան հրաւիրեց իրիմեանը որպէսզի սուրճերնին առնեն

և նախ քան իրենց մեկնումը պզտիկ պտոյտ մը կատարեն:

Փաշային փափաքին համամիտ գտնուեցան նաև տիկինն ու աղջիկը և ամէնքը միասին ելան հիւրասրահ, ուր պիտի խմէին իրենց սուրճը:

Փաշան Պատրիարքին ներկայացուց Գուրպան Յուսէփը և ըսաւ թէ իր ծանօթներէն մին է և մասնաւոր կերպով հրաւիրած է զինքը նոյն օրուան զբօսապտոյտին:

Նոյն միջոցին ծառան սուրճը բերաւ և հրամացուց հիւրերուն:

Ժամացոյցը տասը զարկաւ, և երբ վերջին հարուածը լրացած էր, յանկարծ ժամացոյցին մէջէն եղանակաւոր ձայն մը լսուեցաւ, որ ներկաներուն կ'ըսէր.

— Բարի՛ եկաք, Սրբազան հայր:

Իրիմեան, որ նոյն միջոցին սիկառը կը վառէր, շուարած, սիկառին փուփը ձեռքէն ձգեց և դէպի ձայնը եկած կողմը նայեցաւ, այսինքն ժամացոյցին:

Ժամացոյցին մէջէն եկող ձայնը միեւնոյն եղանակաւ կը շարունակէր խնդալով.

— Մի՛ զարմանաք, Սրբազան հայր, ես ալ ձեզի պէս մարդ եմ, ձայն ունիմ:

Այս անգամ սրահին մէջ գտնուողները սարսափած ու աչքերնին պատին յառած ծակ մը կը

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

փնտոէին տեսնելու համար թէ արդեօք մէկը պահուըտած էր ժամացոյցին ետին:

Ամէնուն սարսափին ու զարմացման մէջ ժամացոյցը կը շարունակէր անընդհատ խօսիլ, խնդալ ու երգել:

Տիկին Աբրահամ փաշա ոտքի ելաւ սրահէն մեկնելու համար, սակայն ամուսինը ժպտելով արգիլեց անոր մեկնումը և ըսաւ.

— Մի՛ վախնար սիրելի տիկին, կարծեմ թէ դարձեալ մտքիդ առջեւ պատկերացան սատանաները: Սակայն գիտցած եղիւր որ Սրբազանին գտնուած տեղը սատանաները մուտ չեն կրնար գործել:

Փաշան մէկ կողմէ տիկինը կը համոզէր և միւս կողմէ Գուրպան Յուսէփի նշանացի ազդարարութիւն մը ընելով՝ կ'ըսէր թէ փորձը դադրեցնէ:

Ժամացոյցը յանկարծ լռեց ու ձայները դադրեցան:

Աբրահամ փաշայի կինը, որ իր ամուսնոյն հաւաստիքներուն ու ձայնին դադրելուն վրայ քիչ մը հանդարտած էր, իր քով գտնուած թիկնաթողին վրայ նստաւ:

Նոյն միջոցին փաշան, որ շարունակ կը խնդար, երկու քայլ յառաջանալով ըսաւ թէ՝ սատանաները բացարձակապէս գոյութիւն չունէին և մինչեւ հիմա իրենց անցուցած բոլոր վտանգներուն և սարսափներուն պատասխանատուն ինքն էր որ յատկապէս Պէշիկթաշէն Պէյքօզ հրաւիրած է նշանաւոր հայ որովայնախօս Գուրպան Յուսէփը, որ այդ վայրկեանին իրենց քով կը գտնուէր: Փաշան երկու քայլ ևս յառաջանալով, սեղմեց Գուրպան Յուսէփի ձեռքը և շնորհակալութիւն յայտնեց անոր, կատարած յաջող փորձերուն համար:

Ներկաները զարմանքով ու հիացումով լի-

ընց ակնարկները ուղղեցին հայ որովայնախօսին վրայ և չնորհաւորեցին զայն իր եզական կարողութեանը համար:

Այսպէսով վերջացաւ ժամացոյցին խօսելու ու երգելու խաղը:

ԵԳԻՊՏԱՅԻ ԲՐԷՆՍ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱ

ՊՈԼԻՍ ԿՈՒԳԱՅ

ԵՒ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՈՒԻ

Մ. ԵՐԱՄԵԱՆ ՊԷՅԻ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ ՔԱԶ ՈՐՍՈՐԴ

Եգիպտացի Բրէս Սայիտ փաշա, քաղաքական խնդրոյ մը պատճառաւ, Պոլիս կուգայ եւ կը հիւրընկալուի իր վաղեմի բարեկամ Երամեան պէյի կողմէ, Բերայի իր բնակարանին մէջ:

Բրէնսը, կառավարութեան հետ ունեցած իր գործերը կարգադրելէ վերջ, կ'որոշէ մեկնիլ Եգիպտոս:

Եւ սակայն, Երամեան պէյ, չուզեր որ իր հիւրը այսչափ փութով մեկնի, առանց անոր հետ զուարճալի ժամանց մը ըրած ըլլալու: Որով կ'ստիպէ զայն որ շաբաթ մը եւս զինքը պատուէ իր ներկայութեամբ:

Բրէնսը սիրով կ'ընդունի Երամեան պէյի

առաջարկը և շարաթ մը եւս կ'որոշէ մնալ Պո-
լիս:

Եղանակը ձմեռ էր: Յունուար ամսոյ վեր-
ջին շաբաթը լրացած և Փետրուարը թեւակո-
խած ըլլալով, սաստիկ ցուրտ մը չը տիրէր:
Ձիւնը պատած էր ամէն կողմ: Եւ այդ եղա-
նակին ամէնէն հաճոյալի զբօսանքն էր որսոր-
դոնթիւնը, որուն սիրահար էր թէ' Բրէնս Սա-
յիտ և թէ Երամեան պէյ,

Սակայն չոր ու ցամաք որսորդութիւնը
այնքան ալ զուարճալի չպիտի թուէր Բրէնսին,
մտածեց Երամեան պէյ, որով պէտք էր զայն
զուարճալի եւս դարձնել:

Շատ երկար մտածելու պէտք չունեցաւ Ե-
րամեան այդ բանը գտնելու համար, իսկոյն յի-
շեց Գուրպան Յուսէփը, որ կարող էր այդ որ-
սորդութիւնը խիստ հաճոյալի ու միանգամայն
զուարճալի դարձնել:

Պէտք չէր սակայն Գուրպան Յուսէփ՝ որ-
սորդութեան մասնակցութեամբ՝ ո եւ է կատ-
կած հրաւիրել տալ բրէնսին, և խալը ի դերեւ
հանել, հետեւաբար Երամեան պէյ խորհեցաւ
օր առաջ Հայ որովայնախօսը իրեւ հիւր հրա-
ւիրել իր տունը, և զիպուածի արդիւնքով զայն
ալ մասնակից ընել որսորդութեան:

Լաւ խորհրտած հնարք մըն էր այս: Ուս-
տի Երամեան պէյ, կանչեց իր հաւատարիմ ծա-
ռան և նամակ մը յանձնեց անոր, յանձնարաւ-

րելով որ փութով և առանց ո եւ է մէկէն նըշ-
մարուելու, Պէշիկթաշ, Գուրպան Յուսէփի
տունը երթար և զայն յանձնէր անոր:

Ծառան, նամակը առնելով, անմիջապէս
գործադրեց իր տիրոջ հրամանը, եւ տարաւ
զայն յանձնեց հայ որովայնախօսին:

Գուրպան Յուսէփ երբ նամակը ստացաւ
այս անձանօթ մարդէն, առանց բանալու զայն,
հարցուց անոր թէ ի՞նչ էր անոր պարունակու-
թիւնը:

Եւ սակայն ծառան, իր առած հրահանգին
համաձայն, առանց պատասխանելու. հեռացաւ
անկէ, և շտապով անհետացաւ քովընտի փո-
ղոցին մէջ:

Հայ որովայնախօսը չի չփոթեցաւ բնաւ ան-
ծանօթ մարդուն բռնած ընթացքին համար, ա-
ռաջին անգամը չէր որ այդպիսի բանի մը կը
հանգիպէր ան:

Իրեն եղած հրաւերները, ընդհանրապէս
անխօս մարդոց ձեռքով կը կատարուէին, հե-
տեւաբար դուռը գոցեց եւ ուղղակի իր սեն-
եակը ելլելով բացաւ նամակը ու սկսաւ կար-
դալ հետեւեալը.

«Սիրելի Գուրպան Յուսէփ,

«Շաբաթէ մը ի վեր ինձ մօտ հիւր ունիմ
Եգիպտացի բրէնս Սայիտ փաշան: Ամենամտե-

րիմ բարեկամս է ան որ Պոլիս եկած է կառավարութեան հետ ունեցած իր մէկ զործը կարգադրելու համար: Իմ ստիպումներուս վրայ չի կրցաւ մերժել զիս և պատիւը բրաւ չաբաթ մը ևս մեզ մօտ, հակառակ անոր որ անցեալ օր պիտի մեկնէր Եգիպտոս:

«Կ'ուզեմ հաճոյալի զբօսանք մը ստեղծել, բրէնսը զուարճացնելու համար: Գիտեմ որ շատ հաճոյք կ'զգայ ան որսորդութենէն: Հետեւաբար խորհեցայ որսի հրաւիրել զայն: Եւ սակայն որսորդութիւնը առանձինն այնքան ալ հաճոյալի բան մը չէ. պէտք էր անակնկալ մը ընել անոր:

Յանկարծ քեզ յիշեցի: Քու կարողութեանդ վրայ ամենամեծ վստահութիւն ու հաւատք ունենալով և գիտնալով որ ուրիշ ատեններ սուլթանական որսորդութիւններու մասնակցած և խիստ հաճոյալի ու զուարճալի դարձուցած ես զանոնք, քեզի կը դիմեմ և կը խնդրեմ որ ամենաթակազին հիւրս եղող բրէնս Սայիտ փաշային հետ կատարելիք որսորդութեանս դուն ալ մասնակից ըլլաս և քանի մը անակնկալներով զայն զուարճացնես ու հիացնես, առիթ ընծայելով ինձ որ քեզ անոր ներկայացնեմ ու քեզմով պարծենամ թէ՛ մեր մէջ ունինք հայ որովայնախօս մը, որ կարող է աշխարհիս հիացումը իր վրայ հրաւիրել:

«Եւ որպէսզի քու կատարելիք որովայնա-

խօսական փորձերուդ մասին բրէնսը ուէ կասկած չունենայ, խորհեցայ օր առաջ քեզ հրաւիրել մեր տունը իբրեւ հիւր, և օր մը վերջ իբր թէ գիպուածով, քեզ մասնակից ընել որսորդութեան: Դուն ալ մեր թախանձանքին իբրեւ թէ դժուարաւ տեղի կուտաս, և այսպէսով բրէնսը ուէ կասկած չունենար:

«Ուրեմն, այսօր իսկ, հեռաւոր տեղէ մը եկողի պէս, լաւ մը ծպտուած, մեզի կուգաս և գիշերը մեր տունը մնալէ վերջ յաջորդ առտու կանուխ որսի կ'ելլենք: Հոն կատարելիք անակնկալներուդ մասին հարկ չի կայ կործեմ խօսելու: Քու վրադ ամէն վստահութիւն ու հաւատք ունիմ, գիտեմ թէ պզտիկ չես ձգեր զիս:

Բերա

Բարեկամդ

ԵՐԱՄԵՅՆ ՊԷՅ

Գուրպան Յուսէփ երբ նամակը վերջացուց, դէմքի ծամածռութիւն մը ունեցաւ: Այդ օրը իր մէկ քանի բարեկամներուն խօսք տուած էր հարսնիքի մը ներկայ գտնուելու համար: Ամուսնացող երիտասարդը խիստ մտերիմ բարեկամը ըլլալով, չէր կրցած մերժել հրաւերը:

Ինչ ընել հիմա. երամեան պէյի խնդրանքը կարելի չէր մերժել. հետեւաբար երկու չարեաց

փոքրագոյնը ընտրեց: Լուր չըկել հարսնիքի տունը որ անաչնկալ մը և բարձրագոյն հրաւէրի մը վրայ պարտաւոր էր բացակայիլ հարսնիքէն և այս առթիւ ներողամտութիւն խնդրել:

Քառուի մը վրայ ամփոփեց իր պատճառաբանութիւնները և բօսթին յանձնեց զայն: Յետոյ ան վերադառնալով սկսաւ պատրաստութիւններ տեսնել, մեծապատիւ հիւր մը դառնալու համար:

Հագաւ սեւ ուտէնկօթ մը, լուսթրին կօշիկներ և ձեռքը անցուց ձեռնոցները: Դիմագծի փոփոխութեամբ մըն ալ բոլորովին տարբեր մարդ մը եղաւ ամէնուն ծանօթ Գուրպան Յուսէփը և ճամբայ ելաւ դէպի Երամեան պէյի տունը:

Կէս օրը անցած էր, երբ փառաւոր երկծիկոսք մը կառաւ Բերայի շիտակը Երամեան պէյի տան դրան առջեւ:

Կառապանը անմիջապէս վար իջնելով իր տեղէն, բացաւ կառքին դուռը: Խիստ մաքուր հագուած ազնուական մը վար իջաւ կառքէն և ներս մտաւ տան դռնէն, որ կառքին կանգ առնելուն վրայ բացուած էր:

Տան ծառաներէն մին յարգական խոնարհութիւն մը ընելով ազնուական հիւրին, առաջնորդեց զայն հիւրասրահ:

Նորեկը անմիջապէս իր այցաքարտը տուաւ

ծառային, որպէս զի իր տիրոջը յանձնէ զայն:

Նոյն միջոցին Երամեան պէյ եւ Բրէնսը պարտէզին վրայ նայող մեծ սրահը նստած սուրճ կը խմէին, երբ ծառան ներս մտաւ սենեակէն եւ այցաքարտը տուաւ պէյին:

Այս վերջինը քարզը կարգալէ յետոյ, ժըպտեցաւ, եւ բրէնսին դառնալով ըսաւ.

— Այսօր շատ ախտաւոր կ'զգամ ինքզինքս որ ձեզ նման թանկագին հիւրի մը ներկայութիւնը կը վայելեմ տանս մէջ, նոյնքան բախտաւոր կ'զգամ ինքզինքս որ իմ մտերիմ մէկ բարեկամս ալ այս ժամուս կուգայ պատուել զիս, բաւական երկար ատենէ ի վեր չէի տեսած զայն, և այսօր, ձեզ նման անոր ալ ներկայութիւնը պիտի վայելեմ:

— Պատիւ ունիմ ճանչնալու ձեր նոր հիւրը, հարցուց բրէնսը:

— Չեմ կարծեր. բայց անշուշտ հիմա պիտի ծանօթացնեմ զայն ձեզի:

Երամեան պէյ այս ըսելով ոտքի ելաւ նրոտած տեղէն և բրէնսը առանձին թողելուն համար ներողութիւն խնդրելէ վերջ, դուրս ելաւ սենեակէն, իր նոր հիւրը դիմաւորելու համար:

Մեր ընթերցողները գուշակեցին անշուշտ թէ նորեկ ազնուականը ուրիշ մէկը չէր բայց եթէ Գուրպան Յուսէփը, որ անթերի կերպով ծպտուած ըլլալով, ոչ ոք կրնար ճանչնալ զայն:

Երամեան պէյ երբ ներս մտաւ հիւրասրահէն, իր դէմ բոլորովին անծանօթ մը գտնելով նախ զարմացաւ, բայց երբ Գուրպան Յուսէփին քղինքը յայտնեց, պէյը խնդալէն մարեցաւ, և շնորհաւորեց զայն որ այնքան կատարեալ կերպով ծպտուած էր:

Երամեան պէյ համառօտակի բացատրեց անոր զինքը հրաւիրելուն դրդապատճառը, ինչպէս նամակին մէջ ալ ըսած էր արդէն. կ'ուզէր Գուրպան Յուսէփի միջոցաւ անակնկալ զբօսանք մը հայթայթել և զարմացնել բրէնսը:

Գուրպան Յուսէփ խոստացաւ իր ձեռքէն եկածը ընել, պէյը պզտի չի ձգելու համար իր հիւրին քով, և գիտէր որ Երամեան պէյը խիստ առատաձեռնօրէն վարձատրելու յատկութիւնն ալ ունէր:

Երամեան պէյ խօսքը Գուրպան Յուսէփի ուղղելով.

— Հիմա գիտե՞ս թէ ինչ պիտի ընենք, ըսաւ. քեզի պիտի ներկայացնեմ բրէնսին՝ իբրեւ թանկագին մէկ բարեկամս, որ դիպուածաւ այսօր ինձ հիւր եկած ես. հեռաւոր ճամբորդութիւն մը կատարած ըլլալդ կը յայտնես և վաղն առտու մեր կատարելիք որսորդութեան մասնակցելու առաջարկը կը մերժես: Եւ սակայն մեր պնդութեան վրայ կ'ընդունիս և անկից վերջ ա'լ քեզի կը մնայ պէտք եղածը ընել եւ

ցոյց տալ բրէնսին թէ հայ մը իր որովայնախօսական կարողութիւններով ի՞նչ հրաշքներ կը գործէ:

— Սիրով և հաճութեամբ պիտի զատարեմ ձեր հրամանները, պէյս, ըսաւ Գուրպան Յուսէփ, վստահ կրնաք ըլլալ որ ձեզ պզտիկ չպիտի ձգեմ բրէնսին մօտ:

— Ատոր տարակոյս չունիմ, Գուրպան, յայտնեց Երամեան պէյ, միայն թէ կը խնդրեմ որ քու խաղերդ կատարած ատեն զգուշութեամբ ընես զանոնք, որպէսզի չըլլայ թէ բրէնսը յանկարծակիի գայ և չափազանց վախէ մը հիւանդանայ:

— Այդ մասին ալ անհոգ կրնաք ըլլալ, պատասխանեց հայ որովայնախօսը. Մինչ զգուշութիւն ի գործ կը դնէր չափէն աւելի չվախցնելու համար զայն: Թեթեւ փորձեր միայն կը կատարեմ:

— Շատ լաւ ուրեմն, հիմա քեզի առաջնորդեմ բրէնսին գտնուած սրահը, և հոն ներկայացնեմ ձեզ իրարու, ըսաւ Մանուկ պէյ:

Եւ Գուրպան Յուսէփ հետեւեցաւ անոր, որ ուղղակի բրէնսին գտնուած սենեակը տարաւ զայն: Երբ ներս մտան, բրէնսը ոտքի ելաւ նստած տեղէն և Երամեան պէյ իրարու ներկայացուց երկու հիւրերը: Ջեռքի սեղմունքներէ վերջ երեքն ալ նստան թիկնաթոռներու մէջ և սիրալիր ու մտերմական խօսակցութիւն մը սկսեց սաւ տնոնց միջեւ:

Գուրպան Յուսէփ այնքան վարպետութեամբ կը կեղծէր իր ինքնութիւնը որ կը հետեւէր երամեան պէյը, որ երբեմն, առանց նշմարելի ընելու բրէնսին, քթին տակէն կը խնդար:

Գուրպան Յուսէփ իրական ազնուականի մը հնչիւններով կը խօսէր բրէնսին հետ: Այս վերջինն ալ մեծ յարգանքով կը վերաբերուէր անոր հանդէպ:

Այս սիրալիր խօսակցութիւնը քանի մը ժամ տեւեց, ուրկէ վերջ ծառան իմաց տուաւ հիւրերուն թէ ճաշասեղանը պատրաստ էր:

Երամեան պէյ այդ օրերը առանձին էր տանը մէջ: Իր կինն ու երէց որդին շաբաթէ մը ի վեր Բարիզ կը գտնուէին: Սուպոնի համալսարանը յաճախող իրենց կրտսեր վաւկին այց մը տալու գացած էին անոնք, որովհետեւ համալսարանի տնօրէնութենէն նամակ մը եկած էր ծնողքին թէ իրենց զաւակը, Սահակ Երամեան, աղետապէ կը տառապէր և թէ տասը օրէ ի վեր հիւանդանոց զրկուած էր, դարմանուելու համար:

Մանուկ պէյի կինն ու զաւակը անմիջապէս ճեպընթացով փութացած էին Բարիզ և հազիւ թէ հոն հասած, արդէն գրեթէ բժշկուած էր իրենց որդին, որով հեռագրած էին Երամեան պէյի թէ մտահոգուելու տեղի չկար, որովհետեւ առողջացած էր Սահակ:

Այս լուրին վրայ արդէն Մանուկ պէյ քանի օրէ ի վեր ուրախ, առիթ մը կը փնտռէր զուար-

ճանալու: Եւ այդ առիթն ալ կը ներկայանար Բրէնս Սայիտ փաշայի յանկարծ Պոլիս գալովը:

Երբ ծառան ճաշասեղանին պատրաստ ըլլալը իմացուց, երեքը միասին ոտքի ելան և Երամեան պէյի առաջնորդութեամբ ուղղուեցան ճաշասրահ:

Սեղանը զարդարուած էր խիստ ճոխ համադրամներով ու խորտիկներով: Եւ սակայն Երամեան պէյ, նկատելով որ բրէնսը եգիպտացի է, պատրաստել տուած էր Եգիպտացիներու ազգային կերակուրը նկատուող Ֆուլը: Խոհարարը իր բոլոր ճարտարութիւնը ի սպաս դրած էր զայն համեղ կերպով պատրաստելու համար:

Բրէնսը հազիւ թէ նստած, նշմարեց սեղանին վրայ դրուած Ֆուլը, և խնդալով, շնորհակալութիւն յայտնեց Մանուկ պէյի, որ զինքը պատուելու համար խորհած էր Եգիպտացիներու յատուկ այս ճաշն ալ պատրաստելու:

Ծաշը շատ զուարթ անցաւ: Շամբանեան առատօրէն կը սպասէր սեղանին վրայ: Երեք բարեկամները զանազան նիւթերու վրայ կը խօսակցէին խիստ մտերմօրէն:

Գուրպան Յուսէփ ճաշասեղանին վրայ ալ իր կատարեալ ազնուականի թիփը կը պահէր, ամենափոքր կասկած մը իսկ չի ներշնչելով բրէնսին ին ժպտումի մասին:

Երբ ճաշը աւարտուելու մօտ էր Երամեան պէյ որսորդութեան վրայ սկսաւ խօսիլ, և ըսաւ թէ

ինչպէս իր հայրը, նոյնպէս և ինք որսորդութեան շատ փափաք ունէր և մեծ հաճոյք կը զգար այդ ժամանցէն: Իր կատարած որսորդութեանց միջոցին պատահած զանազան դէպքեր պատմեց իր հիւրերուն, որոնք մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէին զայն:

Բլէնսն ալ իր կարգին որսորդութեան համար ունեցած փափաքը յայտնեց անոնց, և միմիայն այդ զբօսանքէն մեծ հաճոյք զգալը ըսաւ: Երբ բրէնսը իր խօսքը աւարտեց Երամեան պէյ խօսքը ուղղելով Սայիտ փաշայի.

— Բրէնս, ըսաւ, կը տեսնեմ որ երկուքս ալ ջերմ փափաք ունինք որսորդութեան, ըսաւ: Պոլսոյ մօտակայ գիւղերը որսորդութեան յարմար շրջանակ մը կը կազմեն: Եթէ կը փափաքիք վաղը առտու իսկ որսի ելլելու պատիւնը բէք մեզի:

— Շատ սիրով կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը: Եղանակը շատ յարմար է որսի համար: Մանաւանդ եթէ մեր երրորդ բարեկամն ալ մեզի ընկերանայ, շատ հաճոյալի պիտի ըլլայ մեր կատարելիք որսորդութիւնը:

— Իմ ալ միակ հաճոյալի ժամանցս որսորդութիւնն է, պատասխանեց Գուրպան Յուսէփ: Ես սակայն, դժբախտաբար չպիտի կրնամ ձեր հրաւերը ընդունիլ վաղը կատարուելիք որսորդութեան համար, շատ կարեւոր գեղղումներ ունիմ և պարտաւոր եմ այս իրիկունէ իսկ

մեկնիլ: Եթէ ուրիշ առթիւ կրկին որսի ելլելու փափաք մը ունինք, այն ատեն սիրով կ'ընդունիմ ձեր հրաւերը:

— Եւ սակայն մէկ քանի օրէն ստիպուած է Եգիպտոս մեկնելու բրէնսը, միջամտեց Երամեան պէյ. հետեւաբար կը խնդրեմ որ չի մերժէք Սայիտ փաշայի հրաւերը, մանաւանդ որ քաջ գիտեմ թէ մեզմէ աւելի փորձառութիւն ունիք որսորդութեան մէջ: Հաւատացէք որ շատ հաճոյալի պիտի ըլլայ երեքիս ընկերակցութեամբ կատարուած որսորդութեան զբօսանք մը:

Բրէնսն ալ կրկին ու կրկին թախանձեց որ զիրենք չի մերժէ, մանաւանդ երբ իմացաւ որ քաջ որսորդ մըն էր Գուրպան Յուսէփ:

Հայ որովայնախօսը քիչ մը եւս զժկամակելէ վերջ, ընդունեց անոնց հրաւերը և այդ գիշեր որոշեց չի մեկնիլ ու քնալ Երամեան պէյի բնակարանը, յաջորդ առտու կանուխ որսի ելլելու համար: Ճաշը աւարտած և հիւրերը առաջնորդուած էին հիւրասրահ, ուր սուրճ և Կիւրտէթ հրամցուեցաւ անոնց:

Այդ գիշեր թատերական ներկայացում մը ըլլալով, Մանուկ պէյ զանոնք թատրոն հրաւիրեց: Բրէնսն ու Գուրպան Յուսէփ սիրով ընդունեցին պէյին առաջարկը և այդ գիշեր թատերական ներկայացման երթալով անցուցին իրենց ժամանակը:

Յաջորդ առտու լուսնալու մօտ էր, երբ,

ըստ յանձնարարութեան, տան ծառան ձայնեց հիւրերուն թէ ժամանակը հասած էր որսի երթալու: Ամէն պատրաստութիւն տեսնուած էր արդէն: Բրէնսին, Գուրպան Յուսէփի և Երամեան պէյի համար երեք ձիեր թամբուած էին կ'ըստ պատէին: Երկու ծառաներ եւս պիտի ընկերակցին անոնց:

Երբ Բրէնսն ու Գուրպան Յուսէփի լրացուցին որսորդութեան պատրաստութիւնները, երեքը մէկ ցատկեցին ձիերուն վրայ և ճամբայ ելան:

Երամեան պէյ Գուրպան Յուսէփի ուղղելով խօսքը ըսաւ.

— Սիրելի բարեկամս, զուք մեզմէ շատ աւելի վարժ ըլլալով որսորդութեան, պատրաստ ենք ձեզի հետեւելու: Դուք մեր առաջնորդը պիտի ըլլաք, և ո՛ր կողմը որ փափաք յայտնէք երթալու, մենք սիրով պիտի հետեւինք ձեզի: Վստահ եմ թէ զուք իբրեւ քաջ որսորդ, մեզմէ շատ աւելի լաւ ուսումնասիրած էք որսորդութեան յարմար վայրերը:

Գուրպան Յուսէփի իր հասցէին շոյալուած այս գովեստներուն համար շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, սիրով ընդունեց պէյին առաջարկը և իր ձին յառաջացուց, առաջնորդելու համար զանոնք իր ընտրած վայրը:

Շիշլին անցած ու Քեաղըտհանէ իջած էին: Եւ սակայն նախորդ գիշեր առաւօտէն ձիւնած

ըլլալով, դժուարութեամբ կը յառաջանային: Գուրպան Յուսէփի դէպի Քեաղըտհանէ քէօյ ուղղեց իր ձին:

Երբ գիւղ հասան, հոն ուղեցին կանգ առնել, քիչ մը կազգուրուելու համար, որովհետեւ սաստիկ ցուրտ մը կը տիրէր այդ առտու: Գիւղը չէր արթնցած տակաւին, շատ կանուխ էր դեռ, սրճարան մը միայն բացուած էր, որով կանգ առին անոր առջև, և վար իջնելով ձիերէն ներս մտան խանութէն: Գեղջկական համեստ սրճարան մըն էր այս: Սրճարտորը անմիջապէս աթոռներ ներկայացուց անոնց: Եւ սակայն անոնք չուղեցին նստիլ: Երամեան պէյ հրամայեց ծառային որ քօնեաքի շիշ մը բանայ: Իրարու վրայ քանի մը գաւաթ քօնիաք խմելէ վերջ, արդէն կազգուրուած ու տաքցած էին անոնք, որով դարձեալ հեծնելով իրենց ձիերը շարունակեցին ճամբան:

Գիւղէն ելլելէ վերջ ժամու մը չափ եւս առաջանալով հասած էին որսորդութեան վայրերը:

Այդ կողմերը ընդհանրապէս որսորդները շատ կը նախընտրեն, որովհետեւ նապաստակ և երէ կը գտնուի, որոի թռչուններու ալ ամենաառատ տեղն է: Այս պատճառաւ որսորդներու յատուկ սրճարան մը կայ, որուն կից ախոռ մը կը գտնուի, անոնց ձիերուն պատսպարան ըլլալու համար:

Երբ Գուրպան Յուսէփ այդ սրճարանին առջև հասաւ, կեցուց իր ձին և վար իջաւ անկէ: Անոր հետեւեցան բրէնսը, Մանուկ պէյ և ծառաները:

Սրճարանին աշկերտը անմիջապէս ղիմաւորեց զանոնք և ձիերը ախոռ առաջնորդեց:

Գուրպան Յուսէփ ըսաւ իրենց հետեւող ծառաներուն որ սրճարան մանեն և հոն սպասեն:

Յետոյ երեք բարեկամները գարձեալ քանի մը գաւաթ քօնեաք խմելէ վերջ, որսի հրացանները ի ձեռին՝ Գուրպան Յուսէփի հետեւեցան:

Որսորդներու իբր կայան ծառայող այս սրճարանը կը գտնուի բլուրի մը տակ, որուն առջև կ'երկարէր ընդարձակ և տափարակ դաշտ մը, որ ծածկուած էր ձիւնի սպիտակ սաւանով մը: Իսկ աջակողմէն քիչ մը յառաջանալով կուգայ մացառախիտ պուրակ մը, իսկ ձախակողմը կայ ժայռուտ բարձր լեռ մը, որ բլուրներու շարք մը ունի իր ետեւը:

Որսորդները, երէի և նապաստակի որսորդութեան համար ձախակողմի լեռնային բլուրները կ'ընտրեն, ուր կարելի կ'ըլլայ առատ որս գտնել, իրաւ է թէ այդ լեռնային մասը քիչ մը ցիւց ըլլալուն, որսորդը դժուարութիւն ու յոգնութիւն կը կրէ անոնց կատարը ելլելու համար:

Աջակողմի մացառախիտ անտառին մէջ ալ կարելի է որսալ թռչնազգիներ, որոնց մէջ նշանաւոր է Բումէլիի կաքաւը, շիկահաւն ու վայրի հաւը:

Իսկ սրճարանին յառաջակողմի տափարակ դաշտը կէս ժամու հեռաւորութեամբ չըջագիծ մը ունի, և անոր մէջ կան ճահճային մասեր, որոնք եղեգներով զանազան կողմերէ չըջապատուած են. այս ճահճներուն մէջ կը գրտնուին վայրի բաղեր եւ սագեր, որոնք մութը պատելուն, անոնց եզերքները կը գիշերեն: Յանդուգն որսորդներ, ճամբաներուն եզերքները մացառներով խցիկներ շինած են, և շատ անգամ հոն կը գիշերեն, առաւօտուն շատ կանուխ, բազերու ու սագերու շահաւէտ որս մը ընելու համար, երբ անոնք դեռ հեռացած չեն ըլլար եզերքներէն:

Եւ սակայն այդ խստաշունչ օգերուն կարելի չէ հոն գիշերել, որով այդ օրը ոչ ոք կար խցիկներուն մէջ:

Գուրպան Յուսէփ Երամեան պէյին ու բըրէնսին ըսաւ թէ առանձին առանձին ուղիներ պէտք է ընտրել, ինչպէս սովոր են ընել որսորդները, և այնպէս կատարել որսորդութիւնը:

Բրէնսը այդ տեղերուն վարժ չլլալուն համար, հարցուց Երամեան պէյին թէ՝ ո՞ր կողմը պէտք էր ընտրել լաւ որս մը ընելու համար:

Երամեան պէյ այդ կողմերը շատ անգամ-
ներ որսի եկած ըլլալով, ըսաւ բրէնսին թէ նաեւ
և առաջ մացառախիտ անտառներու մէջ պէտք
էր կատարել որսորդութիւնը, ու յետոյ դաշ-
տային ու լեռնային մասերուն մէջ. որովհետեւ,
ըսաւ պէյը, ընդհանրապէս թռչնազգիները մա-
ցառախիտ տեղերը գտնուելուն համար, պէտք
էր շատ կանուխ որսալ զանոնք, եթէ աւելի
ուշ որսալ ուզէին, թռչունները ցրուած կ'ըլ-
լային և կարելի չէր ըլլար փափաքուած նը-
պաստաւոր արդիւնքը ձեռք բերել:

Գուրպան Յուսէփ ևս հաստատեց պէյին
խօսքերը, եւ երեքն ալ տարբեր ուղղութիւն-
ներով մտան անտառին մէջ:

Հայ որովայնախօսը նեղ արահետ մը ընտ-
րեց իրեն իբր ուղի եւ անկէ սկսաւ յառաջա-
նալ: Բրէնսն ալ անտառին գլխաւոր ճամբայէն
ուղեց երթալ. իսկ Երամեան պէյ ծառախիտ
մասի մը մէջ մտաւ:

Պահ մը ետք, երեք որսորդները անյայտա-
ցան անտառին մէջ:

Գուրպան Յուսէփ թէեւ բոլորովին տարբեր
ուղիէ մը կը յառաջանար, և սակայն գիտէր թէ
բրէնսին ընտրած ճամբան յառաջակողմէն կու-
գար կը միանար իր արահետին: Այդ ճամբաները
ինքն արդէն գոց գիտէր:

Բրէնսն ու Գուրպան Յուսէփ գրէթէ տասը
վայրկեան յառաջացած էին, երբ արդարեւ, հայ

որովայնախօսը մացառներուն ետեւէն նշմարեց
Սայիտ փաշայի ստուերը եւ լսեց անոր ոտնա-
ձայնը:

Իր գտնուած տեղւոյն մացառները բաւա-
կան խիտ ըլլալով, կարելի չէր որ տեսնուէր
բրէնսին կողմէ, ուստի անշուկ հոն սպասեց,
որպէսզի բրէնսը յառաջանայ ու զինքը անցնի:

Հայ որովայնախօսը ժամանակը եկած նկա-
տեց քանի մը զուարճալի անակնկալներ ընելու
բրէնսին:

Փաշան Գուրպան Յուսէփի քովէն անցաւ
առանց զայն նշմարելու. երկու հարիւր քայլի
չափ հազիւ թէ յառաջացած էր, երբ յանկարծ
կազաւներու խուճիւր մը կռկոցին աղմուկը
լսեց: Կանգ առաւ, ստուգելու համար թէ ո՞ր
կողմէն կուգար ձայնը: Այս անգամ կազաւնե-
րուն ձայնը աւելի որոշ ու յստակ կերպով սկը-
սաւ լսուիլ ձախակողմէն: Շատ մօտէն կուգար
անոնց ձայնը: Անմիջապէս հրացանը պատրաս-
տեց: Ահաւասիկ առատ որս ունեցող անտառ
մը, մտածեց իւրովի. լաւ որս մը պիտի կըր-
նանք ձեռք ձգել այսօր, ըսաւ, և սկսաւ ուշի
ուշով զննել ձայնին եկած կողմը, հրացանը
պարպելու համար: Եւ սակայն կազաւները չէին
երեւեր: Կ'երեւի թէ մացառներու տակ պահ-
ուած են անոնք, ըսաւ. եւ դէպի ձայնը եկած
կողմը քանի մը քայլ յառաջացաւ: Բրէնսը քաջ
նշանառու մը ըլլալով, չէր վախնար որ իր ոտ-

քի աղմուկէն կաքաւները կը փախչէին, որովհետեւ թռչելու պահուն ալ կրնար որսալ զանոնք:

Կազաներուն ձայնը ալ աւելի մօտեցաւ բըրէնսին: Եւ սակայն հակառակ անոր կատարած մանրազնին խուզարկութեան, կարելի չեղաւ անոնցմէ հատ մը իսկ տեսնել: Պահ մը այնպէս կարծեց թէ իր ոտքերուն տակ գտնուած մացառներուն մէջէն կուգար ձայնը, և սկսաւ հրացանին փողովը խառնշտկել զանոնք. սակայն անօգուտ. ամէն փնտռումը ի դերեւ ելաւ:

Շատ զարմանալի թուեցաւ այս բանը բրէնսին. բազմաթիւ կազաններու ձայները կը լսուէին և սակայն անոնցմէ հատ մը իսկ կարելի չէր եղած նշմարել: Կեանքին մէջ այս տեսակ զարմանալի դէպքի մը չէր պատահած տակաւին: Թերեւս, մտածեց իւրովի, կազանները աւելի հեռուն գտնուէին և ինք այնպէս կարծէր թէ իրեն մօտ ըլլային անոնք: Այս մտածումով սկսաւ յառաջանալ անտառին մէջ:

Բրէնսը քանի կը յառաջանար, կազանի ձայններն ալ այնքան կը հեռանային իրմէ: Քայլերը արագացուց անոնց հասնելու համար, բայց իզուր անոնք աւելի եւս կը հեռանային և կարծես թէ հետզհետէ կը կորսուէին անտառին խորութեան մէջ:

Սայլտ փաշա չի կրցաւ ոեւէ մեկնութիւն տալ այս երեւոյթին. ինք բազմաթիւ որսոր-

դութիւններ կատարած և երբեք այսպիսի զարմանալի պատահարի մը չէր հանդիպած: Ինչ կը նշանակէր այս: Պէտք էր լուսաբանել սակայն այս առեղծուածը: Ուստի խոհեմութիւն համարեց փոխանակ աւելի եւս յառաջանալու այս ծառախիտ անտառին մէջ, ետ դառնալ և իր բարեկամներուն իմացնել եղելութիւնը, թերեւս անոնք զինքը լուսաբանէին այս մասին, քանի որ յաճախ որսորդութիւններ կատարած էին այդ անտառին մէջ և անշուշտ անոնց ալ պատահած էր այդ երեւոյթը:

Ինչպէս նախապէս ըսինք, Գուրպան Յուսէփ բրէնսին անտառին մէջ յառաջացած ճամբուն զուգահեռակտն արահետէ մը կը հետեւէր անոր, թէև բրէնսը չէր կրնար նշմարել զայն, որովհետեւ անտառը մացառուտ ու ծառախիտ էր եւ Գուրպան Յուսէփ ալ իր կարգին խիստ զգուշութեամբ կը շարժէր բրէնսէն չի նշմարուելու համար:

Գուրպան Յուսէփ փոխանակով որ բրէնսը մեծ շփոթութիւն մը ցոյց կուտայ ի լուր անտեսանելի կաքաւներու ձայնին, և հեազհետէ անտառին մէջ աւելի կը յառաջանայ առանց նըպատակի մը հասնելու, պահ մը դադրեցուց կաքաւներու ձայնը:

Սայլտ փաշա արդէն կանգ առած էր: Երբ տեսաւ որ կազաններու ձայնը դադրած էր, ետ դառնալ սկսաւ: Հրացանը միշտ պատրաստ ու-

ներ իր ձեռքին մէջ, ինչպէս սովոր են ընել ոչ-սորոգները, երբ որսին վայրը կը գտնուին:

Մայրիներու հսկայ շարք մը բրէնսին ընթաց ճամբուն երկու եզերքներուն վրայ կը բարձրանար սլացիկ: Զիւնը բաւական մը ծածկած էր գետինը, և սակայն պաշտառ էր օդը, չոր ցուրտ մը կը տիրապետէր ամենուրեք:

Բրէնսը երբ յիսուն քայլի չափ յառաջացած էր դէպի ետ, շիկահաւ մը սկսաւ երգել մայրիի մը կատարին վրայ: Էհ, ըսաւ ան ինքնիրեն, երբ կազաւներու ձայնին հտեւէն գացի ընդունայն և չի կրցի անոնցմէ հատ մը իսկ որսալ, գէթ շիկահաւ մը ունենամ պայուսակիս մէջ:

Իր ձախակողմը գտնուող մայրիի կատարէն էր որ կուգար ձանը: Բաղեղներ ու վայրի վարդի ոստեր, մայրիի ծառերուն վրայ մագլցած, դժուարաւ տեսանելի կ'ընէին անոնց կատարը: Բրէնսը կանգ առած էր ծառին տակ և և հրացան ի ձեռին՝ շիկահաւը տեսնել կը ջանար ծառին կատարը, որսալու համար զայն:

Յուշամատը հրացանին բլթակին անցուցած և անոր փողը դէպի վեր ուղղած էր թէեւ, սակայն թռչունը չէր երեւէր ծառին վրայ: Ուղիղ ճամբան թողուց և ծառին աջակողմը անցաւ մեծ դժուարութեամբ, բաղեղներն ու վայրի վարդերու փշալից ոստերը ձեռքերովը մէկ կողմ ընելով, որպէսզի ճամբայ բացուի, սակայն չի-

կահաւն ալ, կազաւներուն նման, անտեսանելի կը մնար ծառին վրայ, հակառակ անոր որ շարունակ կ'երգէր ան:

Ծառին կատարը տեսնելու արգելք հանդիսացող բոլոր ոստերը մի առ մի կտրեց ան, ամէն կողմէն ուշի ուշով դիտեց կատարը և սակայն իր այս բոլոր աշխատութիւններն ու յոգնութիւնները ի դերիւ ելան: Ծառին վրայ թռչուն չէր երեւեր:

Բրէնսը յուսախաբ, վճռաբար որոշեց ետ դառնալ, մտածելով որ վհուկներու անտառի մը մէջ կը գտնուէր, և կարելի չէր հոն ունենալ որս գտնել: Քայլերը արագացուց և վերջապէս հասաւ որսորդներու սրճարանը: Ծառաները, որ հոն կը սպասէին, անմիջապէս զիմաւորեցին բրէնսը, և անոր հրացանն ու որսի պայուսակը առին: Բրէնսը կրակարանին մօտ աթոռի վրայ նստաւ քիչ մը հանգստանալու համար:

Երամեան պէյ և Գուրպան Յուսէփ չէին վերադարձած սակայն: Երամեան պէյ կրցած էր քանի մը պէքաս որսալ, այն ալ մեծ դժուարութեամբ, որովհետեւ անտառին մէջ, ճամբաները ձիւնալից ըլլալով, կարելի չէր շատ պրպըտում կատարել:

Իսկ Գուրպան Յուսէփ, իր խաղը վերջացնելէ ետք, տեսնելով որ բրէնսը վերադարձաւ սրճարան, ինքն ալ իր կարգին, երկու կազաւ և մի քանի շիկահաւ որսալով վերադարձաւ սրճարան:

Քառորդ ժամ վերջ երամեան պէյ ալ եկաւ միացաւ իր բարեկամներուն:

Բրէնսը երբ տեսաւ իր երկու բարեկամներուն բերած որսերը, զարմացաւ. ու ըսաւ թէ ինք չէր կրցած բան մը որսալ:

Յետոյ մանրամասն կերպով պատմեց անոնց իր գլխուն եկածները անտառին մէջ: Աներեւոյթ կազաւներու ձայներ լսելը և անոնց ետեւէն ժամերով պտըտիլը, մայրիի մը կատարը շիկահաւին երգելը և հակառակ իր թափած բոլոր ջանքերուն, զայն չի կրնալ նշմարելը բոլորովին զարմացուցած և ապշեցուցած էին զինքը: Ըսաւ թէ պահ մը ինքզինքը վհուկներու անտառի մը մէջ կրցած էր և վախցած, ու անմիջապէս սրճարան վերադարձած էր:

Բրէնսը երբ իր պատմութիւնը աւարտեց, երամեան պէյ և Գուրպան Յուսէփ, առանց կասկած մը ներշնչելու անոր, զարմանք կը յայտնէին և այդ պատահարներուն տեւէ մեկնութիւն չի կրնալ տալու երեւոյթը կը ստանային: Ըսին թէ իրենք ալ այդ միեւնոյն անտառին մէջ էր որ կատարած էին իրենց որսորդութիւնը և այդ տեսակ պատահար մը չէին անցուցած:

Ի վերջոյ երամեան պէյ և Գուրպան Յուսէփ լսողական պատրանքի մը ուղեցին վերագրել բրէնսին ըսածները, և սակայն ան շարունակ կը պնդէր թէ իրողութիւն էին իր պատ-

մութիւնները և կասկածելի և յաւելուածական տեւէ բան չկար անոնց մէջ:

Բայց խնդրոյն վրայ քիչ մը եւս վիճաբանելէ ետք զգացին որ անօթի էին: Երամեան պէյ հրամայեց ծառաներուն որ սեղան մը պատրաստեն ճաշելու համար:

Երեք բարեկամները բոլորուեցան գեղջկական սեղանին շուրջ և մեծ ախորժակով ճաշեցին: Ծառը կը բաղկանար չոր միսէ ու աղանդերներէ: Մալակայի ընտիր գլինին ալ կը տիրապետէր սեղանին: Գուրպան Յուսէփ բաւական մը մսած ըլլալով անտառին մէջ, — որովհետեւ ծառերու տակ և մացառներու ետին կանգ առած էր ստէպ, իր որովայնախօսական փորձերը կատարելու համար, — ետեւէ ետեւ քանի մը գաւաթ պարպեց գլինիէն և տաքցաւ:

Ծառը աւարտեցաւ: Երեք բարեկամները իրենց սուրճերն ալ խմելէ վերջ որոշեցին իրենց որսորդական արշաւները:

Այս անգամ կարգը եկած էր երէի և նապաստակի որսորդութեան: Սայիտ փաշա, երամեան պէյ և Գուրպան Յուսէփ հրացանները անցընելով իրենց ուսին, դուրս ելան սրճարանէն:

Երէի ու նապաստակի որսորդութիւնը կը կատարուէր սրճարանին ձախակողմը բարձրացող լեռնային մասերուն մէջ: Գուրպան Յուսէփ քաջ ծանօթ էր այդ տեղերուն, որով

սկսաւ առաջնորդել իր բարեկամները: Ընդար-
ձակ լեռնաշղթայ մը կը տարածուէր այդ կող-
մը, որուն ծայրը կը հասնէր գէպի Լիթրոս,
փոքր գիւղ մը, տարածուած դաշտագետնի մը
վրայ, խիստ բարեբեր ու մշակուած հողերովը
ծանօթ է այս գիւղը, որ կ'արտադրէ առաա-
բանջարեղէն և մանաւանդ կեռաս: Լիթրոս
թէ՛ Թօփգաբուի և թէ՛ Քեաղըտհանէի կողմէն
երկու ժամուան հեռաւորութեան մը վրայ կը
գտնուի Պոլսոյ հետ: Գլւղացիք իրենց արտադ-
րութիւնները կառքերով կամ ձիերու վրայ բեռ-
ցուցած, երբեմն Քեաղըտհանէի և երբեմն ալ
Թօփգաբուի ճամբով կը փոխադրեն Պոլս:
Կառքով կատարուած փոխադրութիւնները ընդ-
հանրապէս կը կատարուին Թօփգաբուէն, որով-
հետեւ այդ ճամբան թէեւ քիչ մը երկար և
սակալն աւելի նախընտրելի է կառքերուն հա-
մար: Իսկ ձիով կատարուած փոխադրութիւն-
ները կ'ըլլան Քեաղըտհանէի լեռնային ճամբով,
որովհետեւ բաւական կտրուկ է այդ ճամբան,
Պոլսոյ շուկան հանելու համար:

Երեք որսորդները առաջին բլուրը անցնելէ
վերջ, որոշեցին լեռան եղերքներէն բաժնուիլ
իրարմէ և շրջանակի մը մէջ առնել զայն, որ-
պէսզի որսի մը եթէ կարելի ըլլար հանդիպիլ,
պաշարման շրջանակը հետզհետէ երեք կողմէ
սեղմելով, կենդանին ի յայտ բերելու և յաջո-
ղապէս ձեռք անցնելու համար զայն:

Այս նպատակաւ իրարմէ բաժնուեցան և
առանձինն առանձինն սկսան յառաջանալ: Գուր-
պան Յուսէփ միշտ բրէնսին կը հետեւէր ա-
ռանց բան մը զգացնելու անոր:

Բրէնսին հետ ձորին մէջէն բաւական յա-
ռաջացած էր, երբ հայ որովայնախօսը ժամա-
նակը յարմար նկատեց խաղ մը եւս ընելու ա-
նոր:

Այս անգամ սակալն կազաւներու ախորժելի
ձայնը չէր որ կը լսուէր, ոչ ալ շիկահաւինը:

Բրէնսը սարսափով լսեց գայլերու վոհմակի
մը գէպի իր կողմը յառաջանալու աղմուկը:
Անոնց ձայնը հետզհետէ աւելի յստակ կերպով
կուգար իր ականջին:

Յանկարծ կանգ առաւ և ականջ տուաւ:
Արգարեւ չէր սխալած բրէնսը, անոնց աղմուկը
որոշ կերպով կը լսուէր: Նախ սարսափեցաւ և
շուարեցաւ: Եւ սակալն կարելի չէր փախչիլ:
Ինքնապաշտպանութեան համար դիրք բռնեց և
հրացանին փողը ուղղեց ձայնին եկած կողմը:
Այդ պահուն, ինչպէս գիտէ ընթերցողը, Գուր-
պան Յուսէփ կը գտնուէր բրէնսին շատ մօտը,
Ժայռի մը մէջ: Տեսնելով որ մի գուցէ բրէնսին
չափազանց վախնալուն հետեւանքով վտանգ
մը պատահի, դուրս ելաւ իր թաքստոցէն և
ուղղուեցաւ գէպի բրէնսը:

Գայլերու աղմուկը դադրած էր թէեւ, սա-
կայն բրէնսը դեռ անշարժ, հրացան ի ձեռին

պատրաստ կը սպասէր, հաւանական յարձակումի մը դէմ ինքզինքը պաշտպանելու համար: Գուրպան Յուսէփ մօտեցաւ անոր և ժպտելով հարցուց թէ՛ արդեօք երէ՛ մը տեսած էր իշխանը:

Սայիտ փաշա զգուշացուց Գուրպան Յուսէփը, որ աւելի չյառաջանայ, գայլերու կեր չըլլալու համար: Եւ պատմեց անոր իր լսած աղմուկները:

Հայ որովայնախօսը ապահովցուց բրէնսը որ այդ լեռներուն մէջ շատ հազուադէպ էր գայլերու հանդիպիլ, որով վտանգ չկար և պէտք էր յառաջանալ որս մը կատարելու համար:

Բրէնսը և Գուրպան Յուսէփ շարունակեցին իրենց ճամբան, առանց իրարմէ բաժնուելու:

Հազիւ թէ քանի մը հարիւր քայլ առած էին, երբ որոտումի ձայներ լսուեցան: Բրէնսը ապշահար, չէր կրնար մեկնութիւն մը տալ այս երեւոյթին: Չմըան մէջտեղ, ձիւնաբեր օր մը, ի՞նչպէս կ'ըլլար որ երկինք կ'որոտար:

Հայ որովայնախօսը շարունակ կը ժպտէր, բրէնսին հարցումներուն ի պատասխան:

Սայիտ փաշա, քիչ մը աւելորդապաշտ, չուզեց աւելի յառաջանալ և խնդրեց Գուրպան Յուսէփէն որ վերադառնային սրճարան:

Քիչ յետոյ անոնց միացաւ նաեւ երամեան պէյ:

Բրէնսը երբ իրեն գլխուն եկածները պատմեց երամեան պէյի, այս վերջինը խնդալէն չէր կրնար ինքզինքը զսպել:

Կ'երեւի թէ, ըսաւ բրէնսը, ձեր բոլոր անտառներուն ու լեռներուն մէջ վհուկներ կան, որոնք այսպէս ձայներ հանելով, կը սոսկացնեն որսորդները:

Երամեան պէյ, ի վերջոյ աւէն ինչ պարզեց բրէնսին, ըսելով թէ այդ բոլոր պատահարներուն հեղինակը Գուրպան Յուսէփն էր: Անոր կատարած զանազան ուրովայնախօսական փորձերուն վրայ աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ տուաւ: Եւ այն օրը բրէնսին անակընկալ մը ընելու համար յատկապէս կատակած ըլլալը ըսաւ անոր:

Բրէնսը հիացում յայտնեց Գուրպան Յուսէփի անզուգական կարողութեանը համար և շնորհաւորեց զայն:

Երամեան պէյ հրամայեց իր ծառաներուն որ մեկնումի պատրաստութիւնները տեսնեն, և երբ բարեկամները իրենց ձիերուն վրայ հեծած մեկնեցան երամեան պէյի բնակարանը:

ԵՒԻՔՍԷՔ ԳԱՏՈՐՈՍԻ ՊԱՆԴՈՎԸ

ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒՍԷՓ

ԵՒ

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

ՍԱՍՍԱՓԸ

Կէս գիշեր էր։ Ղալաթիոյ գարեջրատուններն ու սրճարանները հետզհետէ կը պարպուէին շրջուն ոռտիկան պահակներու կրկնակ ազգարարութեանց վրայ։ Փողոցներու եռուղեւոր գազրած էր և Ղալաթիոյ մեծ փողոտային կողմնակի փողոցները գրեթէ ամալացած էին։

Նոյն միջոցին Այնալը գարեջրատան մէջ մէկ քանի հոգի սեղանի մը շուրջ բոլորուած կ'երկրպագէին Բագոսի տաճարին, հակառակ խանութին տիրոջ յայտարարութեան թէ մեկնելու ժամը եկած էր, հակառակ պարագային տուգանքի պիտի գատապարտուէր։

Բագոսի խնկարկունները երբեք կարեւորութիւն չէին տար գարեջրատան տիրոջ ազգարա-

րութիւններուն և կը շարունակէին պարպել օղիի գաւաթները։

Բանտէլի, — այս էր գարեջրատան տիրոջ անունը, — գէր, կլոր և կարճասակ, համակրելի զիմազիծով անձ մը, չուզելով վշտացնել իր ամենօրեայ ու պարարտ յաճախորդները՝ կամաց մը մօտեցաւ անոնցմէ ամէնէն տարեցին ու անոր ականջին բաներ մը փսփսաց ժպտելով։

Այդ անձը որ նոյնինքն Գուրպան Յուսէփն էր, անմիջապէս ոտքի ելլելով հրաւիրեց իր ընկերները որ պատրաստուին մեկնել, քանի որ կէս գիշեր էր և գարեջրատան տէրը իրենց պատճառաւ տուգա քի պիտի գատապարտուէր։

Հայ որովայնախօսին յայտարարութիւնները իբր պատգամ ընդունուելով Բագոսի երկրպագոսի երկրպագոններէն՝ անմիջապէս ոտքի ելան ու հաշիւնին մաքրելով մեկնեցան գարեջրատունէն։

Գուրպան Յուսէփի եւ իր չորս ընկերները երբ մեծ պողոտան ելան, հրաժեշտ առին իրարմէ և յաջորդ օրուան համար խոստումներ տալով մեկնեցան իրենց տունները։

Գալով Գուրպան Յուսէփի, որ բաւական արքած էր, և նոյն օրուան երկար ճամբորդութենէ մը յոգնած, որոշեց այդ գիշեր տուն չերթալ և հանգիստ ընել մօտակայ պանդոկ մը։

Այս մտածումներով Գուրպան Յուսէփ ուզ-
ղուեցաւ դէպի եիւքսէք գաւորընմ, Պարտի-
զակցի Օննիկի պանդոկը, որ իր մտերիմն էր եւ
շատ գիշեր իբր հիւր կ'ընդունէր զինքը, միշտ
ուշատեն:

Գուրպան Յուսէփ երբ պանդոկին զրան
առջև ըստաւ, դուռը գոց էր, քանի մը անգամ
ուժգին կերպով բաղխելէ յետոյ, պանդոկին
սպասաւորը որ երկրորդ յարկին մէջ յաճախորդ
մը տեղաւորցնելու գործով զբաղած էր, եկաւ
անմիջապէս դուռը բացաւ և ներողութիւն
Գուրպան Յուսէփէն, զինքը սպասցուցած ըլլա-
լուն համար:

Հայ որովայնախօսը նստելով զրան քով
գտնուող աթոռի մը վրայ, պատուիրեց սպա-
սաւորին որ իրեն առանց շաքարի սուրճ մը
եփէ:

Սպասաւորը, որ գիտէր թէ այցելուն իր
տիրոջ մտերիմ բարեկամն էր, առանց կրկնել
տալու Գուրպան Յուսէփի հրամանը, անմիջա-
պէս պատրաստեց անշաքար սուրճը և հրամը-
նելով հայ որովայնախօսին, ըստաւ թէ անկողինը
պատրաստ էր երկրորդ յարկի տասերեք թիւ
սենեակը, և երբ որ ուզէր կրնար հանգիստ ը-
նել:

Պանդոկապետ Օննիկ աղա, որ քիչ մը տը-
կար էր, ժամ մը առաջ հանգստացած էր քաշ-
ուելով իր մասնաւոր յարկաբաժինը, ուր կը բը-

նակէր իր կնոջ և երկու զաւակներով, գրեթէ
12 տարիէ ի վեր:

Գուրպան Յուսէփ սուրճը խմելով «գիշեր
բարի» ըստաւ սպասաւորին ու ելաւ երկրորդ
յարկի 13 թիւ սենեակը պառկելու:

Տասներեք թիւը ամէնէն մաքուր սենեակն
էր և կը տրամադրուէր միմիայն պանդոկապե-
տին հիւրերուն, հալառակ պարագային պարապ
կը մնար, եթէ նոյն իսկ միւս սրահները լեց-
ուած ըլլային և տեղ չմնար:

Գուրպան յուսէփ բացաւ սրահին դուռը, և
մեծ զարմացմամբ տեսաւ որ իր պառկած ան-
կողնին ճիշդ դիմացը գտնուող մահճակալին քով
գրուած սեղանին վրայ վարդապետի գտակ մը
կար:

Աչքերը շփելով և ոտքին մասներուն վը-
րայ կոխելով, մօտեցաւ իր դրացի անկողնին
բնոյր դիտելու և հասկնալու համար թէ ո՞վ էր
այդ վարդապետը, որ կը համարձակէր պանդո-
կի մը մէջ գիշերել, առանց վախնալու ժողո-
ւերգային ըսի ըսաւներէ և լրագրական դատա-
փետուածներէ:

Գուրպան Յուսէփ երբ աչք մը նետեց իր
դրացիին վրայ, չկրցաւ իր քրքիւնը զօպել տես-
նելով ամէնուն ծանօթ Պարտիզակցի հայ վար-
դապետը, որ միեւնոյն ատեն Բազոսի նշանա-
ւոր խնկարկու մըն էր:

Գուրպան Յուսէփ այնպէս եզրակացուց թէ

վարդապետը Բագրոսի տաճարին բաւական խնկարկելէ վերջ յոգնած, ու ինքզինքը իր հայրենակիցին պանդոկը նետած էր ճիշդ իրեն պէս:

Հայ որովայնախօսը հետացաւ քովէն ու հանուելով մտաւ իր անկողինը:

Վարդապետը այն աստիճան ուժգնօրէն կը խռկար որ Գուրպան Յուսէփ քանի մը անգամ փորձեցեցաւ ելլել ու արթնցնել զայն, սակայն խորհելով որ անքաղաքավարութիւն մը ըրած պիտի ըլլար իր գրացիին հանդէպ, հրաժարեցաւ իր ծրագրէն:

Հայր Սուրբը շարունակ կը խռկար: Գուրպան Յուսէփ անկարելի էր որ քնանար այդ աղմուկին մէջ, և քանի մը անգամ ասդին անդին դառնալէ վերջ, ելաւ նստեցաւ անկողնին մէջ, սիկառ մը վառեց ու ըսաւ իւրովի.

— Հասկցուեցաւ, այս ցնդածը թող չպիտի տայ որ հանգիստ քնանամ, ուստի պէտք է ճար մը խորհիլ իմինիս հետ իր հանգիստն ալ խռովելու համար:

Գուրպան Յուսէփ այս ըսելոո սոսկալի կերպով փոգտաց ու քովի սեղանին վրայ գլուխուած արոյրէ սիկառի ամանը մեծ աղմուկով գետինը ձգեց և միեւնոյն ատեն անմիջապէս վերմակին տակ մտնելով այնպիսի դիրք մը առաւ որ դիտող մը պիտի կարծէր թէ առաստաղէն մէկը կախուած էր ոտքերէն, գլուխը գէպի վար:

Հայ որովայնախօսը այդ դիրքին մէջ, աչքերը յառած էր իր գրացի անկողնի հիւրին՝ որ աղմուկին հետեւանքով գաղբեցուցած էր իր խռկալը ու աչքերը բանալով ուզած էր յանգիմանել զինքը անհանգիստ ընողը:

Պարտիզակցի վարդապետը հազիւ թէ աչքերը բացած, սարսափելի տեսարանի մը ահանատես եղաւ, իր դիմացի անկողնին վրայ մէկը կախուած էր գլխովալ:

Ան սարսափի աղաղակ մը արձակելով, վերմակը գլխուն վրայ քաշեց, սիրտը սոսկալի կերպով կը տրոփէր զգացած վախէն:

Գուրպան Յուսէփ, որ գաղտագողի ակնարկը չէր վրիպեցներ՝ վարդապետէն, լսեց անոր ահուգողի աղաղակը և տեսաւ վերմակին տակ ծածկուելը, իսկոյն իր բնական վիճակը ստացաւ և սկսաւ խռկալ քուն ձեւացնելով:

Պարտիզակցի վարդապետը լսելով խռկալու ձայնը և քիչ մը սփոփուելով խորհեցաւ իւրովի թէ արդեօք տեսածը երա՞զ էր և իրեն իրական թուած էր քունէն յանկարծակի արթնցած ըլլալուն պատճառաւ:

Եւ կամաց կամաց գլուխը վերմակէն դուրս հանելով տեսաւ թէ ամէն ինչ իր բնական վիճակին մէջ էր և կախուող եւալն չկար, որով հետեւեցուց թէ իրօք երազ էր տեսած:

Հայր Սուրբը հանդարտելով կոնակը դրա-
ցիին դարձուց ու փորձեց քնանալ:

Հազիւ թէ աչքերը փակելու վրայ էր հոր-
յանկարծ իր ետեւէն, այսինքն միւս անկողնէն
խոռոչի մը ձայնը լսուեցաւ և ընդոստ տե-
ղէն ցատկելով դէմ առ դէմ գտաւ. ինքզինքը
քիչ առաջ իրեն երազ թուած և այժմ բացար-
ձակ իրականութիւն եղող կախաղանի կենդանի
պատկերին:

Վարդապետը սարսափահար, առանց սը-
քեմի, վարտիկով շապիկով ու դէմքը երկու
ձեռքերուն մէջ ծածկուած սենեակէն դուրս
խոյսցաւ պոռալով:

— Օգնութիւն, մարդ մը ինքզինքը կա-
խեց...:

Գուրպան Յուսէփ որ այս անգամ իր վրէժը
լուծած էր վարդապետէն, դարձեալ իր բնական
գիրքը ստացաւ ու անձկանօք սպասեց անա-
կնկնալին:

Գիշերային այդ ժամուն, ընդհանուր լուռ-
թեան մէջ, սարսափահար վարդապետին օգնու-
թեան խելայեղ աղաղակներէն, պանդոկին բո-
ւանդակ բնակչութիւնը արթնցած իրենց քու-
ներէն, հապճեպով դուրս կը փութային սեն-
եակներէն, կարծելով թէ կրակ կար:

Պանդոկապետը, Օննիկ աղա, որ 40 տարե-
կան հուժկու ու սրտոտ մարդ մըն էր, խսկոյն
փութաց օգնութեան աղաղակներուն եկած կող-

մը և տեսաւ որ իր հայրենակից Պարտիզակցի
վարդապետը վարտիկով շապիկով կը վազէր
առաջին յարկի սանդէլներէն վար:

Անմիջապէս վազելով անոր քով կեցուց
զայն և հարցուց թէ ի՞նչ էր պատահած, կրա՞կ
կար:

Վարդապետին «ո՛չ» պատասխանին վրայ,
Օննիկ աղա քիչ մը հանդարտեցաւ, որովհետեւ
պանդոկը թէեւ ապահովագրուած, սակայն գոյ-
շերը որ իրն էին և քանի մը հազար ոսկիի ար-
ժէք կը ներկայացնէին, ապահովագրուած
չէին:

Պարտիզակցի վարդապետը, որուն շուրջ
բոլորուած էին զրեթէ պանդոկին բոլոր բնակ-
չութիւնը, ցոյց կուտար այն սենեակը ուր ինքը
կը պառկէր և ուր մարդ մը կախուած ըլլալ կը
կարծէր:

Ամէն ոք ինչպէս նաեւ պանդոկապետը մի-
նակ ձգելով սարսափած վարդապետը, փութա-
ցին դէպի այն սենեակը որ կը մատնանշէր ա-
նրկա:

Երբ սենեակէն ներս մտան, ոչինչ գտան
վախնալիք ու սարսափելիք, տեսան մէկը որ իր
անկողնին մէջ հանդարտօրէն կը քնանար և չու-
ղեցին անհանգիստ ընել զայն ու դուռը գոցե-
լով դուրս ելան:

Վարդապետը որ աչքերը խոշոր խոշոր բա-
ցած կը ղիտէր անոնց սենեակ մուտքը, տեսաւ

որ խնդարով դուրս կ'ելլէին սենեակէն ու իր կողմը կուգային, որով բոլորովին շփոթեցաւ ու հարցուց.

— Ինչո՞ւ կախեր է ինքզինքը, ո՞վ է հասկցա՞ք արդեօք ո՞վ ըլլալը խեղճ մարդուն:

Պանդոկին յաճախորդները, ինչպէս նաեւ պանդոկատեօ Օննիկ աղա, որ բոլորուած էին վարդապետին շուրջը կարծելով թէ անոր խելքին եկած է, նստեցուցին զայն աթոռի մը վըրայ և սկսան համոզել զայն թէ բան մը չկար, ինք երազ տեսած ըլլալով վախցած էր, միեւնոյն ատեն քիչ մը ջուր տուին որպէս զի խմէ ու հանգարաի:

Պարտիզակցի Հայր Սուրբը իրեն ներկայացուած գաւաթը բարկութեամբ մերժելով ոտքի ելաւ ու գնաց դէպի իր սենեակը ուր իր դրացին կախուած էր, եւ երբ տեսաւ որ ամէն բան իր բնական վիճակին մէջ կը գտնուէր ու անկողնին մէջ մարդուկը հանգարտօրէն կը խռկար, մօտեցաւ անոր որ քիչ առաջ օգին մէջ կը ճօճէր գլխի վայր, ու ըսաւ իւրովի խաչակնքելով.

— Տէ՛ր Աստուած, արդեօք այս անգամ ալ երազ էր տեսածս, ու երբ սենեակին դրան առջեւ հաւաքուող հետաքրքիր յաճախորդներուն դառնալով ներողութիւն կը խնդրէր աւոնցմէ, յանկարծ գուրպան Յուսէփ անկողնին

մէջ նստելով ըսաւ վարդապետին.

— Ճանչցա՞ր զիս...

Պանդոկապետը, Օննիկ աղա, երբ տեսաւ Գուրպան Յուսէփը չկրցաւ իր քահքահը զսպել ու ըսաւ.

— Գո՛ւրպան, քիչ մնաց որ մեր բարեկամ Հայր Սուրբը պիտի խենթեցնէիր, այնքան վախցուցեր ես:

Վարդապետը որ թէեւ անձամբ չէր ճանչնար հայ որովայնախօսը, սակայն անոր համբաւը լսած ու կարգացած էր, խնդարով ու իր սովորական ոճով ըսաւ.

— Պէ՛ մա՛րդ Աստուծոյ, խաղ խաղալիք ատե՞նք գտար, քիչ մնաց որ զիս վախէս կաթուածահար ընէիր:

Գուրպան Յուսէփ ներողութիւն խնդրելով Հայր Սուրբէն, ինչպէս նաեւ պանդոկին յաճախորդներէն, որոնք անհանգիստ ըրած էր, ըսաւ որ կրնային հանգիստ սրտով քնանալ այլեւս որովհետեւ իրեն ալ քունը եկած էր:

Ու այսպէս ամէն ոք քաջուեցաւ իր սենեակը, առանձին թողլով վարդապետն ու Գուրպան Յուսէփը, որոնք իրենց կարգին անկողնի մօտն ու քնացաց:

ՊԼՊԻ ԱՐՄԱՃ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶԵՐՔԷԶ ԱԻԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ
ԳՈՒՐՊԱՆ ՅՈՒԱԷՓ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

ԱԻԱԶԱԿԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

ՀԱՅ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՕՍԻՆ ԱՊՇԵՅՈՒՅԻԶ ՓՈՐՁԵՐԸ

ԱԻԱԶԱԿԱՊԵՏ ԶԵՐՔԷԶ ՀԱՍԱՆ

ՈՍԿԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ՄԸ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

ՀԱՅ ՈՐՈՎԱՅՆԱԽՕՍԻՆ

Օրը կիրակի էր, Օգոստոսի գեղեցիկ առաւօտ մը, Զամբալի կատարէն հետզհետէ բարձրացող նորածագ արեւու կենսատու ճառագայթները կը տարածուէին բովանդակ տիեզերքի վրայ:

Պաղար պաշի, Ֆըստըլի ծառը կոչուած համբաւաւոր սրճարանին առջեւէն կառք մը ճամբայ կ'ելլէր որուն մէջ կը գտնուէին Գուրպան Յուսէփ ու իր երեք բարեկամները որոնք առջի իրիկուընէ ամէն պատրաստութիւն եւ առաւօտեան ժամը 5ին ժամադրութիւն տուած

էին իրարու, որպէս զի սրճարանը հաւաքուին և գէպի Արմաշ պոռոյտ մը՝ և միեւնոյն ատեն ուխտագնացութիւն մը կատարեն:

Գուրպան Յուսէփ որպէս զի իր ժամադրութիւնը յարգէ և ատենին ներկայ գտնուի, նոյն գիշերը հիւր առաջած էր Սկիւտար, Իճատիէ, Զիֆթէ Պազալ անգլիաբան Աւետիս պատուելի Տէր Սահակեանի տունը, որ իր մտերիք ու բարեկամ էր:

Ինչպէս ըսինք, ժամը 6ն էր երբ կառքը կառապանին ձեռքուն տուած մտրակի առաջին հարուածին վրայ ճամբայ ելաւ Սկիւտարէն դէպի Արմաշ:

Խաչի ուխտագնացութեան գեռ բաւական ժամանակ կար, որով ճամբաներու անապահովութիւն կրնար ըլլալ. վասն զի կային չէրքէզ աւազակներ որոնք առիթէն օգտուելով կը յարձակէին ճամբորդներու վրայ և կը կողոպտէին գանոնք. մօրէ մերկ վիճակի մէջ ձգելով:

Այդ պատճառաւ Խաչի ուխտագնացութենէն շաբաթ մը եւ կամ երկու շաբաթ առաջ կառաւարութիւնը ճամբաներուն վրայ ոստիկան զինւորներ պահակ կ'սպասցնէր որպէս զի ուխտագնաց ժողովուրդին աւազակներու կողմէ վրտանգ մը չի պատահեր:

Ինչպէս ըսինք. Գուրպան Յուսէփ եւ իր երեք ընկերները, որոնք ամիս մը առաջ կ'երթային Արմաշ, վտանգաւոր ճամբորդութիւն մը

ըրած կ'ըլլային եւ յամենայն դէպս չէր քէզ ա-
ւազակներու յարձակման հաւանական վտանգ
մըն ալ կ'սպառնար իրենց:

Սակայն անոնք այդ վտանգը կանխագու-
շակելով որոշած էին իրենց հետ առնել չէր քէզ
մը, որպէս զի յարձակման չենթարկուին:

Բիջանկեալ կերպով ըսենք որ չէր քէզները
հակառակ աւարառու ցեղ մը ըլլալնուն, կը
յարգեն զիրար, նոյնիսկ ամենաարիւնաբու
չէր քէզ աւազակներ երբ տեսնեն թէ իրենց
յարձակում գործած կարաւանին մէջ պղտիկ
չէր քէզ տղալ մը կայ, առանց ու ե է փնտս
հասցնելու ճամբորդներուն, կը բարեւեն իրենց
ցեղակիցը ու կը մեկնին:

Ահա այդ պոտճառաւ էր որ Գուրպան Յու-
սէփ եւ իր ընկերները որոշած էին աւազակնե-
րու սահմանը չմտած՝ իրենց ընկերակից առնել
չէր քէզ մը:

Կառքը, այլեւս ապահով, կ'ընթանար իր
ճամբան: Գուրպան Յուսէփի բարեկամները կա-
տակալից խօսակցութիւններով կը զուարճանա-
յին ու հաճելի չէր դարձնէին այդ երկարատեւ
ճամբորդութիւնը, որ ընդհանրապէս տաղտկալի
կ'ըլլայ ուխտագնացներու համար, երբ անոնք
առանձինն առանձինն կը ճամբորդեն:

Կէս օրը մօտեցած էր և արեւու ճառա-
գայթիկները հետզհետէ աւելի կիզիչ դարձած էին:
Ճամբորդները կառքին յարտտեւ տատա-

նուռներէն ձանձրացած, ուզեցին վար իջնել ան-
կէ ու քիչ մըն ալ հետիոտն քալել: Կառքը պո-
ղոտայէն կը յառաջանար, մինչ անոնք անտա-
ռին մէջէն երկարող արահետէ մը սկսան եր-
թալ, ծառերու հովանիին տակ՝ արեւու տապէն
պաշտպանուելու նպատակաւ: Այս արահետը,
որ անտառին մէջէն բացուած ճամբայ մըն էր,
թէեւ զուգահեռական գիծի վրայ էր գլխաւոր
պողոտային հետ, ուրկէ կ'ընթանային կառքե-
րը, սակայն աւտոնոր ծառախիտ ըլլալով, ան-
տեսանելի էր պողոտայէն անցնողներուն:

Գուրպան Յուսէփի խումբը բաւական մը
յառաջացած էր այս արահետէն, երբ յանկարծ
ձիերու ոտնաձայներ լսուեցան անտառին մէջէն:
Ոտնաձայներուն յաջորդեց խիստ ու հրամայա-
կան ձայն մը որ կ'ըսէր. «Կեցէ՛ք, ապա թէ ոչ
կորսուած էք»:

Ի լուր այս ձայնին ամէնքը մէկ կանգ ա-
ռին սարսափած. ոչ ոք կը համարձակէր բառ
մը արտասանելու: Հասկցան թէ չէր քէզ աւա-
զակներու հետ էր իրենց գործը, և թէ պէտք էր
անշուշտ սպասել ու համակերպիլ անոնց կողո-
պուտին, հակառակ պարագային իրենց կեանքի
գնովը կը տուժէին:

Եւ սակայն այդ ազդարարութեան վրայ
հինգ վայրկեան անցած էր և տակաւին չէր քէզ
աւազակները մէջտեղ չէին ելած զիրենք կո-
ղոպուելու համար:

Գուրպան Յուսէփ խաղը բաւական համարեց և բարձրաձայն խնդալ սկսաւ։ Ասոր վրայ իր բարեկամները հասկացան անմիջապէս թէ Գուրպան Յուսէփի որովայնն էր որ զիրենք սարսափեցուցած էր, և Գարձաւ շարունակեցին իրենց ճամբան։

Գրեթէ ժամ մը քալած էին անտառին մէջէն։ Արահետը հետզհետէ կը նեղնար և աւելի մացառախիտ կը դառնար, այնպէս որ այլ եւս այդ ճամբայէն յառաջանալը խոհեմութիւն չի համարեցին և գլխաւոր պողոտային միանալու համար փոխեցին իրենց ուղին։

Դէպի աջ դարձան ու սկսան յառաջանալ, կառքերուն հասնելու համար, և սակայն ո՛չ կառքերը տեսան և ոչ ալ պողոտան կրցան գտնել։ Բայց պէտք պէտք էր գէպի աջ շարունակել ճամբան, կառքերը գտնելու համար։ Այս ուղղութեամբ հազիւ թէ քառորդ ժամու չափ յառաջացած էին, երբ չորս զինեալ չէրքէզներ գիմաւորեցին զիրենք։

Իրական սարսափը այս անգամ պատեց զանոնք։ Վտանգը մեծ էր։ Անտառին մէջ այսպէս առանձին, պաշարուած չէրքէզ աւազակներէ, բնականաբար հաճելի բան մը չէր։ Աւազակներուն ազդարարութեան վրայ իրենց գտնուած տեղը կանգ առին։ Անոնք մօտեցան անոնց և իւրաքանչիւրը զատ զատ քննելէ վերջ, հրամայեցին որ իրենց հետեւին։

Գուրպան Յուսէփ ու ընկերները ա՛յլ ուղի հետեւեցան աւազակներուն։ Աչտառին մէջ խորտ ու բորտ ճամբաներէ, բլորներէ ու մացառու ագետներէ անցնելէ վերջ լեռան մը կողքին կանգնած փոքր վրանի մը առջեւ հասան։

Աւազակները հոն կեցուցին զանոնք և իրենցմէ մին վրանը մտաւ։ Վայրկեան մը վերջ վրանէն դուրս ելաւ բարձրահասակ, խոժոռադէմ չէրքէզ մը, ամբողջովին զինուած։ Յայտնի էր թէ աւազակներուն պետն էր։

Իր ականարկը ուղղելով կալանաւորներուն վրայ, խիստ ձայնով մը ըսաւ թէ ի՞նչ գործ ունէին այդ կողմերը, իր սեփականութիւնը համարուող անտառին մէջ։

Ոչ ոք համարձակեցաւ աւազակապետին պատասխանելու։ Գուրպան Յուսէփ սակայն, տեսնելով որ աւազակները պիտի կողոպտէին զիրենք, ուզեց քանի մը անակնկալներով հաճելի դառնալ անոնց, և թերեւս այդպէսով կալանար փրկել իր եւ իրեններուն կեանքը, ուստի աւազակապետին հարցման պատասխանելով ըսաւ թէ իրենք Սրմաշ ուխտագնացութեան կերթային եւ ճամբան առիւծի մը հանդիպեցան, որ զիրենք մինչև հոն հայածած էր։ Բարեախտութեամբ իր մարդիկը վրայ հասնելով զիրենք ազատած և մինչև իր ներկայութեան առաջնորդած էին։

Չէրքէզ աւազակապետը զարմացու ալս

խօսքերուն վրայ եւ հազիւ թէ իր ստորագաս-
ներուն հարցում պիտի ուզղէր, գէպքը ճշգրիտ
համար, երբ յանկարծ վրանին կողքին բարձրա-
ցող լեւան գազաթէն առիւծի մը անեղ մոնչիւ-
նը լսուեցաւ:

Գուրպան Յուսէփի ընկերները անմիջապէս
կռահեցին իրարմիջեւնը և հանդարտօրէն կեցան
իրենց տեղը, մինչդեռ աւազակները այս անեղ
մոնչիւնը լսելով գողահար սկսան փախչիլ:
Գուրպան Յուսէփ ալ տոնց կը հետեւէր: Ա-
ւազակները որքան կը փախչէին այնքան կը
հալածէր զիրենք առիւծը:

Գուրպան Յուսէփ խաղը բաւ համարելով
գաղթեցուց սռիւծի մոնչիւնը և աւազակներուն
մօտենալով կեցուց զանոնք, մինչդեռ անոնք
կ'ողջէին դուրս ելլել անտառէն, այնքան սար-
սափած էին առիւծէն:

Ըայ որովայնախօսը մեծ գծուարութեամբ
համոզեց զիրենք որ վախու բան չկար, և
այսպէսով վերագարձան վրան, նւր կ'սպառէին
Գուրպան Յուսէփի ընկերները:

Երբ վրանը հասան Գուրպան Յուսէփ ինք-
զինքը ներկայացուց չէրքէզ աւազակապետին և
առիւծին երեւակայական ըլլալը բացատրեց ա-
նոր:

Աւազակապետը որ թերթերուն մէջ կար-
գացած ու լսած էր հայ որովայնախօսին համ-

բաւը, և այժմ իրեն մօտ տեսնելով զայն, մեծ
պատիւներ բրաւ անոր և ընկերներուն:

Ահմիջապէս լեռնային ճաշ մը պատրաստե-
ցին անոնց:

Ճաշի ընթացին Գուրպան Յուսէփ զանա-
զան փորձերով զարմացումի ու ապշութեան
մատնեց չէրքէզները, որոնք մեծ ու փոքր,
հաւաքուած էին իրեն շուրջը: Սիջոց մը այն
աստիճան սարսափած էին որ սատանայի ներ-
կայութիւն կ'երեւակայէին իրենց առջեւ և
խմբովին փախուտ պիտի տային, եթէ չէրքէզ
Հասան, իրենց պետը զիրենք ուշքի չի բե-
րեր:

Ճաշէն վերջ սուրճ եւ սիկառ հրամցուց
աւազակապետը անոնց, և իր գնահատութիւնը
յայտնելու համար ոսկի ժամացոյց մը նուիրեց
Գուրպան Յուսէփի:

Ան իր շնորհակալութիւնը յայտնեց,
չէրքէզ Հասանի և ապա մեկնեցան, միանալու
համար կառքին:

Այսպէսով վերջ կը գտնեն հոշակաւոր հայ
որովայնախօս Գուրպան Յուսէփի բազմաթիւ
փորձերը, որոնք զարմանք ու հիացում առ-
թեցին թէ՛ ազգային եւ թէ՛ օտար շրջանակնե-
րու:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ ՄԻ՛ ԿԱՐԾԷՔ

Ա Յ Լ

ՁԵՐ ԶԱՅՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ա՛ՆՊԱՏՃԱՌ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ԱՇԽԱՐԱՀՈՉԱԿ

Հնդիկ մեծ երազահան

ՍՈՒՆՔԱՆ ՊՐԱՀՄԻՆԻ

Գ Ր Ա Ծ

Ը Ն Դ Ա Ր Ձ Ա Կ

Բաղդադու ճակ-երազահան

անուն գիրքը որ մեծ զոհողութիւններով ձեռք
անցուած ու հայերէնի թարգմանուելով կը հրա-
տարակուի պրակ առ պրակ:

Մեծ Հնդիկ բաղդադուչակը աւելի քան

50000 ՍՈՒՐՃԻ ԳԱԽԹ ՆԱՅԱԾ Է

Գրքին բովանդակութիւնն է. —

1.—Մուրնի գաւաթ նայելու ամենաղիւրուսոյց
մեթոտը:

2.—Ո՞ր ամսուան ո՞ր օրը ծնար եւ ի՞նչ է հա-

կատագիրդ:

3.—Ծնանելիք երախան մա՞նչ է թէ աղջիկ,
փաստերով ապացուցուած:

4.—Այբուբենական կարգով դասաւորուած Ըն-
դարծակ Բաղդադոյց-երազահան:

5.—Բուի չարագոկչակ վայելնը եւ անոր դէմ
ձեռք առնուելիք միջոցները:

6.—Լուսնային ամիսներու գիշերները տեսնուած
երազները մինչեւ քանի՞ օր կ'ելլեն:

ԱՅՍ ԽԻՍՏ ԶԱՅԵԿԱՆ ԳԻՐՔԸ

Կ'ԱՄԲՈՂՋԱՆԱՅ

40 պրակն եր ո վ

ԱՄԵՆ ՊՐԱԿ ԱՌՆՈՂ ԱՆԽՏԻՐ
ՆՈՒԷՐ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ

գիրքին աւատելէն անմի-

ջապէս վերջ

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՅԱՆԿՐ

ՅԱԶՈՐԴ ԷԶԸ

ՎԻՃԱԿԱԶԱՆՈՒԹԵՆԷ

ԾԱՅՈՒԵԼԻՔ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

2 ՊԻՍԻՔԼԵՔ

ՀԱՅԿ ՄԷՔԻՔՅԻ ՎԱՀԱՌԱ-
ՏՈՒՆԷՆ ՆՈՐ ՆԱՄԿՏՆ. ԴԷՄ

4 ԿՈԱՍՏՓՕՆ

Վ. ԻԹԹԻՃԵԱՆ ՎԱՀԱՌԱ-
ՏՈՒՆԷՆ ՍՈՒԼՔԱՆ ՀԱՍԱՄ

6 ԹԵԻԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

ԻԹԹԻՃԵԱՆ ՎԱ
ՀԱՌԱՏՈՒՆԷՆ

4 ԾՐԱՐ ԽԱՍԱ. Մ. Այանանեան վհուսն. և
Մանուկ Փառա Չորապի խան

2 ԶԵՈՔ ԿԱՆԱՆՑ ԳՕՍԹԻՒՍՑՈՒ
«Օ Գամեխա» վհուսն. և Սուլթան Համ.

2 ԶԵՈՔ ԱՐԱՆՑ ԳՕՍԹԻՒՍՑՈՒ

4 ՉՈՅԳ ԱՐԱՆՑ ԵՒ 4 ՉՈՅԳ ԿԱՆԱՆՑ ԿՈՇԻԿ
«Եհեք Մոսա» կոչիկի վանառասունհեք

4 ՉՈՅԳ ԱՐԱՆՑ ԵՒ 4 ՉՈՅԳ ԿԱՆԱՆՑ ԿՈՇԻԿ
«Թիք Թաք» կոչիկի վանառասունհեք

2 ՀԱՏ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՇՈԳԵՆԱԻԱՅԻՆ ԲԱՍՕ

2 ՀԱՏ ՄԻՆՉԵՒ ՊԱԳԳԻԻՂ ԵՐ ՄՍԵԱՅ ԲԱՍՕ

ԱՄԵՆ ՊՐԱԿ ԱՌՆՈՂ ԱՆՊԱՅՄԱՆ

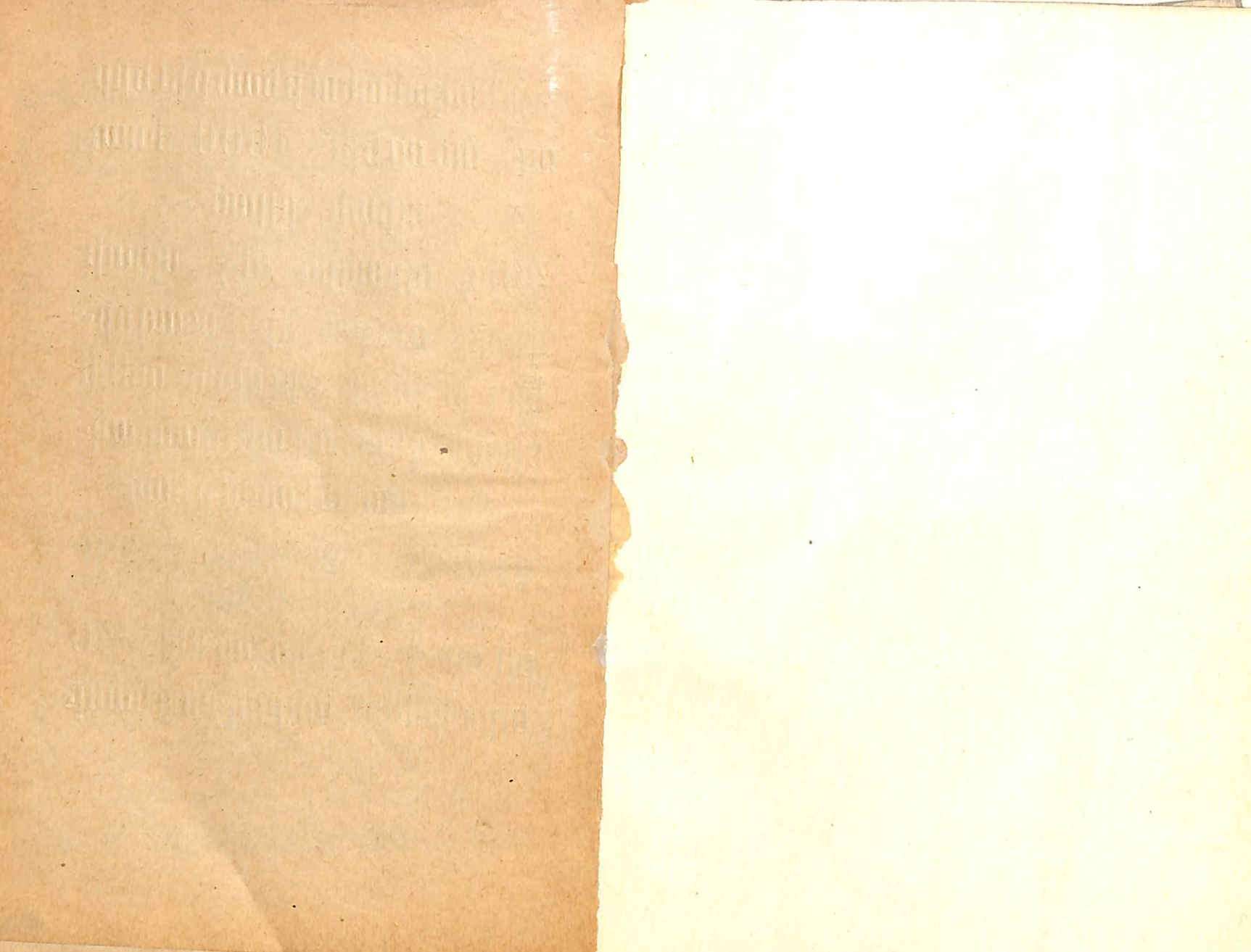
ՊԻՏԻ ՇԱՀԻ

Վիճակահանութեան թիւերը
առ առաւելն 1000 հատ
պիտի ըլլան

40րդ պրակին մէջ պիտի
դրուի գուրօն մը թուագրը-
եալ եւ այդ թիւերով ամէն
պրակ գնող պիտի մասնակ-
ցի վիճակահանութեան

ԾԱՅՈՒԱԾ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ ՍՏԱ-
ՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

պէտք է ներկայացնել 40
պրակները ամբողջութեամբ

1022

2013

0025289

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025289

